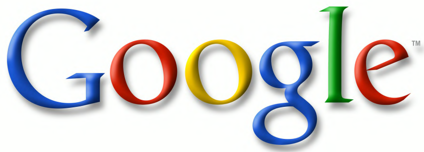

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

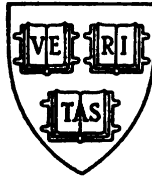
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

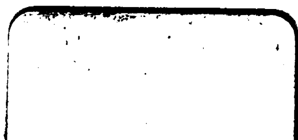
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

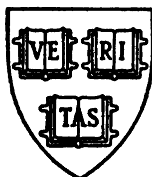
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

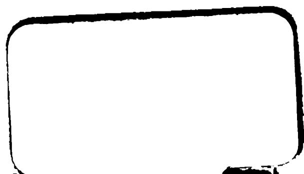
HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

UN
78-1
ON

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Hungary

L239

Feb 12

45

A

KATHOLIKUS FŐPAPI HAGYATÉKOK

KÖRÜLI ELJÁRÁS

ÉS

ERRE VONATKOZÓ

FŐBB RENDELETEK.

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. KIR. MINISTERIUM
MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZLI

BONCZ FERENCZ,
MINISTERI TANÁCSOS, KÖZALAPITVÁNYI KIR. ÜGYIGAZGATÓ.

BUDAPEST.
NYOMATOTT A MAGYAR KIR. EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBAN.
1878.

PRINTED IN HUNGARY

A

KATHOLIKUS FŐPAPI HAGYATÉKOK

KÖRÜLI ELJÁRÁS

ÉS

ERRE VONATKOZÓ

FŐBB RENDELETEK.

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. KIR. MINISTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZLI

BONCZ FERENCZ,
MINISTERI TANÁCSOS, KÖZALAPITVÁNYI KIR. ÜGYIGAZGATÓ.

BUDAPEST.
NYOMATOTT A MAGYAR KIR. EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBAN.

1878.

PRINTED IN HUNGARY

For T
B6998K

ELŐSZÓ.

A katholikus főpapi hagyatékok körüli eljárás a legujabb időben élénken kezdi foglalkoztatni biróságainkat, főleg oly esetekben, midőn a főpap rendezetlen vagyoni viszonyok között mulik ki. Annál sajnosabban nélkülözik ugy a biróságok, mint az ügyvédek és felek az ezen hagyatékok körüli eljárásra vonatkozó azon rendeletek ismeretét, melyek ujabb törvényeink e téreni hézagai folytán még mai napig is zsinórmértékül szolgálnak. E rendeletek legnagyobb részben régibb keletüek, s csakis a volt udvari cancellariai, helytartótanácsi és kamarai levéltárakban találtatván fel, ekkorig ugy a biróságok, mint a felek részére majdnem hozzá férhetlenek voltak. Az ebből származó napontai szükségesség érzete arra inditott engem, hogy ezen számos rendeletekből legalább a főbbeket nyilvánosságra hozzam. Szükségesnek tartottam egyuttal e rendeletekre bevezetésül a főpapi

hagyatékok körüli eljárás jogtörténelmi fejlődését röviden előadni, s ez okból a „Jogtudományi Közlöny“ ez évi folyamában azoknak ismertetését nehány czikkben vázolni. Most e czikkeket némi megfelelő változtatásokkal és a vonatkozó főbb rendeletekkel együtt azon meggyőződésben bocsátom a t. közönség elébe, hogy azokkal jogtudósainknak kedves szolgálatot teljesitek, jogirodalmunkban pedig csekély tehetségeimtől kitelőleg egy hézagot kitölteni segitek.

Budapesten, 1878-ik évi julius hóban.

I.

Midőn a hazai jogtudomány soknemü kiágazásának szaktudósaink által legkevésbbé művelt egyik mezejére szállok: ezt főleg azért teszem, hogy a közérdekeltséget oly jogi kérdések iránt felébreszszem, melyek sajátlagos alakulásaiknál fogva nemcsak közigazgatási és polgári magánjogunkat közelről érintik, hanem egyuttal közjogunkba is mélyen bele vágnak, és épen ezen utóbbi minősitvényüknél fogva a mindennapi törvénykezés keretén kivül esvén, ekkorig a jogtudósok kevés figyelmére méltattattak. De teszem ezt főleg azért is, mert minden régit gyökeresen átalakitani törekvő törvényhozásunk előtt is ezen ügy teljesen feledésbe merült; és mert a törvénykezés terén hosszu éveken át szerzett tapasztalataim arról győztek meg, hogy kivált ifjabb jogtudósainknak — ügyvédek ugy mint biráknak — ezen igen fontos kérdés körül, az esetek gyérebb előfordulásánál fogva, az e tekintetben ekkorig fenálló törvényes intézkedésekkel ritkább alkalmuk nyilt megismerkedhetni. Minek egyébiránt egyik oka az is, hogy a katholikus főpapi hagyatékokra vonatkozólag csak igen kevés és általános régibb törvényeink vannak; de annál számosabbak az ide vágó királyi és kormányrendeletek, ugy hogy ezek önmagukban egy hatalmas gyüjteményt képeznek; — a másik ok pedig az, hogy

a szőnyegen forgó hagyatékok elintézése a közönséges törvényes eljárás alá természeténél fogva soha sem tartozván, azzal nem a birósági, hanem a közigazgatási hatóságok foglalkoztak. Ez okból az érintett királyi rendeletek is, mint eljárási és mihez tartási szabályok az illető kormányközegekhez intéztetvén, azokkal csak ezek és az egyes hagyatékok körül érdekelt személyek s ez utóbbiak is csak különleges érdekeltségükhöz képest ismerkedtek meg. Ujabbi örökösödési eljárásunk (1868. 54. t.-cz. VII. fejezet) sem terjesztette ki figyelmét ezen igen fontos ügyre, s épen azért, mert azt mostani jogviszonyainknak megfelelőleg rendezni, vagy ennek tekintetében csak annyit is kinyilatkoztatni, a mennyit az ezelőtt nálunk fenállott osztrák perenkivüli eljárás 57. §-a ezen szavakkal „mennyiben kellessék a főpapság tagjai hagyatékainál a haláleset felvétele végett még az államkincstár vagy a közalapok képviselőit, vagy a politikai hatóságok küldötteit is meghivni, különös szabályok által határoztatik meg“ kifejezett — elmulasztotta: a legujabb időben merültek fel oly esetek, hogy az eddig törvényesen fenlétező eljárásról vagy tudomással nem biró, vagy mivel az 1868. 54. t.-cz. VII. fejezete ezen különös eljárást világosan fen nem tartotta, azt szándékosan mellőző biráink a főpapi hagyatékok tekintetében is a közönséges örökösödési eljárást kivánták alkalmazni. A mi azonban igénytelen nézetem szerint határozottan törvényellenes álláspont. És ez, de még azon körülmény is, hogy a törvénykezési eljárás reformja legközelebb fog tárgyaltatni — inditott engem arra, hogy egyrészről az ekkorig kevesek által ismert főpapi hagyatéki tárgyalásmódot legalább főbb vona-

laiban vázoljam, másrészről pedig, hogy ezentulra is a különszerü eljárás szükségességére rámutassak.

Mielőtt azonban ez ismertetéshez hozzáfognék, szükségesnek tartom általánosságban megjegyezni, hogy a főpapi hagyatékok körüli intézkedési jog szorosan kapcsolatos a felségi jogokkal, és különösen ezek közül az apostoli királyt megillető egyházi fővédursággal. Igy történt az, hogy kezdettől fogva ezen hagyatékok körüli eljárás megállapitása a magánjogi intézkedések körén kivül esett, és hogy törvényeink annak szabályozását ő felségének tartották fen. Mivel pedig a fejedelmet az alkotmány értelmében megillető felségi jogok gyakorlása a kormányszék utján történik: azért a kérdésben forgó eljárás is mindenkor a politikai közegek által végeztetett.

Mielőtt továbbá az eddigi, s nézetem szerint az ujabb viszonyok igényelte megfelelő javitásokkal fentartandó eljárás mibenlétét megismertetném, s létezésének indokát kimutatnám: elkerülhetetlennek tartom a mondandók megérthetése tekintetéből mindenek előtt az egyházi javak keletkezése, továbbá azok adományozása és az azok feletti jogok, majd a javadalmasnak a javadalom irányábani jogai és kötelességei, s végre a főpapok végrendelkezési jogára vonatkozó törvényes intézkedéseinkről a legszükségesebb tudnivalókat röviden előrebocsátani.

II.

A magyarországi katholikus egyházi vagyon keletkezése egykoru a kereszténységnek hazánkbani megállapitásával. Első királyunk, hogy az uj vallást annál jobban meggyökeresitse, az általa alapitott

püspökségeket és monostorokat gazdagon ellátta földi javakkal, ez által a vallás fényét, hirdetőinek pedig a nép előtti tekintélyét és ettőli függetlenségét ohajtván emelni. És mert ugy vélekedett, hogy kifogyhatlan bőkezüsége mellett sem tett talán eleget a keresztény egyház fenmaradásának biztositására, melylyel az uj magyar állam consolidatióját is a legbölcsebben kapcsolatba hozta — törvényt alkotott (Szent István II. 5.), hogy „mindenkinek szabad legyen, a mivel bir, elosztani, átadni feleségének, fiainak, leányainak és szüleinek vagy az egyháznak". E törvény szerint az egyház mintegy családtaggá avattatott, a családbeliekkel egyenlő örökösödhetési joggal ruháztatván fel. Ezen fölül az adományozott vagyont a törvény különös ótalma alá helyezte. (Szent István II. 35 és 52.)

A szent király nyomdokait híven követték utódai. I. Béla a pogány lázadások alatt lerombolt egyházakat helyreállitani, szent László pedig az isten egyházának ajánlott, de nem foganatositott adományozást a püspöki biróság utján rendelte érvényesittetni, s ha ezen eljárás czélra nem vezetett volna: az ily ügybeni biráskodást egyenesen a királyi biráskodásnak tartotta fen (Szent László I. 5.); ha pedig a papok közül valaki az egyházi vagyont magához vonta, vagy eladta, vagy gondatlanságból elveszté: azt az illető által az egyháznak háromszorosan rendelte visszatériteni (I. 6.). Továbbá elrendelte, hogy ha valaki vagyonát valamely egyháznak adta, azt attól semmiféle ürügy alatt többé elvenni s másnak adni nem lehetett (I. 23.), és ha valaki ily dolgokat elvett, azokat mindenesetre visszaadandóknak parancsolta. (I. 24.)

Az egyházra nézve hozott ezen kedvező törvények és főleg a királyi adományozások által vetélykedésre buzditott vagyonosabb főurak alamizsnálkodásai folytán — melyekről okmánytáraink számos adattal tanuskodnak (l. például C. D. I. kötet 448 és IX. k. 631 l. a veszprémi egyházat illetőleg) — az egyházak egy rövid század folyama alatt oly roppant vagyonra tettek szert, hogy a királyi udvarnak féltékenyen őrzött fényét mármár elhomályositandók voltak. Ugyanazért Kálmán király törvényt hozott (I. 1.), melynél fogva a szent István által az egyházaknak és monostoroknak tett minden adományozást háborithatlannak nyilvánitott ugyan, de egyszersmind ezeken kivül minden más adományokat királyi székéhez visszavont (I. 15.), az egyházak és monostoroknak adott halastavakat szintén visszaadandóknak rendelte (I. 16.), de az erdőket tőlök elvenni nem engedte (I. 17.); a tizedet pedig, melyet már szent István (II. 52.) és szent László (I. 30. és 40.) a püspökök részére mindenből kiadni rendelt, fentartotta. (I. 25. II. 5.) Ezen törvényekben van csirája elhintve a holt kézről szóló később keletkezett törvényeinknek, melyekről mindjárt szólandunk.

Következő királyaink a fenebbiekkel azonos szellemtől átlengett törvényeket hoztak. Különösen Zsigmond (VI. 21.) elrendelte, hogy „az érseki, püspöki, apáti, préposti s bármely királyi kegyuri joggal rendezendő egyházakat, azoknak területeit, tartozmányait, tizedeit és birtokait“ elfoglalni senki se merje. Hasonlólag Albert is kijelentette (1439: 21), hogy az egyházi javadalmakat üresedésben nem tartandja, és meg nem engedi, hogy azok világiak által elfoglaltassanak. A későbbi századokban hozott

törvények közt is számosakra találunk, melyek az „egyház jogait és szabadalmait“ épségben fentartani rendelik, s ily értelmü biztositékokat foglalnak magukban a különféle egyházaknak különféle időben és királyok által adott szabadalmak, a koronázási hitlevelek és a királyi eskü fogadalmai is. De habár a törvényhozás, mint fenebb láttuk, kiváló ótalma alá vette is az egyházi javakat: azért még sem tévesztette szem elől Kálmán királynak ama bölcs intézkedését, hogy a holt kézen levő birtokok végnélküli összegyüjtését sem politikai, sem nemzetgazdászati szempontból megengedni nem szabad. Azért már az 1267-ki országgyülési végzemény 6-ik §-a aként rendelkezett, hogy ha valamely nemes örökös nélkül találna meghalni, birtoka fel ne osztassék, senkinek ne ajándékoztassék, örökül ne adassék, míg anyja, fiai és nemzetségbeliei a király elébe nem hivatnak, s mig a zászlós urak jelenlétében a birtokról törvény rendje szerint intézkedés nem tétetik. Még határozattabb korlátozást foglalt magában I. Lajos királyunknak ama rendelete, melyben az arany bullát a 4-ik czikk kivételével, melynek szerinte azon értelme volt, hogy a mely nemes ember maradék nélkül hal meg, birtokait az egyházaknak, vagy másoknak, kinek akarja, életben vagy halál esetére adhassa, hagyhassa, eladhassa, elidegenithesse — akép erősitette meg, hogy erre az illető egyáltalában ne legyen jogositva, hanem az ő birtokai az ő testvérei és nemzetségbelieire jogosan és törvényesen, tisztán és egyedül bárki másnak ellenmondása nélkül háromoljanak. 1498-ik évben pedig oly törvények hozattak (55. és 56. t.-cz.), hogy az egyháznagyok saját személyük és egyházuk ré-

szére világi birtokot se a királyi felségtől ne nyerhessenek, se pénzen örökjogon ne vehessenek, vagy zálogkép ne birhassanak; valamint megtiltatott az is, hogy az egyházi személyek két javadalmat birhassanak. Hason szerzési korlátozást foglalnak magokban az 1498: 65., 1647: 17., 1715: 16. törvények.

Czélom nem az egyházi javak jogi természetének kutatása, hanem csak azok keletkezésének történelmileg megállapitott előadása levén, ide vonatkozólag még csak azt jegyzem meg, miszerint az egyháznagyi javak hazánkban okmányaink tanusága szerint nem mindnyájan ugyanazon forrásból erednek; hanem valamint első királyunk az általa alapitott monostorokat és tiz püspökséget részint saját birtokaiból, részint az állami közvagyonból, és a lázadóktól elkobzott jószágokból adományozta: ugy királyi utódai is a példa nyomán indulva, a koronára visszaszállott részint világi, részint egyházi kézen létezett javakból bőkezüséget gyakorolni soha el nem mulasztottak. Ezekhez járultak még a magánszemélyek alapitványai és az egyházak saját szerzett vagyona is.

III.

A mondottakból kitetszik, hogy ezen javak nem személyre, hanem az illető egyház javára adományoztattak, s ez okból azok állagával az időnkinti javadalmas nemcsak hogy nem rendelkezhetett, hanem mivel azok törvények által is elidegenithetleneknek nyilvánittattak: azokat rendeltetésüktől eltérő más czélra maga az adományozott egyház sem fordithatta, és hogy ezen okból a kérdéses javak alapitványi természetük folytán épségükben fentar-

tandók. Ennélfogva ezen javak mindenkor a fejedelem különös felügyelete alatt is állottak; azonban ezen javak jövedelmeivel a javadalmas életében mindenkor szabadon rendelkezhetett. Mind a mellett mégis, és daczára annak, hogy a H. K. I. R. II. czime szerint „az egyházi főjavadalmasok az ország főrendeivel és nemeseivel mind a nemesi jogokra, mind pedig világi javaikra nézve ugyanazon egy szabadalommal birnak“ nézetem szerint a nemesi és egyházi javak közt jogi természetükre nézve többek közt annyiban is lényeges különbség létezett, hogy míg magszakadás esetén a nemesi javak tulajdoni jogon adományoztattak másoknak: akkor az egyházi javaknak, — melyek Verbőczy most idézett czime szerint az egyháztól elvehetők nem voltak — csak haszonvétele adományoztathatott, s hogy ennélfogva a javadalmas halála után a fejedelemre is tulajdonkép nem maga a javadalom, mely örökös alapitvány volt, hanem csak annak haszonvételei szállottak további adományozás végett, a mely különbség kiváltkép a nem államvagyonból tett egyházi alapitványok tekintetében különösen fontos.

Későbben a javadalom élvezete is országos kötelezettségek viselésével terheltetett, a mennyiben a 14-ik és következő századokban, midőn az ország a török dulások által zaklattatott, nagyszámu törvény hozatott, mely az egyházi javadalmasokat az élvezett javadalom arányában törvényileg megállapitott számu saját katonáikkal a királyi csapatokkal együttesen parancsolta harczolni, és a végvárak fentartási költségeihez is járulni; sőt az 1486 : 64. tcz. szerint a megyeközönség által meghatározott arányban még a megye szükségleteire is

tartoztanak adózni. Még tovább ment ezen megrovás, midőn a főpapok jövedelmeik bizonyos százalékát részint a papnöveldék, részint az elaggott papok pénzalapjába befizetni tartoztak; de legfőkép midőn királyi rendeleteknél fogva jövedelmeik 10%-át várerőditési czélokra — mely költségekkel a nemesi birtokok terhelve nem voltak — tartoztak fizetni; mely utóbbi fizetési kötelezettség II-ik József alatt már a kinevezési okmányokba is bevezettetett. Ezen két utóbbi kirovás több országgyülésen át sérelmet képezett ugyan, és különösen az 1826-ik országgyülés april 17-ről feliratilag határozottan kijelentette, hogy miután a hazai törvények szerint a magyar papság az ő javait nemesi jogon, minden adózások és terhektől mentesen birja, ezen terheltetés az ország törvényeivel egyáltalában még nem egyez, annyival is kevesbbé pedig, mert az egyháziak terheltetése mindig az ország befolyásával szokott elhatároztatni, és mert ez a legfőbb kegyuri jogból nem indokolható: de mind a mellett, hogy már II. Lipót 1790-ik évi april 20-ról kelt leiratában ezen kötelezettség tarthatatlanságát kimondotta, mégis annak érvényesitésére a m. kir. helytartótanács még 1842-ik évi augustus 2-ról kelt udvari rendelettel is utasittatott.

Meg kell még jegyeznem, hogy valahányszor a főpapság, törvényen kivül, jövedelmei tekintetében, akár más egyházi javadalmak felsegélése, akár a papnöveldék és plébániák jobb ellátása s más hasonnemü czélokra megrovatott: az ezt indokoló leirat mindenkor a fejedelmet megillető legfőbb királyi jogra hivatkozott.

IV.

A kegyuri jog egyházjogi intézmény, melylyel királyaink, mint az egyházak alapitói és adományozói az egyházi törvények értelmében épen ugy birnak, mint más magán kegyurak. Nekem azonban a jelen alkalommal nem az egyszerü, hanem az ország minden egyházai irányában gyakorolható legfőbb kegyuri joggal van dolgom. Ezzel első királyunk II. Sylvester pápa által azon különös kiváltság mellett ruháztatott fel, hogy ő és koronázott örökösei és utódai az ország jelen és jövendő egyházait helyette — a pápa helyett — és utódai helyett igazgathassák és rendezhessék. Ehez képest királyaink századokon át az egyház főkegyurai és az egyházi javak főfelügyelői voltak; azért Verbőczy a H. K. I. R. 10 fejezetében minden habozás nélkül kijelenthetni hitte, „hogy fejedelmünk minden főpapok és egyházi férfiaknak is igaz és törvényes örököse, nem ugyan a birtokoknak és birtokjogoknak az egyháztól elvételére és elszakitása végett, hanem azoknak az egyházakkal együtt kormányzás végetti adományozását illetőleg.“ Továbbá ugyan ő I. R. II. cz. kimondja, hogy mivel Magyarország királyai ez országban minden egyházak, püspökségek, apátságok és prépostságok „alapitói magok levén, ezen alapitás által minden pártfogói, kinevezési, választási és javadalom adományozási hatalmat magok szereztek és magoknak tulajdonitottak, mely okból ugyanis a kegyuri jogot tekintve, az egyházi javak adományozása ez országban mindenkor királyunkat illeti“. És ehez azután

törvényhozásunk is annyira ragaszkodott, hogy az 1518: 15. tczben elhatározta, miszerint ő felsége a király levén minden egyházak és egyházi javak fő kegyura, és ezen jogok gyakorlása egyedül őt illetvén: mindazon kegyuraságokat, melyeket akár II. Ulászló, akár II. Lajos király bárkinek adományozott, visszavetteknek jelentett ki. Hasonlag az 1715: 60. tcz. is a királyt mondja „ezen apostoli országban Isten egyházai legfőbb kegyurának“; az 179%: 23. tcz. pedig arról biztositja az országot, hogy ő szent felsége, mint az egyházak legfőbb kegyura, Isten egyházait jogában megtartandja és bármelynemü alapitványokat az alapitók kivánata szerint fog kezeltetni. Végre még azt is megjegyzem, hogy királyaink ezen főkegyuri jogot a királyság kezdete óta mindig gyakorolták, s abban magokat korlátozni se a római szentszék által, mint ezt mindjárt első királyaink közt IV. Béla és IV. László erélyes fellépései igazolják, se a törvényhozás által soha sem engedték.

A mondottakból tehát kétségtelen, hogy Magyarországban minden egyházak főkegyura a király, és hogy e kegyuri jog a közönséges canonszerü kegyuraságnál hatályosabb, s ennélfogva ettől a többek közt az által is lényegesen különbözik, hogy mig a magán kegyur a kegyuralt egyház jövedelmeit a kegyuralt egyháztól maga javára, elszegényedése esetét kivéve, s ekkor is csak bizonyos mértékig, el nem vonhatja és más czélra nem fordithatja: addig királyaink a javadalmas életében is — mint fenebb láttuk — a javadalmat több rendbeli adózásokkal terhelték, széküresedés esetében pedig az időközi jövedelmeket különféle kincstári czélokra

forditották. A miből kétségtelenül az következik, hogy a király az egyházaknak nemcsak kegyura, hanem ezen felül azok tekintetében még más, a kegyurinál hatályosabb joggal is bir, mely mint királyi jog s egyedül a királyt megillető, a felségi jogok közé tartozik. Ezen eminens jognál fogva a javadalom megfelelő kezelése tekintetében is mindenkor intézkedhetési joggal birt, és hogy ezzel királyaink mindenkor teljes mértékben éltek is, kitetszik I. Ferdinand 1560-ik évi april 10-én kiadott rendeletéből, mely szerint a világiak által elfoglalt egyházi javakat oly feltétel alatt rendelé visszaadatni, hogy az üresedésben levő egyházi birtokokból valamely rész iskolák és tanodák felállitására forditathassék; „ha pedig valaki a főpap urak közül az ily egyházi birtokokkal a fenebb megszabott módon és renden kivüli visszaélést követne el, vagy azt saját hasznára, vagy más nem kegyes czélokra forditaná, az ily birtokokról való gondoskodást és kezelést ugy most, mint jövőre, s ugy jövőre mint most, magának fentartotta.“ A király ezen jogát az 1723 : 71. tcz. is elismerte, midőn kimondotta, „hogy a mely főpapok, vagy bármely egyházi javadalmak birtokosai a reájok bizott egyházakkal vagy javadalmakkal keveset gondolnának, és az épületeket, beépitett telkeket elpusztulni hagynák, a romladozókat pedig fel nem épitenék, az ily főpapoknak s bármely javadalmazottaknak jövedelmei ő szent felsége, mint az egyház legfőbb kegyura által zár alá vétessenek, és az érintett egyházak vagy épületek igazitására és telkek helyreállitására használtathassanak“, mely rendelkezést az 1741 : 16. tcz. még azon esetre is kiterjesztette, ha az egyházi főrendüek megyéjükben s

javadalmaikon — a közügyekbeni elfoglaltatásukat kivéve — nem laknának.

Végre az 1548:12. t. cz. azon rendelkezése is említésre méltó, mely szerint ha a főpapok elmulasztottak volna arról gondoskodni, hogy az elpusztult zárdák és káptalanok birtokai s jövedelmei az ezen törvényczikkben felsorolt czélokra, vagyis tudós papok és jámbor mesterek tartására, iskolák felállitására és felszerelésére s a jó reményü ifjuságnak segélyezésére forditassanak — eljárásukról a királyi felségnek számot adni tartoznak.

A vallás körüli felségi jogok ismertetése jelen értekezésem keretén kivül esvén, ezuttal még csak azon királyi jogról kivánok emlitést tenni, a melyre hivatkozva, a felség az eltörölt szerzetesrendek vagyonáról rendelkezett; különösen pedig arról, hogy a már létezett püspökségeket ugynevezett szabályozás alá vette, s melynek folytán azután például III. Károly a győri püspökségből a szombathelyit, Mária Terézia az egri püspökségből — melyet egyuttal érsekségre emelt — a kassai és szatmári püspökségeket, a nagyváradi püspökségből az ugyanottani görög katholikus püspökséget szakasztotta ki, Munkácson uj görög katholikus püspökséget állitott, s azon fölül több püspökségek fölös jövedelmeit részint saját, részint más egyházmegyék szükségleteinek fedezésére rendelte forditani, és pedig a nélkül, hogy ezek tekintetében az országgyülést megkérdezte volna.

V.

Mindezekből az tetszik ki, hogy királyaink az egyházi javadalmak adományozása, ugy nemkülönben azok haszonvételei, sőt az állag körüli intézkedések

tekintetében is (az utóbbit illetőleg azonban az egyháztóli elidegenithetlenség figyelemben tartásával), törvényeink által is elismert, sőt támogatott felségi jogaiknál fogva szabadon rendelkeztek, és hogy azok tekintetében mindenkor főfelügyeletet és ellenőrzést gyakoroltak. Kitetszik továbbá az is, hogy a javadalmasnak a javadalom élvezetéből folyólag azokon fölül, melyek általában véve minden nemesi jogon birt jószággal kapcsolatosak voltak, még más különös kötelezettségei is léteztek, melyeket rá időnkint részint a törvényhozás, részint a királyok felségi jogaikra hivatkozólag — kiszabtak. Most még azon specialis jogok s ezeknek megfelelő kötelezettségekről kivánok egynémelyet elmondani, melyek a javadalmast a javadalom irányában megilletik s vonatkozólag kötelezik. Ezek főbb vonalaikban a következők: tartozik a javadalmas a neki adományozott javadalmat legalább azon karban, melyben azt átvette, állandólag fentartani, sőt azt lehetőleg gyarapitani; tartozik az annak fentartása és rendszeres művelése körül fölmerülő összes költségeket a jövedelemből fedezni; továbbá a javadalommal kapcsolatos, minden néven nevezendő terheket viselni, legyenek azok kegyuriak, országosak, törvényhatóságiak, községiek vagy bármiféle czimen a javadalommal kapcsolatba hozottak; tartozik továbbá a fenálló épületeket folyton jó karban tartani; az erdőket az erdei szabályok szerint műveltetni; a vizszabályozási évi járulékokat fizetni stb. Ezen kötelezettségeknek megfelelőleg jogukban áll az egyháznagyoknak a javadalmat tetszésük szerint kezeltetni, de csak oly módon, hogy a műveltetési rendszer a javadalom állagára káros befolyást ne gyakoroljon; — szabadságukban áll a

javadalom egyes részeit, főleg azokat, melyek a jövedelemmel arányban nem álló kiadások miatt saját házi kezelésre kevésbbé alkalmatosak, haszonbérbe is adni, de legfelebb csak három évi tartamra, mert ennél hosszabb időrei bérbe adásra ő felsége engedélyét tartoznak kikérni, ellenkező esetben a kötött szerződés — ha a javadalom üresedésbe jönne — ennek irányában érvénytelen, s annál fogva a javadalmi utódot és az időközt nem kötelezi; — a javadalmi ingó s ingatlan törzsvagyonból legfelsőbb engedély nélkül semmit sem szabad elidegeniteni, vagy elcserélni, sőt még csak át sem változtatni; kötelesek a javadalmas egyháznagyok a felszerelvényt is teljes épségben fentartani és a püspöki utódnak visszahagyni (1788. jan. 8. helytartótanácsi intézmény és 1857. jan. 13. 19391. számu cs. k. vallás s közokt. minist. rendelet), a mobilizált törzsvagyont pedig csak oly értékpapirokba fektethetik, a melyek vásárlására engedelmet kapnak; uj felszerelmény vásárlásába szintén csak engedély mellett fektethetik; ugyanily engedély nélkül a javadalmat csak saját kötelezettségükre terhelhetik (1820. apr. 15. kir. rendelet), s ennélfogva a javadalmat az utódokra teljesités kötelezettségével szálló adomány vagy alapitványnyal meg nem terhelhetik, mert ők csak életfogytiglani haszonélvezői a javadalomnak. Ellenben a felmerülő rendkivüli kiadásokra, vagy nagyobbszerü beruházásokra és épitkezésekre, melyek által a javadalom értékét vagy ennek tartósan jövedelmezőbbé tételét eszközlik, például: birtokrendezések, vizszabályozások, gyárak épitése stb. által, ezen költségek fedezésére felsőbbi engedelem mellett s ez által jóváhagyandó összegben és feltételek alatt kölcsönöket

vehetnek fel, melyek rendesen törlesztési kölcsönök; kötelesek a javadalomról rendes számadásokat vezettetni, hogy a javadalmi élvezet megszüntével az időközre eső jövedelmek kiszámitása és felosztása eszközölhető legyen. — A javadalmas a terhek teljesitése után fenmaradó összes tiszta jövedelemmel életében teljesen szabadon rendelkezik; hogy e rendelkezés halál esetére miféle korlátozásoknak van alávetve — arról alább szólandok. Most még a javadalom alkatrészeit kell érintenem. Ezek az egyes javadalmak szerint különbözők, de általában véve ingó s ingatlanokból állanak, s együttvéve a szerint, a mint a javadalom állandó vagyonát képezik, **törzsvagyonnak** neveztetnek; a törzsvagyonhoz tartoznak : a főpapi széklak, a nyaralók, kertek, szántóföldek, rétek, legelők, erdők, szőllők, tavak, a kisebb királyi haszonvételek, vámok, épületek; továbbá a tőkepénzek, a házi és gazdasági felszerelvény, a mint ez mindegyik javadalomban meg van állapitva; ékszerek, könyvek, vallási czélokra szánt tárgyak. Az ingó vagyonban ismét kettőt kell megkülönböztetnünk, ugymint : a mozgósitott törzsvagyont, mely az eladott ingók s ingatlanokból és a különféle urbéri kárpótlások és váltságokból befolyt tőkékből, — és a **felszerelvényt** (fundus instructus), mely a különféle házi s gazdasági eszközökből áll; — a felszerelvényben ismét az ugynevezett fundus instructus nobilior vagy major, és az ingyenes felszerelés (fundus gratuitus) különböztetendő meg, a mennyiben — mint alább látni fogjuk — a hagyaték tárgyalásánál mindkettő külön szempontok alá esik. Még megjegyzendő az is, hogy a javadalmi tőkék rendszerint kötményezett állampapirokban vannak elhelyezve, s ez által az el-

idegenithetés ellen biztositva; továbbá : hogy a javadalmasnak a javadalom élvezetéhez rendszerint a hódolati esküнek (H. K. I. R. 12. cz.) ő felsége kezeibe történt letétele s illetőleg a felavattatás napjától kezdve van igénye s tart a javadalmas halála napjáig (1788. évi 36675 számu helytartótanácsi intézmény); végre hogy a javadalom átadásáért folyamodni tartozik, s ennél fogva a javadalmat csak rendes átadás mellett veheti birtokba. A javadalmas halála napjától fogva egész a javadalom ujrai adományozásáig folyó idő időköznek (tempus intercalare) neveztetik, mely alatt a javadalmat a káptalan által választott egyházi és esetleg a vallás s közoktatási ministerium által nevezett világi gondnokok kezelik a ministerium utasitásai értelmében, a javadalom jogi képviselete pedig a közalapitványi királyi ügyigazgatóságot illeti, mint a mely a vallásalapnak törvényes jogképviselője. (Ügyigazgatósági szolgálati utasitás és 1877. oct. 11-én 14236. sz. semmitőszéki határozat.) Az időköz alatti jövedelmek, törvények és százados gyakorlatnál fogva egész 1783-ik évig a királyi kincstárba folytak; azonban II. József császár a mondott évi nov. 18-án kibocsátott rendeletével a megüresedett egyházi javadalmak jövedelmeit a vallásalapból fentartandó ájtatos czélokra engedte át; ezen rendeletet ugyan I. Ferencz király 1792-ik évi május 21-én kelt rendeletével hatályon kivül helyezte, s ennek folytán az időközi jövedelmek ismét a kincstárba folytak be, mig legujabban vagyis 1857-ik évi január 13-tól kezdve ezen jövedelmek királyi rendeletnél fogva ujolag a vallásalapba szállittatnak.

VI.

Azon sajátságos viszony, melyben az egyházi javadalmas az általa élvezett javadalom irányában áll, kezdettől fogva különös magánjogi állapotot hozott létre, valamint az egész keresztény világban, ugy nálunk is, a főpapok szerzeményét illetőleg. A legrégibb egyházi szabályok szerint tiltva volt a javadalmasnak maga részére a javadalomból valamit megtartani, vagy rokonainak ajándékozni; hanem a fölös jövedelem jótékony czélokra és kiváltkép a szegények segélyezésére volt forditandó: a mi ezen fölül még fenmaradt, azzal a javadalmas halála után az egyház rendelkezett. Későbbi századokban a canonok e szigora enyhült, s annak folytán már III. Sándor pápa, ki a 12-ik század közepén kormányozta az egyházat, megengedé, hogy a papok rokonaiknak, sőt másoknak is alamizsna gyanánt valamit adhassanak. — Hazánkban is a kereszténység első századaiban a canonok rendelkezései állottak fen, és pedig oly szigorral, hogy szent László királyunk I. 5. eltiltotta, hogy a papok az egyházi vagyont magukhoz vonják, vagy abból valamit elidegenitsenek. Idő folytán azonban — főleg a főpapság — e szigort magára nézve terhesnek tartván, kisérletet tett uj jogok szerzésére. Igy már az 1298-ik évi pesti országgyülés végzeményeinek 27-ik pontja alatt olvassuk, hogy „a meghalt püspök birtokait sem a király ur, sem bárki más el ne vehesse, hanem azok az egyház hasznára fordíttassanak, midőn a főpap végrendelet nélkül hal meg: a 28-ik pontban pedig világosan kifejeztetett, hogy a püspökök szabadon végrendelkezhetnek. Erre és a H. K. I. 2. czimére támaszkodólag, mely szerint Ma-

gyarország főpapjai a többi nemességgel nemességük és földi javaikra nézve ugyanegy szabadsági, szabadalmi és nemességi előjogot élveznek, a végrendelkezés tekintetében is a többi nemességgel egyenlő állást követeltek: de e téreni fellépésök mindannyiszor hatalmas ellenzésre találván, eredménytelen lett, s így a királyi fiscus a visszaháramlás — vagy mint másoknak inkább tetszik, a jus spolii — alapján, — a kisebb javadalmakat illetőleg pedig a védur továbbra is elfoglalta az elhunyt papi személy összes szerzeményi hagyatékát. Azonban a papság folytonos tiltakozásainak mégis az lőn eredménye, hogy már az 1558-ik évi törvényhozás e kérdéssel tüzetesebben foglalkozott, a mennyiben az azon évi 10. t. cz. 5. §-ban legalább az alpapságra nézve, melynek hagyatéka a királyi kincstár gyarapitásán nem sokat lenditett, kimondotta, hogy „a plébánosoknak s más bármely rendü egyházi személyeknek szabadsága mindenekben megtartassék: többi közt azok halála után a kegyurak azoknak vagyonait és birtokait el ne foglalják és el ne vegyék, akár végrendelet mellett, akár a nélkül haltak el, de a főpapok is az elhaltak testvéreinek életben létével az ily birtokokat a magok részére el ne foglalják.“

Ezen törvény meghozatala által az ut meg levén törve, a főpapság nem mulasztotta el saját helyzetét folyton sérelmesnek tüntetni elő; a minek következtében azután az 1598 : 40. t. cz. ő felségét kérte meg, hogy a főpapoknak ingó és szerzeményi birtokairól való rendelkezhetésre nézve intézkedni méltóztassék. Mind a mellett (mert ez ügy által a kincstári érdekek közelebbről voltak érintve) mégis csak 27 év mulva, vagyis 1625-ik évi december

11-én kelt királyi rendelettel történt az első határozottabb intézkedés e téren, a mennyiben tudniillik II. Ferdinand — mint magát kifejezi — királyi teljhatalmánál fogva megengedte és rendelte, hogy a főpapok azontul és örök időkre ingóságaikról szabadon intézkedhessenek és végrendelkezhessenek, de csak következő módon, tudniillik: hogyha valamely főpap akár végrendelet hátrahagyásával, akár a nélkül mulik ki, s akár van végrendeleti végrehajtója, akár nincs, tartozik a káptalan há·om megbizható tagját kiküldeni, a kik az elhunyt temetéséről gondoskodandnak, és az elhunyt minden ingóságait lelkiismeretesen leltárilag összeirják. Az összeirt javak pedig akép osztassanak fel általok, hogy tisztességes, de nem költséges temetés rendeztetvén, és a vagyon állapotához képest az elhunyt lelki üdvére alamizsna osztatván, annakutána a szolgaszemélyzet és a hitelezők elégittessenek ki; itt azonban megjegyzendő, hogy ha a papnövelde (vagyis az alább érintendő felerész) sérelmére (praejudicium) csináltattak volna adósságok, azok mint tiltottak, érvényteleneknek nyilvánittattak s kifizetésük megtiltatott. A könyvek az 1530-ik évi nagyszombati zsinat határozmányaihoz képest a káptalant, a papi öltözetek és oltárkészletek az egyházat, a házi felszerelés: asztalok, ágyak, székek és hasonlók az utódot illessék; a mi ezeken fölül fenmarad, annak fele része az egyházmegyei papnövelde épitésére, ha pedig ilyen már léteznék, akkor a plebánosok sorsának javitására forditassék, a hagyaték másik fele értékéig a canonok értelmében szabadságában állott a javadalmasnak végrendelkezni; a fejedelem mindazonáltal kijelentette, miszerint reményli, hogy a főpapok

a véghelyekről, melyek a közös haza és az egész kereszténység védbástyái, megemlékezni fognak.

E korlátolt végrendelkezhetési jog a főpapságot ki nem elégitette, s azért a fenebbi királyi intézkedést legtöbb esetben figyelmen kivül hagyta. Miután tehát az tapasztaltatott, hogy a főpapság végrendeleteiben a véghelyekről nem gondoskodik, továbbá hagyatékának jelentékeny része szolgáik és mások által elidegenittetik, de meg a fiscusnak a megüresedett javadalmak kezelése körüli eljárása miatt is panaszok emeltettek: I. Lipót 1675. dec. 29-ről elrendelte, hogy azontul az elhunyt főpap hagyatékának összeirásához a káptalanbelieken kivül a kamara küldöttei is alkalmaztassanak, s a javadalomnak a széküresedés alkalmávali kezeléséhez egy káptalani tag is választassék. Ha pedig mindezen kérdések körül viszálkodások merülnének fel: azokat a pozsonyi kamara és az esztergomi érsek igyekezzék egyetértőleg barátságosan kiegyenliteni; ha ez nem sikerülne: akkor az ügy az udvari kamara és korlátnokság elé kerüljön, s végre ha ezek sem járnának el sikerrel, akkor az ügy végleges intézkedés végett ő felségéhez terjesztessék fel.

Ebből ismét uj elégedetlenség támadt, minélfogva I. Lipót már két év mulva, vagyis 1677. julius 30-án uj rendelvényt bocsátott ki, melynél fogva az elhunyt egyháznagy vagyonának összeirása ujolag a káptalannak engedtetett át, az ez által kiküldöttek közül azonban az egyik tag a király nevében mint homo regius volt kiküldendő, s ezen intézkedés által megfosztatott az eljárás tisztán egyházi szinezetétől. A kiküldöttek a netán létező végrendeletet az esztergomi érsek vagy a szék üresedése esetében helyette-

sének tartoztak átküldeni, a ki azután a kamarával egyetértőleg intézkedett azon esetben, ha a végrendelet különösen a véghelyek tekintetében a ferdinandi rendelkezéshez képest nem intézkedett volna.

Mindezekkel azonban a főpapi végrendelkezési jog megoldva nem lett, és a hagyaték körüli eljárás sem szabályoztatott kellőleg. Ujabb panaszok merültek fel mind a főpapok, mind pedig a kamara részéről; különösen az akkori egri püspök Telekessy Sándor sérelmesen panaszolta mindazon visszaéléseket, melyek elhunyt elődje javainak leltározása és a javadalom kezelése körül a széküresedés alkalmával felmerültek. Kollonich Lipót bibornok s akkori esztergomi érsek, ki az udvarnál különös kegyelemben állott, egész erélylyel karolta fel a főpapság ügyét; minek azután az lett eredménye, hogy 1703-ik évi junius 15-én megköttetett a most is teljes érvényben fenálló ugynevezett „Kollonichiana conventio,“ mely hét pontból áll, s a melyből itt (alábbiakban a többi pontokat is fogván ismertetni) csak a végrendelkezési jogra és a hagyaték körüli eljárásra vonatkozókat emelem ki; ezek szerint (Kollonichiana conventio 3. és 4. pontja) a főpapok — kik közé szent István óta az érsekek, püspökök, apátok és prépostok számittattak — tiszta szerzeményökről következőleg rendelkezhetnek: a hagyatékból mindenekelőtt levonandók a temetési költségek, azután a cselédek bérei és a hitelezők követelései, ez utóbbiakra nézve megjegyeztetvén, hogy ha az elhunyt az egyház vagy papnövelde sérelmére (in praejudicium ecclesiae aut seminarii, de quo inferius mentio erit) csinált volna adósságokat, miután az ily adósságcsinálás tiltva van, ily adósságok érvényteleneknek tekintessenek; továbbá a könyvek és kézira-

tok a javadalomnak, a papi öltözékek, szent edények és oltárkészletek az egyháznak adassanak; a házi felszerelés pedig (utensilia domestica), tudniillik az asztal-, konyha- és pinczekészlet, székek, ágyak, szőnyegek az utódot illessék; — a mi azután ezek levonása után felmarad, az három egyenlő részre osztandó, a melyből egy rész az egyháznak papnövelde épitésére, templomok helyrehozására, lelkészlakok javitására az elhunyt kivánságához képest, — a másik rész a királyi kincstárnak várerőditési czélokra jusson; — a harmadik részről a javadalmas tetszése szerint rendelkezhetik. Ha pedig a javadalmas végrendelet nélkül halna meg, akkor ezen harmadrészben azon vérrokonok örökösödnek, kik a hazai törvények szerint örökösödésre hivatvák; ha pedig ily örökösök nem léteznének, ez esetben ezen harmadik rész is felében a kincstárra, másik felében pedig az egyházra szálljon, az utóbbi azonban most már későbbi rendeleteknél fogva egészen a királyi fiscust illeti. (1776. febr. 13-iki kir. rendelet.)

Ezen Kollonichféle egyességet az 1715 : 16. tcz. 2-ik §-a a törvényhozás további intézkedéseig oly hozzáadással erősitette meg, hogy a szabad végrendelkezhetésre a javadalmasnak a királyi jóváhagyást kell kieszközölnie. Ezen jóváhagyás a királyi kincstárba fizetendő bizonyos összeg lefizetése mellett adatik meg, mely összeget az 1793-ik évi april 12-i legfelsőbb elhatározás az évi jövedelem egy harmadrészében állapitotta ugyan meg, de a mely most az egyes egyházi javadalmak jövedelmei arányában és legtöbbnyire a kincstár és a végrendelkezni kivánó javadalmas közt folytatott tárgyalások alapján közmegegyezéssel szokott megállapittatni.

VII.

Láthatni már az előadottakból is, hogy a főpapok hagyatékának tárgyalásába kincstári, egyházi és magánérdekek szővék be; hogy tehát az ezeknek minden oldalróli biztositása körüli eljárás egyrészről különös elővigyázatot és a törvényes eljárás rideg alkalmazása helyett inkább a viszonyokhoz simuló tapintatosságot, — másrészről pedig a kölcsönös leszámolások eszközölhetése tekintetéből hoszszabb, és törvényes formák közé nem szoritható időt kiván: ez az alább előadandókban még inkább találandja igazolását. Ugyanazért már több mint másfél század óta a Kollonichféle egyezmény és az ennek alapján időnkint kibocsátott királyi, udvari és helytartótanácsi, s a legujabb időben kiadott ministeri rendeletekhez képest egy sajátságos hagyatéktárgyalási gyakorlat honosult meg. Mielőtt azonban ennek részletesebb ismertetéséhez fognék, szükségesnek tartom megjegyezni, miszerint minden királyi adományozástól függő egyházi javadalom a kinevezett javadalmasnak a vallás és közoktatási ministerium által e végre kiküldött bizottság által, tehát közhatóságilag és pedig rendes jegyzékek mellett, melyek a felek által aláiratnak, s jó karban adatik át, elannyira, hogy a mennyiben a javadalomban egynémely hiányok, vagy rongálmányok (deterioratio) találtatnának : ezek az alább részletezendő eljárás szerint a belépő javadalmasnak — ha időköz létezett: a vallásalap által, — ha pedig ilyen elő nem fordul (mely eset akkor áll be, midőn valamely püspök más püspökségbe helyeztetik át, s utódja azonnal kineveztetik, s igy a javadalom kézről kézre adatik, a mi

azonban ritka eset), akkor az utód által mindenkor megtérittetnek. Ezen átadási mód vonja tehát maga után azon kötelezettséget, hogy a kilépő főpap a javadalmat legalább is az átvett állapotban tartozik visszabocsátani.

Ennek előrebocsátásával áttérek most már a hagyatéki tárgyalás ismertetésére, és pedig ott, a hol szükségesnek látszik, az az előtti szokás megemlitésére is kiterjeszkedve, és a fontosabb ügyeknél a vonatkozó rendeletekre hivatkozva.

Mihelyt valamely egyháznagy meghalálozik, annak elhunyta a káptalan által — az előtt a királyi kamarának, most — a vallás és közoktatási ministeriumnak bejelentetik. A káptalan a ministeri felhivást sem várva be, kebeléből két tagot választ, a kik a kormány részéről kiküldött ministeri biztossal — a ki mellé a számfejtések végzésére egy számvevőségi egyén is kirendeltetik — azelőtt az elhunyt vérrokonainak meghivása nélkül (Kollonichféle egyezmény 1. pontja), 1840. év óta azonban már az illető örökösöknek, kik ez iránt kellő időben tudósitandók, közbejöttével (1840 : 26. tcz.) a meghalálozott főpap minden ingó s ingatlan vagyonát leltárilag összeirják, és az előbbieket szükség esetén — már a ministeri biztos megérkezte előtt is a káptalanbeli küldöttek — lepecsételik. A leltározás alkalmával egyszersmind a vagyon igaz és méltányos felbecslése is (justa et aequa aestimatio) eszközöltetik. Ezt azelőtt magok a kiküldöttek teljesitették saját belátásuk szerint, jelenleg azonban szokásba jött a becslésnél ugyanazon szabályokat alkalmazni, melyek a törvénykezési eljárás szerint a birói becsükre nézve állanak. Ezen küldöttség vette magához a végrendeletet is, s

azt a leltár egy példányával — ha az elhunyt javadalmas nem püspök volt, illető egyházi főnökének, ha pedig püspök volt, a metropolitának, a kamarai kiküldött pedig saját felsőbbségének adta át. Jelenleg a végrendelet a biróságnak kézbesittetik, a leltár pedig három példányban készittetik, melyből egy a ministeriumnak, egy a káptalannak, s egy a vérrokonoknak adatik át. Azelőtt, ha az elhunyt után akár ősi, akár szerzeményi ingatlanok maradtak, ezen javak összeirása, mint a melyekben kizárólag a fiscus örökösödött, a Kollonichféle egyezmény értelmében a káptalannak mellőzésével egyedül a kamarai kiküldött által eszközöltetett. Most azonban a változott birtokjogi viszonyok folytán ezen korábbi intézkedés szintén megváltozott.

Az összeirás eszközlése tekintetéből a küldöttség a javadalom minden egyes részét tüzetesen bejárja, s ez alkalommal egyszersmind összeegyezteti a talált állapotot azon leltári állapottal, mely szerint a javadalom az elhunytnak a javadalomba lépése alkalmával átadatott. E végből a küldöttség szoros vizsgálatot eszközöl, ha vajjon az elhunyt a javadalom ingó vagy ingatlan vagyonából valamit nem idegenitett-e el felsőbbi engedély nélkül? s ha az elidegenités ily engedély mellett történt, az azért befolyt vételár a javadalom törzsvagyonához csatoltatott-e? az épületek jó karban vannak-e? az erdők tekintetében a fenálló kezelési szabályok megtartattak-e? Továbbá számon kéri a küldöttség a felszerelvényt s a törzsvagyont; különösen pedig az épületekről pontos leirást készit, minthogy ezeket a javadalmas jó karban tartozik az utódra átszállitani; a netáni rongálmányokat (deterioratio) felvéteti, s a helyreállitásra

vonatkozó költségvetéseket az alkalmazott szakértők által elkészitteti; — az erdők tekintetében megállapitja, ha vajjon túlvágások nem tétettek-e, és az erdőművelés nem hanyagoltatott-e el? Ha bármelyik téren szabálytalanságokat vesz észre, ezeket szakértőileg felvételi, s az értékhiányt kiszámittatja.

Miután a javadalom minden részei megjárattak, megszemléltettek, s a talált állapotok felvétettek, és különösen az is megvizsgáltatott, vajjon, a mennyiben az elhalt javadalmas valami kedvezményekben részesült, vagy különös kötelezettségeket vállalt magára, például: gazdasági épületek felállitása, vagy költségesebb gazdasági eszközök beszerzését illetőleg — ezeknek valóban eleget tett-e? (1857. jan. 11-ki rendelet c) pontja) — a bizottság elkésziti:

a) a javadalom készpénz- és értékpapirból álló törzsvagyonának kimutatását és a künlevő követelések, például: maradékföld-, irtvány-, szőllő- stb. váltságtartozatokra vonatkozó kimutatásokat;

b) a házi felszerelvény leltárát;

c) az elhunyt könyveinek jegyzékét;

d) az ékszerek, papi öltönyök, szent czélra szolgáló szerek stb. összeirását;

e) az állandó felszerelvény kimutatását; ehez tartozik azon gazdasági és egyéb felszerelvény, mely mint ingó törzsvagyon van az egyes javadalmakban megállapitva, — és az, melyet az előd az utódra hagyni tartozik, mint: diszhintók, diszfogat, gabona, bor, hordók stb.;

f) az épületleirást, melybe a javadalmon található mindennemü épület jószágtestenkint tüzetesen leirva bevezettetik; ezen épületleirásba a kegyuri épületek is felvétetnek. Az épületleirás egyik rovatát

képezi a rongálmányok feljegyzése, tudniillik: felvétetvén minden egyes épületnél a hiány, azon költség, mely ennek jó karba hozatalára szükséges, a szakértők által költségvetésileg kimutattatik, s ezen költségvetés az összeiráshoz csatoltatván, ennek egyik rovatában a minden egyes épület helyrehozására felvett összeg számszerint kitétetik, és pedig megkülönböztetve a kisebb és a nagyobb költségeket; az elsők közé tartoznak a 63 frton aluliak. Ezen deterioratiókból a nagyobbak a hagyatéki tömeg költségén állitandók helyre (1857. jan. 31-i rendelet), a kisebbek a folyó jövedelmekből fedezendők, s azért ezek a kilépő s belépő javadalmas közös terhét képezik a jövedelembőli részesülés aránya szerint;

g) a gazdaságban találtató minden néven nevezendő marhák, gabona, takarmány, bor, fa, épitőanyag és mindennemü gazdasági szerek és leltári tárgyak összeirását, és pedig azon mennyiségi állapot szerint, melyben ezek az elhunyt javadalmas halála napján léteztek, a mire nézve a gazdászati számadások adatai szolgálnak irányadókul;

h) külön azon gazdasági szerek kimutatását, melyek értéke 21 frton alul van, s a melyek ingyen maradnak az utódnak (1863. évi febr. 16-i 11,417. sz. rendelet);

i) a javadalomhoz tartozó birtokok kimutatását müveleti ágak szerint holdakban;

k) a pénztári állapotról szóló kimutatást az átvétel napja szerint; ugyanazért a pénznaplókat az átvétel napján lezárja;

l) a javadalomhoz tartozó mindennemü jogok és javak bérbeadására vonatkozó szerződések össze-

irását és ezek kapcsában az ezekre vonatkozó óvpénzek (cautio) kimutatását;

m) a javadalom activ és passiv pereinek kimutatását;

n) ugyancsak a küldöttség részint a helyi viszonyok, részint a vezetett számadások tekintetbe vételével elkésziti az utósó évi termésre forditott mindennemü kiadások, például: szántás, vetőmag, napszámok stb. kimutatását; s végre

o) az illető hatóságoktól beszerzi mindennemü termények és gazdasági leltári czikkek utósó évi középárainak piaczi árjegyzékeit, részint a hiányolt tárgyak értékének megállapithatása, részint pedig a függő jövedelmek feloszthatása tekintetéből az arányrészek kiszámithatása végett.

Midőn ezen összeirási és becslési eljárás be van fejezve, s az arra vonatkozó okmányok kiállitva: akkor a küldöttség az illető törvényes örökösök (egyház, kincstár, vérrokonok) közbejöttével

1-ör a hagyatékból elkülönzi azon tárgyakat, melyek a püspökség törzsvagyonát és állandó felszerelvényét képezvén, az elhunyt javadalmasnak csak haszonvételre adattak át, a melyeket tehát ő az utódnak ugyanazon mennyiségben, minőségben s értékben visszahagyni tartozik. Ha ezen elkülönzésnél az tünik ki, hogy e tárgyakból egynémelyek hiányoznak, ezeknek vagy egyszer mindenkorra megállapitva levő árai, vagy pedig a püspökségi javak környékén fenálló és kinyomozott értéke, mint megtéritési kötelezettség az elhunyt tömegének terhére iratik, s a javadalomnak készpénzben térittetik meg (1778. jan. 8-i helyt. tan. rendelet);

2-or ugyancsak elkülönözi mindazon házi felsze-

relvényt, a mely a Kollonichféle egyezmény harmadik pontja értelmében — mint fenebb emlitettem — ingyen marad az utódnak, s illetőleg a javadalomnak, mint: a könyvek, papi öltönyök, szent czélra szánt tárgyak, oltárkészletek, asztali-, konyha- és pinczefelszerelés, butorok (1778. évi utasitás 10. d) pontja) stb. Ezekre nézve azonban megjegyzendő, miszerint az 1788-ik évi január 8-i udvari cancellariai leirat 18-ik pontja értelmében minden egyháznagynak meg van engedve a régi, vagy netán már elhasznált butorzatot ujjal kicserélni, azonban az ujonnan beszerzetteknek az előbbiekkel számban, nemben, főleg pedig értékben teljesen megegyezőknek kell lenniök. Ezen intézkedés a fenebb idézett helytartótanácsi intézmény 10. pontjának d) tétele szerint oda bővittetett ki, hogy miután a Kollonichféle egyezmény értelmében valamely elhunyt püspök után visszamaradt butornak, asztal-, konyha-, pincze-, istálló- és kertikészlet és eszközöknek szám és minőség meghatározása nélkül, vagyis ugy a mint találtatik, felszerelési alapképen az utód részére ingyen a püspökségben kell maradnia, ezek a püspökség részére átveendők; kivétetnek a nagyobb értékü és falhoz nem erősitett belfelszerelés, mint: órák, tükrök, csillárok, festmények, melyek a tömeg javára esnek. Ha azonban a püspök végrendelkezési engedélylyel bir, akkor mind a felett, a mit a felszerelési alapon fölül szerzett, tetszése szerint intézkedhetik. — Ugyancsak a bizottság elkülönzi a fenebbi h) pont alatt felsorolt tárgyakat is.

3-or. A gazdasági nagyobb felszerelvényt illetőleg (fundus instructus major vel nobilior): a felszerelési alaphoz nem tartozó lovak a kocsikkal együtt

egészen a püspök tömegének engedendők át, és két hó elteltével, ha ezen idő alatt az elhunyt püspök utódja ki nem neveztetik, nyilvánosan elárverezendők; ellenben pedig az előirt állandósitott áron (Normalpreis) a felszerelési alap javára a hagyatéki tömegből visszatartandók. (1788. évi 36, 675. sz. helyt. tanácsi utasitás 10. pontjának b) tétele.) — A többi marha, a mennyiben a gazdaság vezetéséhez nem szükséges, s a mit ennélfogva az átvételi bizottság határoz meg, hasonlólag a tömeg javára eladatik; a mi pedig szükséges, az egyességi árakban a javadalom részére visszatartatik.

4-er. Az átvételi biztos a gazdasági tiszteket azonnal felesketteti, s ők ezen időtől fogva a vallásügyi ministerium utasitásaihoz kötelesek magukat tartani. A püspöki udvartartáshoz tartozó szolgaszemélyzetet, a széklak felügyeletére szükségesek kivételével, elbocsátja s ezek kielégitése, a mennyiben a püspök végrendelkezési engedélylyel birt, egészen a tömeg terhe; ellenkező esetben azok az exequiákig vagyis az elhunyt javadalmas lelkeért tartandó ünnepélyes egyházi szertartásokig megtartandók, azután pedig a közös tömegből, vagyis a mely mint tiszta hagyaték jövend osztály alá, kifizetendők. Ugyanaz áll a temetési és exequialis költségekre nézve is (idézett utasitás f) pontja). — A javak átvételénél az összeirók és becslők költségei azon esetben, ha a püspök végrendelkezési engedélylyel birt, egészen a vallásalapból, azon esetben pedig, ha ily engedélylyel nem birt, a közös tömegből fedezendők. Ugyancsak az átvételi bizottság hozza javaslatba a káptalani helynök és az udvari papság ellátási illetményeit, minthogy az időköz alatt püspöki asztal nem tartat-

ván, utóbbiaknak élelmezésük és mindennemü ellátásukról önmagoknak kell gondoskodniok, ennek fejében ők az időköz jövedelmeiből a püspökség jövedelmei és a helyi viszonyoknak megfelelő készpénzbeli fizetést kapván, melyet, valamint az irodai átalányt is, a tett javaslatok és a fenálló szokás alapján a vallásügyi ministerium határoz meg.

5-ör. Az átvételi bizottság mindezek eszközlése után elkésziti a végszámolati okmányt, mely két részből áll, ugymint: a hagyaték terheinek a javadalom irányában, és viszont: a hagyatéki tömeg követeléseinek a javadalom ellenében kimutatásából. Az első részbe mindazon összegek számszerint beiratnak, a melyek az elhunyt javadalmas tömege által akár a törzsvagyon, vagy a gazdasági felszerelésben talált hiányok; akár az épületekben, vagy az erdőkben megállapitott rongálások; akár végre a javadalomból kivett, az elhunyt javadalmast haszonélvezeti idejére meg nem illetett túlélvezmény czimén annak terheit képezik. A másik részbe beiratnak mindazon követelések, melyek a hagyaték javára s ezzel szemközt a javadalom terhére esnek, minők: a javadalmast megillető, de még fel nem használt jövedelmek, legyenek ezek akár kamatok, akár pedig a gazdaság függő jövedelmeiből a haszonélvezeti időre eső jutalékok, akár végre a gazdaság számára megtartott marhák, gazdasági eszközök, termények stb. A követelési és a szenvedő állapot közötti különbség deriti azután ki, hogy levonván a levonandókat, megtéritvén a megtéritendőket, s kiegészitvén a kiegészitendőket, mennyit tesz ki az elhunyt tiszta hagyatéka, mely a Kollonich-féle egyezmény értelmében — ha érvényes végrendelet nem létezik — három részre

osztatik fel. Azonban még mindezek megtörténtével sincs teljesen a tiszta hagyaték állapota kideritve, a mennyiben a praescissio megejtésével — melyről mindjárt szintén szólandok — legtöbb esetben az elhunyt főpap hagyatéka részére még a függő jövedelmekből több-kevesebb szokott jutni.

Megjegyzem e helyütt, hogy a tiszta hagyatékot a Kollonichféle egyezmény értelmében szintén az átvételi bizottság osztaná fel az ahoz jogositottak közt, és hogy ezen teendőt az 1857-ik évi január 13-iki 19,391. számu ministeri rendelet is, mely pedig az 1852. dec. 17-i a peres ügyeken kivüli eljárás tekintetében kibocsátott utasitásnál későbbi keletü, határozottan ujolag is a politikai hatóságok jogköréhez utasitotta; de e felosztás, mint hosszas számadások eredménye, s ennélfogva hosszabb időre kinyuló működés, most már a vallásügyi ministerium által szokott végeztetni; — továbbá, hogy midőn a küldöttség mindazon munkálatokat, melyekről fenebb szólottam, elkészitette és a végszámolatot is összeállitotta: akkor a törvényes örökösökkel a javadalom követelései tekintetében egy átalános (pauschalis) összegben kiegyezkedést szokott megkisérteni, melynél az adott általános és különös viszonyok s esetleges méltányossági szempontok szoktak kiindulásul szolgálni. Azonban akár létesül ezen egyesség, akár nem, miután az átvételre kiküldött ministeri biztos teljhatalommal nem szokott felruháztatni, az összes munkálatokat a m. kir. vallás és közoktatási ministernek jelentése kiséretében beterjeszti, ki azokat átvizsgálván, a tapasztalandókhoz képest saját hatáskörében intézkedik, s illetőleg a nevezetesebb eseteket ő felségéhez terjeszti elhatározás végett. És ide vo-

natkozólag szükségesnek látom Ferencz király 1820. évi april 15-én kelt rendeletét, melyben „a királyi adományozás által birt egyházi javadalmakat élvező főpapok hagyatéki tárgyalására nézve ugy a királyi fiskusnak, valamint a hatóságok, törvényszékek s minden a dolog által érdekelt magán személyeknek tudomás és miheztartás végett“ kibocsátott, a következő szó szerinti szövegben közölni: „Miután a főpapok hagyatékának összeirása, leltározása, s további tárgyalása a Kollonichféle egyezmény értelmében a kiküldött káptalanbeliek közbejöttével történik... az ilyes liquidatiók és tárgyalások teljes bizonyitó erejü okmánynak tartassanak és hitelesség és a megállapitott számitást illetőleg azok hatóságok, biróságok által többé megtámadhatók ne legyenek.“

VIII.

A javadalom átvételére kiküldött ministeri bizottság a fenebb mondottak teljesitésével működését bevégzi, s ezennel ugy a javadalom kezelését és felügyeletét, mint szintén a javadalomból még a hagyaték részére kijárandó jövedelemjutalék meghatározását és a jogositottak közti felosztását közvetlenül a vallásügyi ministerium eszközli.

Mint már érintettem — a javadalmas meghalálozása napjától a javadalom ujrai adományozásáig terjedő idő, vagyis a mig a széküresedés tart, időköznek — tempus intercalare — neveztetik. A Kollonichféle egyezmény 5-ik pontja értelmében ezen idő alatt a javadalom kezelése egy egyházi és egy kamarai egyén által láttatott el, kik kölcsönös egyet-

értéssel és egyenlő hatáskörrel intézték a javadalom ügyeit, és a kiknek kötelességében állott arra ügyelni, hogy a javadalom el ne pusztuljon, vagy jövedelmei ne kevesbedjenek, hanem inkább hogy a gazdaság állandólag jó karban tartassék, és ezen gondoskodásukért ők az időközi kezelés megszünésével megfelelő jutalomban részesittettek. Ezen eljárás divott egész 1848. évig; attól kezdve az ugynevezett világi regens — ki legtöbbnyire az átvételre kiküldött világi biztos volt — nem igen alkalmaztatott, vagy legalább nem a régi hatáskörrel, mivel az osztrák kormányzat alatt az üresedésbe jött egyházi javak tekintetébeni közvetlen felügyeletet a pénzügyigazgatóság, mint a mely a kir. kamara helyére lépett, gyakorolta. A magyar miniszteri kormány visszaállitásával a fenebb jelzett eljárás jött szokásba, melynél fogva ugy a felügyelet, mint szintén a legfőbb fokoni kezelés is azon mód szerint vitetik, mint az ezen ministerium alatt álló vallásalapitványi s egyéb jószágokra nézve előirva van, hogy tudniillik: a javadalmi gazdatisztség és az e végre káptalanilag választott tag a fontosabb ügyekbeni javaslataikat előterjesztvén, ahhoz képest a ministeriumtól kapják a megfelelő utasitásokat. Fordult elő azonban oly eset is, hogy világi gondnok is neveztetett a káptalani mellé, de ezek együttes hatásköre is a fenebbi megszoritásokkal körvonaloztatott.

A Kollonichféle egyezmény 6-ik pontja értelmében az üresedésbe jött egyházi javadalmaknak az időköz tartama alatti minden jövedelmei megfelezendők voltak; egyik fele a kincstárt, másik fele az egyházat illetvén; azonban, mint már emlittetett, 1857-től fogva ezen összes jövedelmek a vallásalapba folynak, s miután a vallásalap kezelése a vallásügyi mi-

nisterium alá tartozik, ebben van alapja annak, hogy a javadalom átvételét s illetőleg a hagyatéki eljárást is most nem a kir. kamara helyébe lépett m. kir. pénzügyministerium, hanem a vallásügyi ministerium végzi. Meg kell azonban itt emlitenem, hogy a pénzügyministerium ugy az időközi jövedelmek beszolgáltatása, mint szintén a hagyatéki eljárás általa leendő teljesitése érdemében is felszólalt, s hogy az időközi jövedelmek kérdése mindenesetre törvényhozási intézkedést igényel.

Most még szólanom kell az ugynevezett praescissio vagyis praescissionalis calculusról. Tudniillik az egyházi javadalmakban már rég idő óta a jövedelmek felosztását illetőleg a naptári év, azaz január 1-től december 31-ig állapittatott meg, habár azelőtt minden egyéb számadások a katonai vagy administrationális év szerint — mely november 1-én kezdődött, s a jövő évi october 31-én végződött — vezettettek. (1789. jan. 5-én 18302. számu udvari rendelvény.) És minthogy az elhunyt javadalmasnak halála napjáig, a belépőnek pedig az eskütétel napjától kezdve — hacsak, a mint szintén volt eset, királyi kegyelemből a kinevezés napja nem engedélyeztetik —, végre a vallásalapnak a közbeneső idő alatt van joga a jövedelmekhez: annálfogva megtörténhetik, hogy egy év alatt a jövedelmet 3 különböző tényező is, de kettő mindenesetre, t. i. az elhunyt tömege és a vallásalap egymás közt és pedig az élvezeti időhöz arányositva osztják fel. Minthogy továbbá a függő jövedelmek az elhunyt által nem mindenkor szedettek, és sok esetben nem is szedethettek be, mert csak később nyeretnek, például: ha valamely főpap september 1-én hal meg, s a javadalomban sző-

lőbirtok létezik, melynek termése csak september végén, vagy oktoberben szüreteltetik le, miután ő ezen jövedelem nyeréséhez éltében költekezéssel járult: ennélfogva tömege ezen jövedelem aránylagos részéhez igénynyel bir; viszont a javadalmi utód is például a gabonacsépléshez, szüreteléshez stb. kiadásokkal járul, s a haszonélvezeti idő is javára esik, annálfogva ez is jogosult a jövedelmek arányos részéhez. Mindezekből világos, miszerint itt különös és sokszor igen bonyolodott leszámolásnak van helye, mely a jövedelem átvételekor nem végeztethetik be, hanem csak később, midőn az évi számodások már lezáratnak, a kölcsönös kiadások megállapittathatnak, a jövedelmek értékesittetnek és a vonatkozó számadások kellőleg megvizsgáltatnak. Ezen végszámolat rendbe hozatala képezi a praescissiót, s ez feladata a praescissionalis calculusnak. Ezen eljárás sokszor — főleg ha a javadalom nagyobb, az elhunyt javadalmas számadásai pedig kellő rendben nem vezettettek — sokszor éveken át elhuzódik már a dolog természeténél fogva is, de még inkább bonyolult és nehézkes államszámviteli rendszerünk folytán. És igy a hagyatéki tömeget illető jövedelmi rész is csak évek mulva állapittathatik meg véglegesen, és hasittathatik ki a mondott leszámolás folytán, a mikor is azután épen azon módon osztatik fel a tömeget illető rész, a mint fenebb a többi hagyatékra nézve mondatott. Még csak azt jegyzem meg, hogy a felosztás kulcsául régibb rendeleteknél fogva nem a naptári év 365 nappal, hanem egy évre csak 360 nap vétetik fel, és hogy a különféle függő jövedelmek: gabona, fa, gyapju stb. tekintetében külön szabályrendeletek irányadók, melyek részlete-

sebb ismertetése azonban jelen értekezésem körén kivül esik.

IX.

A fenebb főbb vonalokban vázolt eljárásra szabadjon most záradékul egynémely általános észrevételeket tennem.

Mint láttuk, törvény és több százados szokás a katholikus egyháznagyok hagyatékát a többi honpolgárok hagyatékától mindenkor élesen megkülönböztette, és a főpapok utáni örökösödés is a köztörvényitől lényegesen különbözött, habár a főpapság a H. K. szerint ugyanazon joggal, szabadalommal és mentességekkel birta is az egyházi javakat, minőkkel a nemesség az ő birtokait. Ezen törvényes intézkedéseket a magyar törvények hatályon kivül helyezése után is fentartotta az osztrák kormány (lásd 1852-ik évi dec. 17. igazságügyministeri rendelet 57. és 105. §. §-ait), és az országbirói értekezlet által javaslatba hozott ideiglenes törvénykezési szabályok sem léptették azokat hatályon kivül. A főpapság és a magán polgárok hagyatéka közti különbség oka igénytelen nézetem szerint majd az egyházi régibb canonok azon határozataiban keresendő, hogy a papság jogositva van ugyan de altare vivere, de azontul az egyháztól semmit el nem vehet, hanem minden, a mi a jövedelmekből el nem használtatik, az az egyház javára esik; majd pedig ezen javaknak hazai törvényeink szerint is sajátszerü rendeltetésében gyökeredzik, mely rendeltetést szent László I. 5; — 1548: 12., 1550 : 19., 1712 : 60 stb. világosan kijelölték. Továbbá ezen javak bizonyos tekintetben minden-

kor államjavaknak is tekintettek, a mennyiben tudniillik keletkezésüknél fogva ily minőségre visszavezethetők; a széküresedés alkalmával a jövedelmek a királyi kincstárt illették; azon javakban pedig, melyek ezen javadalmakból szereztetvén, az elhunyt javadalmas után visszamaradtak, előbb ugyan felében, a Kollonichféle egyezmény óta pedig egy harmadában a kincstár részes, bizonynyal nem más jogalapon, mint annak jellegzése végett, hogy e javak eredetüket állami javakból veszik. Mind a mellett azonban, hogy e birtokok is mindenkor a koronás király által adományoztattak, épen ugy, mint a nemesi birtokok: mégis a felségnek ezekre különös befolyása és felügyelete is fen volt tartva, mely jog a főkegyuri jogban találja alapját. És ezen különös jogot elismerte az 1715 : 16, t.-cz. is, midőn kimondotta, hogy ha a ferdinandi oklevél, melyről fenebb szólottam, vagy a Kollonichféle egyezmény iránt valamely kétség forogna, fen „azt ő királyi felsége intézendi el."

Másrészről az egyházi javak még más különös jelleggel is birnak, s ez az alapitványi jelleg, mely ezen javadalmakat elidegenithetlenekké teszi; és hogy az elidegenités vagy terhelés meg ne történhessék: a törvény az állami legfőbb tekintélyt: a koronát tette azok felügyelőjévé.

Mindezekből pedig az következik, hogy miután a magyar törvényhozás mindenkor tiszteletben tartotta a felségnek ezen javak körüli intézkedhetési jogát — ezen különös felségi jogok gyakorlása a magánjogi intézkedésektől elütő sajátlagos joghelyzeteket idézett elő, melyekben a dolog természeténél fogva, főkép a közjogi és administrativ szempontok

léptek előtérbe. Láttuk a fenebb mondottakból azt is, hogy ezen hagyatékok körüli eljárás is különleges formákká fejlődött ki, melyek legnagyobb részben igazgatási természetüek, s főleg a kölcsönös méltányosság keretében mozognak, a melyek tehát ezen minőségüknél fogva törvényes eljárásra nem is alkalmasak, következőleg ilyennek tárgyát soha sem is képezhetik. S ha mégis ezen hagyatékok közül valamely birói intézkedésnek helye lehet: az csakis az administrativ teendők tökéletes bevégzése után állhat elő, mert az igazgatási intézkedések befejezése előtt a birói működésnek tere nincs, és mert különben folytonos illetékességi összeütközések keletkeznének. Ugyanis: mint törvényekre hivatkozva ismételve hangsulyozám, az egyházi javak már rendeltetésük s némi tekintetben állami, de mindenesetre alapitványi természetüknél fogva is elidegenithetlenek, megcsonkithatlanok és el nem adósithatók épen ugy, mint a hitbizományi javak. Azok is a javadalmas hitére bizvák, a királyi felségnek pedig jogában áll, ezek épségben fentartására felügyelni, és ezen felügyelési jognak az által szerezni érvényt, hogy az azokban talált hiányok a legrövidebb eljárás utján visszapótoltassanak. Hogy maga az egyház is mindenkor azon meggyőződésben élt, miszerint ezen javak kizárólag az egyház szükségleteire forditandók — nem lesz tán érdektelen, hacsak jogtörténelmi szempontból is, mindjárt a XII-ik század elején Lőrincz érsek által megtartott esztergomi zsinat ide vágó határozatait emlékezetbe idézni, melyek szerint csak azon püspökök hagyatékai, kik szerzett vagyonuk három részét az egyház javára forditották, jogosittattak a negyedik részről tetszésök szerint rendel-

kezni; ellenben azon püspökök hagyatékai, kik egyházaikról eléggé nem gondoskodnak, s csak fiaikat gazdagitották, fele részben az egyház javára foglaltattak le.

De hogy jogkövetkeztetéseim megszakadt fonalát ismét felvegyem: miután a felügyelet administrativ teendő, az ebből folyó intézkedéseknek is administrativ természetüeknek kell lenniök. Ebből önkint következik, hogy mig e javak a javadalmas halála után oly mennyiségben, számban és minőségben, mint a mikép azok neki haszonvételre átengedtettek, ki nem egészittetnek: addig a javadalmasnak a Kollonich-féle egyezmény értelmében is magánvagyonáról vagyis hagyatékáról épen oly kevéssé lehet szó, mint a mikép nem lehetett már az 1723:49. t.-cz. e szavai szerint: „bármely ősi birtoknak s birtokjogoknak elidegenitői, kik más birtokot szereznek — minthogy az ősi birtokot elidegenitették — mindaddig, mig az elidegenitettek helyre nem pótoltatnak, mások szerzőinek ne neveztethessenek“ — valamit szerzeményinek mondani mindaddig, mig csak az ősiekből bármi is hiányzott.

Az osztrák peres ügyeken kivüli eljárás fenebb idézett 105. §-a is határozottan elrendeli, hogy az elhunyt papok hagyatékául csak az leltározandó, a mi a jövedelmi vagyon elkülönzése és a hiányok helyrepótlása után fenmarad.

Ezen § szó szerint igy hangzik: „Ha az örökhagyó egyházi javadalmat bir, a leltár készitése végett az ez iránt kibocsátott különös szabályokhoz képest egy egyházi biztos, vagy az álladalmi igazgatóság más küldöttje hivandó meg, a javadalombeli vagyon az elhalt saját vagyonától

elkülönözendő, s ezek mindegyike saját jegyzékbe iktatandó. Ennél az alapitványi okiratok s a javadalom leltárának segélyével azon összeg kiszámitandó s a szükséghez képest szakértők által megállapitandó, melylyel a hagyaték a javadalomnak tartozik, vagy a mely a hagyatéknak a javadalom által megtéritendő.“ A mi hagyatéki eljárásunk mindezekből nem rendelkezik, s épen azért szükséges, hogy a törvény hiányait más módon pótoljuk.

Az első tétel tehát, a mit a főpapi hagyatékokra nézve felállitok, az: hogy a főpapnak mindaddig nincs hagyatéka, mig a kormány által ő felsége nevében a fenálló szabályok szerint számba nem vétetik a javadalom, és annak számbavétele folytán minden hiányzó részek tökéletesen helyre nem pótoltatnak.

Ezen tételből foly azután azon második, hogy a javadalomnak jogában áll az elhunyt főpap egész vagyonára kezét tenni, és magát abból a tapasztalt hiányok tekintetében mindenekelőtt administrativ uton tökéletesen kárpótolni; hogy tehát a javadalom e tekintetben minden más követelők előtt törvényes elsőbbséggel bir, nemcsak azért, mivel a törvény által is megerősitett Kollonich-féle egyezmény ily értelemben intézkedik, hanem azért is, mivel ellenkező esetben a javadalom állaga támadtatnék meg, a mit pedig annak alapitványi természete meg nem tür, épen ugy nem, mint a hogy a hitbizomány élvezőjének személyes adósságaiért a hitbizományi javak le nem foglalhatók; és végre mivel a javadalmas személyes kötelezettségei miatt csak a javadalmas személyes vagyona, vagyis annak tiszta hagyatéka, nem pedig a javadalmi vagyonság szolgálhat a ma-

gán hitelezőknek kielégitési alapul. A javadalomnak tehát a javadalmat élvezett főpap hagyatékára minden másokat megelőző törvényes zálogjoga van, és kell is hogy legyen, mert ellenkező esetben, ha tudniillik a főpap a javadalom irányábani kötelezettségeit nem teljesitené, s ez által a javadalmat deteriorálná, vagy pedig a felszerelvényt elidegenitené, és személyes adósságok csinálása folytán — melyek esetleg költöttek is lehetnek — a hitelezők a javadalmasnak a javadalomban levő szerzeményi vagyonságát minden tekintet nélkül arra, hogy a javadalom ugy, a mint átadatott, fenlétezik-e? és a hiányok helyrepótolták-e? lefoglalhatnák: akkor a javadalmat bármely főpap tönkre tehetné, és a felszerelvényt és ingó törzsvagyont végkép is elenyésztethetné.

Harmadik tételül pedig az következik: hogy ha már a biróságnak a főpapi hagyatékok tárgyalása körül is teendőt kell engedni: ez csakis ott kezdődhetik, a hol az administrativ eljárás végét éri, vagyis midőn már a javadalom átvéve, s esetleges hiányai a javadalmas hagyatékából kiegészitve és helyrepótolva vannak, mert az 1869.:IV. tcz. 1. §-a világosan kimondja, hogy sem a közigazgatási, sem a birói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak. Ha ezen elkülönités megtörtént s erről a biróság a ministerium által értesittetett: akkor a biróság a fenmaradt vagyis a tiszta hagyaték tárgyalása tekintetében az általános örökösödési eljárás szerint intézkedhetik, de előbb be nem avatkozhatik a nélkül, hogy felségjogokat ne sértsen, vagy fenálló törvények és százados gyakorlatba ne ütközzék.

Ugyanis a fenebbiekben kimutattam, hogy ezen

hagyatéki ügyek Magyarországban egész a jelen időig mindig közigazgatási uton tárgyaltattak, mert az ezek körüli intézkedéseket ugy régibb törvényeink, mint szintén az 1840 : 26 és az 1848 : 3. t.-cz. 6. §-a ő felségének tartották fen, kijelentvén utóbbi, „hogy mindazon tárgyakban, melyek eddig a m. k. udvari cancelláriának, a kir. helytartótanácsnak s a kir. kincstárnak köréhez tartoztak vagy azokhoz tartozniok kellett volna, s általában minden polgári egyházi, kincstári tárgyakban ő felsége a végrehajtó hatalmat kizárólag csak a m. kir. ministerium által fogja gyakorolni!“ Már pedig, hogy az egyházi javadalmak megüresedése eseténi összes eljárás mindenkor a helytartótanács, illetőleg a kincstárhoz tartozott, azt a fenebbiek kétségbevonhatlanul begyőzik, s annál fogva azokat ezentul sem lehetend a közigazgatási hatáskörből elvonni.

FÜGGELÉK.

A KATHOLIKUS FŐPAPI HAGYATÉKOK KÖRÜLI ELJÁRÁSRA VONATKOZÓ

FŐBB RENDELETEK.

Privilegium Praelatis Hungaricis, et Clero super libera Dispositione Bonorum Mobilium non Patrimonialium datum.

Nos Ferdinandus etc. ad perpetuam Rei memoriam pro Nobis ac Hæredibus et Successoribus Nostris recognoscimus, et notum facimus tenore præsentium Universis: quod cum Universus Inclyti Nostri Regni Hungariæ fidelis Clerus demisse Nobis supplicaverit, ut Prælatis Hungaricis facultatem, et Potestatem certa aliqua ratione de Bonis Ipsorum (quæ quidem Patrimonialia non sunt) Mobilibus disponendi, atque etiam testandi, quæ ratio, ac Modus imposterum, uti forma, Regula et Norma in notabile Catholicæ Religionis emolumentum, ab omnibus æquo Jure perpetuo observari posset, clementer concedere, nec non super eo Regium Nostrum Diploma impertiri benigne dignaremur. Nos pro solita Nostra in Deum Pietate, et continuo rerum omnium, quæcunque in majorem divini cultus propagationem atque Ecclesiastici status et boni publici conservationem et augmentum cedere possunt, pro viribus promovendarum studio, ac Zelo, uti pro benigno etiam huic inprimis Hungarico Clero, ob præclara, et insignia sua, in Nos et Religionem Catholicam, ac totum Hungariæ Regnum merita, gratificanti desiderio memoratis ejusdem Cleri Hungarici postulatis, et precibus subsequenti modo, ac ratione clementer annuimus atque assensimus, prouti tenore ac vigore præsentis Nostri Diplomatis Regii annuimus et assentimus. Ac proinde ex certa Nostra scientia animoque bene deliberato, sano accedente Consilio, et de Regiæ nostræ Potestatis plenitudine omnibus, et singulis Regni Nostri Hungariæ Prælatis benigne admittimus, et concedimus, adeoque expresse declaramus, decernimus,

et statuimus, ut ipsi in posterum, perpetuis futuris temporibus sequentem de Mobilibus suis disponendi, atque etiam testandi facultatem et potestatem habeant, Eademque facultate, et potestate, absque omni Impedimento, vel Contradictione in hunc Modum, et hac præscripta ratione et Ordinatione quiete, et libere uti, frui, gaudere possint ac debeant. Nimirum si Prælatus Capitulum habens, vel in Capitulo existens decedat, sive testamentum condiderit, et Executores ordinaverit, sive non, teneatur Capitulum tres probatæ fidei Viros, ex suo Corpore (quorum unus Regio nomine semper deputetur et interveniat) destinare, qui et funeri curando, et Mobilium cujusvis generis, Consignationi Inventario conficiendo, et fideli conservatione attendant, quique sub pœna Excommunicationis et Amissionis beneficii (quam pœnam Prælati Infidelitati, si quæ hic admittetur, inflixerunt) et amissione Honoris obligati sint, omnia fideliter consignare, nec quicquam distrahi sinere. Mobilia vero Prælati ita dispensentur defuncti : Primo honesta, nec sumptuosa sepultura procuretur, et pro refrigerio animæ Elemosinæ pro facultatum ratione fiant. Deinde servitoribus et creditoribus satisfiat, ubi tamen attendendum, ut si aliqua debita in Præjudicium Hungarici seminarii, de quo inferius mentio fiet, a defuncto essent contracta, ea uti hisce expresse prohibita, pro nullis et penitus irritis habeantur, adeoque nulla ratione solvantur. Ad hæc juxta Statuta Synodi Tyrnaviensis : Libri omnes Capitulo cedant ad erigendam Bibliothecam; Indumenta Sacerdotalia et Altarium ornamenta Ecclesiæ cedant, utensilia domestica, mensæ, Lecti, Scamna et similia successori relinquantur. Quod super fuerit Mobilium cujuscunque generis etiam Allodialium, ejus media pars in usum erigendi Seminarii, vel postquam Seminarium in perfecto Statu fuerit, Parochiis meliorandis deponantur, vel ad censum collocata Summa aliqua, Alumni clerici educari, vel tandem Parochiis in deteriori conditione constitutis subveniri possit, uti Metropolitano Strigoniensi, ac aliis Episcopis videbitur. Teneantur tamen tam Executores, quam prædictæ personæ Capitulares ad inventandum destinatae eidem Metropolitano Strigoniensi pro tempore existenti ac etiam si in alia Diœcesi fuerit, ordinario

Loci Inventarium exhibere, ac rationem peracti sui muneris sufficientem dare; et de alia hujusmodi Mobilium media parte libere liceat Prælatis juxta Sacrorum Canonum præscripta testari et disponere, speramus tamen eos confiniorum, quæ communis patriæ, adeoque totius Christianitatis propugnaculum sunt, ut piissimæ causæ in testamentis memores futuros. Si defunctus Prælatus nec Capitulum habeat, nec Membrum sit Capituli alterius, in eo casu Diœcesanus, in cujus Diœcesi beneficium obtinuit, vel Residentiam habuit, is qui obiit, vel certe Capitulum propinguius, aut Conventus vicinior, prædicta omnia per Ecclesiasticas ad id deputatas exequi curabit. Cum autem servitores Mortuorum hæc forsitan ulla ratione impedire, vel rapinis sese tradere præsumpserit: Executores testamenti, vel ad Inventarium conficiendum destinati, eos ad plenam usque satisfactionem invocato Brachio Sæculari etiam in Persona detinendi habeant potestatem. Mandantes idcirco et serio præcipientes universis et singulis præsentibus et futuris Regni Nostri Hungariæ Palatino, Judici Curiæ, Comitibus, et Vice Comitibus, Cameræ Nostræ Hungaricæ Officialibus, Præsidiorum supremis et Vice-Capitaneis, atque Liberarum civitatum Magistratibus, aliisque omnibus Nostris et Regni Hungariæ subditis, et fidelibus cujuscunque Status, Gradus, Conditionis, vel præeminentiæ exstiterint; ut sæpius memoratos Regni Nostri Hungariæ Prælatos eorumque Capitula, et Diœcesanos atque magis vicina Capitula et Conventus imposterum perpetuis futuris temporibus præscripta testandi et Mobilia defunctorum Prælatorum relicta, curandi et disponendi Potestatem, ratione et ordine, pacifice, quiete, et sine omni Impedimento, vel Molestia uti, frui, et gaudere sinant, nec non eisdem etiam atque iis, quibus Cura hujusmodi Executionis demandata, quotiescunque requisiti fuerint, juxta hujus Clementis Nostræ Annuentiæ tenorem, et contenta ad talia omnibus et singulis punctis, Clausulis, Articulis, Sententiis et Verborum Expressionibus, ad convenientem effectum perducenda, decentem operam ferant, et quantum necessitas exegerit, serio assistant, idemque ab aliis pariter fieri sedulo curent. Si quis autem contra hoc Regium Nostrum Diploma et ejus contenta quidquam attentare temerarie ausus fuerit, is

Nostrum, et hæredum Nostrorum Hungariæ Regum Indignationem et pœnam gravissimam se noverit ipso facto incursurum. Harum testimonio Literarum Manu Nostra subscriptione et Sigilli Nostri Regii dispensione Munitarum. Datum in Civitate Nostra Regia Soproniensi die 11-ma Mensis Decembris Anno Domini 1625. Regnorum Nostrorum Romani Septimo, Hungariæ et Reliquorum Octavo. Bohemiæ Anno Nono etc.

Királyi rendelvény a főpapi hagyatékok körüli eljárás tárgyában.

Leopoldus etc.

In secreto Consilio nostro demisse Nobis proposita fuit, præscita differentia ratione Bonorum defuncti quondam Episcopi Agriensis Francisci Leonhardi Szeghedy per conferentiam isthic Viennæ coram Aulica Camera nostra, cum Hungaricæ nostræ Cancellariæ atque Cameræ pariter Hungaricæ Præsidiis interventu, nuper dierum undecima nempe decurrentis istius Mensis et anni celebratam exacte ruminata materiis, qua benignissime perpensa superinde clementer resolvimus, tam ad tollendas in futurum controversias, ac querelas, non attenta videlicet hucusque condecenter dimidiæ partis Bonorum mobilium, in usum Seminarii vel pro Parochiis meliorandis seponendæ, perque sumptuosas nimium sepulturas, et alias expensas inutiles, ac ab extraneis et Domesticis in casu mortis Episcoporum plerumque factas hæreditatis expilationes, et distractiones, Confiniorum autem, ut piissimæ causæ, rarissimas in testamentis Prælatorum, pro concessa testandi facultate, reciproce quamvis debitas cum ordinatione legati cujusdam mentiones, omnino neglecti Diplomatis regii desuper emanati causa varie motas, quam in Fiscum quoque Regium de nociva tempore vacantis sedis Bonorum Episcopalium Administratione sæpius ingeminatas lamentationes posthac sedulo præcavendas, in prærecensito similibusque

subsecuturis casibus hanc passim normam observari debere, quatenus in obsignatione et inventatione Bonorum cujusvis Praelati vita functi mobilium, ex Capitulo deputandi, penes adjungendos semper iisdem secundo loco Cameraticos, sint primarii : viceque versa Cameræ seu Fisco nostro Regio, in administrandis Bonis illis Episcopalibus, una Capitularis quoque persona adhibeatur, et in reliquo suum cuique de merito Jure tribuendum. Si quid vero caeteroquin ejusdem Diplomatis regii continentis, in contrarium, ab una vel altera Parte, moliminis aut difficultatum eveniret, quod inter easdem modis suavioribus et amicabili compositione, quæ primitus semper tentanda, sopiri vel complanari nequiverit, id ab utrinque per vias ordinarias, ex parte nempe Cameræ nostræ Scepusiensis Hungaricæ Posoniensi : per Capitulum autem Archi Episcopo Strigoniensi tanquam Metropolitano : nec his vero differentias easdem componere valentibus Aulicæ Cameræ nostræ, et Cancellariæ Hungariæ Aulicæ, ad ulteriorem discussionem, ac tandem amicabili nullatenus succedente, cum omni circumstantia Rerum Majestati nostræ pro finali decisione condignoque remedio adhibendo, quam humillime repræsentandum esse ; prout idipsum antelatæ Cancellariæ nostræ Hungaricæ Aulicæ pro notitia suique directione, nec non hac eadem benigna resolutione nostra, regni nostri Hungaricæ Clero insinuanda juxta tenorem annexæ copiæ Decretaliter etiam intimatum exstitit.

Vobis idcirco clementissime demandantes, ut huic determinationi nostræ per omnia vosmet accomodare, præmissoque in negotio, ulteriorem in Camera nostra Scepusiensi quamprimum ordinem instituere debeatis, quo si quidpiam Administratio Cassoviensis de præmentionatis Episcopi quondam Agriensis Bonis mobilibus, Jure sibi non competente occupasset et distraxisset, ad massam Hæreditatis in natura seu congruo pretio, quantocius restituat, et in omnibus prædeclaratæ Benignæ voluntati nostræ se prompte semper, et obsequentissime conformare non intermittat. Cæterum gratia nostra Cæs. Regia vobis jugiter propensi manentes. Viennæ 29-na X-bris 1675.

Királyi rendelvény a főpapok végrendelkezése és a hagyatékok mikinti elintézése tárgyában.

Leopoldus, divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus etc.

Reverende, Spectabiles ac Magnifici et Egregii Fideles nobis dilecti. Haud ita pridem iteratis, sollicitis suis et querulosis instantiis, demisse nobis supplicavit fidelis noster Hungariæ Clerus, ut tum Diploma regium, Divi quondam Ferdinandi secundi, gloriosæ memoriæ, Imperatoris et Hungariæ Regis, Prælatis hungaricis, super testandi facultate, de bonis ipsorum mobilibus, certa ratione præscripta, concessum, sine quavis Eiusdem immutatione, seu novatione (quæ nempe per nostram Cæsareo Regiam Resolutionem, in adiungendo Personis Capitularibus, sive Conventualibus, in casu mortis Prælatorum, pro Bonis eiusmodi consignandis, inventandis et conservandis, Homine Cameratico, sub die vigesima nona Mensis Decembris, Anni Millesimi, sexcentesimi, septuagesimi quinti, eatenus emanatam, non absque praejudicio Status Ecclesiastici, derogatorie facta fuisse dignosceretur) in antiquo corroborato vigore suo, per omnia relinquere. Cum etiam Ferdinandi Tertii pariter Imperatoris, et Apostolici Hungariæ regis, Domini Parentis utpote Nostri, pientissimæ reminiscentiæ, desideratissimi, summam annuorum sex millium florenorum, ex hujus Hungariæ Cameræ Nostræ Proventibus, pro sublevandis Parochorum pauperum, in hoc nostro Hungariæ regno necessitatibus ordinatorum fundationem (non obstante præscita Conventione Posoniensi, die vigesima prima Januarii, Anno proxime præterito, desuper interposita, subsecutaque benigna nostra confirmatione) juxta tenorem et seriem expressam literarum fundationalium effectui suo debito, convenienter emancipari, nec aliter inposterum eandem summam, ullatenus dispensari facere, clementissime dignaremur; quibus ambabus instantiis, maturo Consilio noviter, cum interventu moderni quoque Archi-Episcopi Strigoniensis, nostrique Cancellarii Hungarici Aulici, exacte perpensis et ruminatis (cum

et hæc prævia fuerit benigna mens et intentio nostra, vigorem præfati Diplomatis, in minimo non infringendi, quin potius per adjunctionem Cameratici Capitularibus, et vice versa, Capitularis in Administratione Bonorum immobilium Camerali Personæ, tanto magis et firmius stabiliendi) superinde clementer resolvimus, ut, adjunctione eiusmodi ab utrinque sublata, posthac stetur simpliciter expressis continentiis suprafati Diplomatis regii, et Eidem in omnibus Articulis, Punctis suis, et Clausulis, omnimoda semper et integralis satisfactio impendatur, sintque Capitulares et Conventuales, ac inter Eos, nomine regio deputandus, eveniente Prælati morte, obligati super relictis Mobilibus distinctum Inventarium fideliter et illico conficere, cumque Testamento defuncti, si quod conditum fuerit, et relatione peracti sui muneris, mentionato Archi-Episcopo Strigoniensi, vel sede vacante in spiritualibus Metropolitani, pro tempore vices suppleturo, quantocius transmittere, qui cum Hungarica Camera nostra, teneatur id ipsum Inventarium, et Testamentariam dispositionem, commemoratamque relationem communicare, et si quæ fors dispositio secundum Diploma regium, præsertim ratione Confiniorum non adæquate facta fuisse comperiretur, communibus Votis et mutuo consensu, quod æquum Eidem Archi-Episcopo, seu vices Agenti, et Cameræ videbitur, constituere; singulariter autem et serio sub gravi indignatione nostra tenore Præsentium inhibemus, omnibus et singulis Cameraticis, ne sub ullo prætextu, in Bona Defunctorum Ecclesiasticorum mobilia involare, aut sibi quidquam exinde præsumant et ausint appropriare.

Quantum porro præmemoratam fundationem Ferdinandeam, in hac causa, de condigno considerantes, crescente per Dei gratiam, in dies, in hoc Apostolico regno nostro, Fidelium Catholicorum numero, necessitatem etiam Ecclesiæ Pastorum accrescere, quo magis illorum egestati, pro cultu divino promovendo, nec non animarum maiori salute subveniatur, eatenus quoque Benignissime declaramus, destinatos hunc in finem et fundatos sex mille florenos per æquas partes, angariatim, ex dictæ nostræ Cameræ Proventibus, a modo imposterum, quotannis, non in alium ullium, quam juxta

mentem piæ fundationis, piissimi quondam Genitoris nostri, duntaxat in similium egentium Parochorum usum, absque omni defectu et integre, sæpedicti Archi-Episcopi Strigoniensis manibus ad distribuendum assignari debere; super erogatis autem, et dispensatis eiusmodi sex mille florenis, ex serie quoque fundationis maneat et sit obstrictus Idem Archi-Episcopus Strigoniensis et successores, Provinciali, seu nationali Synodo, sufficientes rationes : et Cameram nostram Hungaricam eatenus pro notitia pariter reddere certiorem; mandantes idcirco et serio præcipientes, vobis praesentibus et futuris Cameræ Nostræ Hungaricæ Præfecto et Consiliariis, Cameræque Nostræ Scepusiensi, ut secundum contenta præmentionati diplomatis, totiesfatos regni Nostri Hungariæ Prælatos Eorumque Capitula et Conventus in eo clare præscripta testandi, Mobiliaque defunctorum Prælatorum relicta curandi et disponendi potestate, modalitate, et ordinatione, quiete semper et pacifice frui, potiri, gaudereque sinant ac permittant, et quodam defectu fors interveniente, cum Archi-Episcopo Strigoniensi, revisis, ut ante dictum est, defuncti Prælati testamentariæ dispositionis et Inventarii Instrumentis, nec non etiam Exmissorum Deputatorum Capitularium relatione, negotium illud, ex æquo complanent, prædeclaratam vero Quotam fundationalem, constituto tempore, non expectato alio Decreto, in paratis, et infallibiliter, præmemorato methodo, per partes, quavis Angaria sæpefata Archi-Episcopo Strigoniensi, ex ordinariis Proventibus nostris regiis, sine Difficultate, vel remora, realiter et omnimode persolvère sint obligati; Benignam et seriam in utroque præmissorum mentem nostram et voluntatem executuri. Cæterum gratia nostra Cæsarea et regia vobis iugiter propensi manemus. Dabantur in Civitate Nostra Vienna, die trigesima Mensis Julii, Anno Millesimo, sexcentesimo, septuagesimo, septimo, regnorum nostrorum romani vigesimo, hungarici vigesimo tertio, Bohemici vero vigesimo primo. — C. Ludovicus Comes de Sinzendorff mp. Ad mandatum Electi Dni Imperatoris proprium. J. Gabriel l. B. a Gelbisz mp. Jac. Theod. Mayer mp.

Conventio Kollonicsiana.

Sacratissimæ Casareæ Regiæque Majestatis Nomine Eminentissimo Domino Leopoldo Sacræ Romanæ Ecclesiæ Card. a Kollonicz gratiose significandum.

Meminerit haud dubie Eminentia vestra, quidnam in congressu 5-ta Decembris elapsi anni 1707 sub Præsidio eiusdem inter Vrabilem Clerum Regni Hungariæ, et Cameram hanc Cæsaream Regio-Aulicam præsentibus ex parte cleri ac I. Cancellariæ regio-aulicæ Illmo ac Rendmo Dno Ladislao Mattyasovszky Eppo Nitriensi, ac Regni Cancellario, Rendmo Dno Augustino Benkovics Eppo Varadiensi, Illmo ac Rendmo Dno Emerico Csáky Episcopo Noviensi, Spectabilibus Magnificis ac Perill. Dno Francisco Klobussiczky L. Barone de Zetény I. Cottus de Zaránd Supremo Comite, nec non Personalis Præsentiæ Regiæ in Judiciis Locumtenente, Domino Barone Hoffmann, Domino Barone Mednyánszky, Domino Patatich præfatæ I. Cancellariæ Consiliariis, ac ex parte Cameræ Aulicæ Cæsareæ Regiæ eiusdem Consiliario et Referendario Intimo hic subscripto, celebrato, occasione Gravaminum motorum a Reverendissimo Dno Stephano Telekessy Episcopo Agriensi, tam circa contraventionem Resolutionis ratificatoriæ 14-ta Augusti 1694. super restitutionem Bonorum ad Episcopatum Agriensem pertinentium emanatæ, ac a suo antecessore in Episcopatu Domino Episcopo Georgio Fénesy piæ recordationis obtentæ, quam ratione bonorum mobilium, et fructuum tempore mortis præfati dni episcopi antecessoris sui exstantium, uti et medio tempore vacantiæ perceptorum a fisco regio appræhensorum, et prætensorum ad stabiliendam in hisce casibus, eveniente scilicet morte alicuius ecclesiastici, non tantum quoad formalitates in obligatione hæreditatis conficiendo Inventario, ac administratione bonorum sede vacante, sed etiam quoad quantum pro confiniis et fortalitiis iuxta tenorem, et mentem diplomatis

a piissimo imperatore et rege Ferdinando Secundo gloriosissimæ reminiscentiæ pro venerabili, clero Hungariæ adhuc anno 1625. die 11-ma mensis Decembris, ratione concessæ de bonis mobilibus testandi facultatis emanatæ, applicandam certam regulam et normam firmam, ad tollenda in eiusdem casibus hucusque, inter sæpefatum venerabilem clerum et fiscum regium obinde in summum utriusque præiudicium exorta sumptuosa Litigia, Controversias et Quærelas, nec non præcavendas occasiones et sub velamine eorundem sæpe non parvo religionis nostræ scandalo practicatas hæreditatum expilationes ac distractiones omni ex parte proficuum, et omnino necessarium fore visum fuerat, nimirum :

Primo. Ut quoad obsignationem bonorum, et facultatum omnium etiam allodialium a quovis prælato vita functo relictorum immediate et omni mora seclusa post Casum mortis a duobus capitularibus, et uno officiali cameratico cuiuscunque gradus, aut officii in illo loco existente omnia bona mobilia quovis nomine vocitata, maxime vero litteralia documenta, exceptis tamen utensilibus communibus, uti iam prius per benignam resolutionem declaratoriam diplomatis die 29-na Decembris 1675. emanatam sancitum est, et super quæ a quovis eppo et capitulo inventaria authentica servanda forent, in loco quantum fieri potest tuto fideliter reponantur, ac trium antedictorum sigillis obsignentur, si autem illo in loco Cameraticus nullus adesset — personæ capitulares interea soli obsignent, et ab iisdem casus mortis viciniori cameratico quantocius per cursorem, aut tabellarium proprium intimetur, quod et cameraticus viceversa præstabit, si ipso præsente capitularis abesse contingeret. Ex post :

Secundo. Super mobilia hæc obsignata (aviticis, in quæ cognati succedunt et fundationibus, quæ beneficio annexa manent, seclusis) pariter a prædictis duobus capitularibus cum deputato eum in finem a camera regia aut pro diversitate locorum ab administrationibus cameralibus homine regio, seu commissario simul plenum bene ordinatum, ac legitimum sigillorum et manus appositione roboratum conficiatur inventarium cum annexa taxatione, seu æstimatione rerum singularum iusta et æqua : tale inventarium unus capitularium

cum testamento defuncti domino ordinario, alter metropolitano, cameraticus vero suæ Instantiæ conservandum tradat. Si vero bona sint inmobilia, sive hæreditaria, sive aequisita nullo consensu regio pro ulteriori dispositione firmata, ex quo soli fisco regio, qua legitimo successori cedere deberent, capitulares nullam in iisdem iurisdictionem exercere aut super iisdem aliquod inventarium, seu conscriptionem formare possent, hoc iure ex præmissis solum cameraticis competente.

Tertio. Executio testamenti, si quod adest, aut si nullum adesset bonorum ordine sic dicto in inventario conscriptorum et taxatorum distributio, ab iis, quos defuncti Ordinarius et metropolitanus ac ex parte sua fiscus constituerit, quam primum ne mora temporis res vel distrahantur, vel deteriorentur, modo fiat sequenti; ut omnium, primo expensæ funebrales pro viribus facultatum, et cuiusvis gradus competentia insummendæ, nec non stipendiati servitores ut et creditores solvantur. Ubi tamen attendendum, quod si aliqua debita in præiudiciuin ecclesiæ, aut seminarii, de quo inferius mentio erit, a defuncto essent contracta, ea uti hisce expresse prohibita pro irritis habeantur, adeoque nulla ratione solvantur. Dein libri omnes, uti et manuscripta capitulo, si cujus membrum defunctus fuerit, aut beneficio, quod habuit, ad augendam, vel erigendam aut instruendam bibliothecam cedant; indumenta vero sacerdotalia, vasa sacra, et altarium ornamenta, tanquam res Deo iam sacratæ ecclesiæ obveniant, prouti utensilia domestica, scilicet mensæ et culinæ, cellariique supellex, sedilia, lecti, tapetes successori relinquenda, in quem finem non tantum liceret ecclesiasticis quoddam eiusmodi domesticæ suppellectilis inventarium conficere, quæ de successore ad successorem venire quis desideret, sed etiam utile, imo necessarium foret, bene ordinatum urbarium, seu omnium iurium, possessionum, fructuum beneficii regestum pro directione successorum conscribere.

Quarto. Ut quod deducto sic ære alieno in rem episcopatus aut prælaturæ eiusdemque ecclesiæ verso, nec non distributis supradictis superfuerit, id in tres partes æquales dividatur, e quibus unius partis præelectio fiat in emolumentum ecclesiæ, id est in usum erigendi vel augendi clericorum

seminarii, aut ecclesiarum meliorationem; ac parochiarum restaurationem, quo defunctus designaverit, secunda tertialitas obveniat fisco regio Hungariæ præsidiis, et fortalitiis, vel conservandis, vel instaurandis impendenda. Et de 3-ia pro libitu, et arbitrio suo quisque ecclesiasticorum disponere possit, sive pro refrigerio animæ in pia legata, sive pro Cognatis, aliisve: aut si prælatus ab intestato decederet in hanc tertiam partem ii cognati succedant, qui vi legum patriarum ab intestato morientibus succedere deberent; si vero talium cognatorum nullus superesset, eo in casu hæc tertialitas tanquam a defuncto indisposita relicta, ex media parte fisco, et alia ex parte ecclesiæ dividatur.

Quinto. Bonorum ecclesiasticorum seu ad fundationem ecclesiasticam spectantium administratio sit penes duos iuxta benignissimam mentem suæ maiestatis cæsareo regiæ anno 1675. die 29-na Decembris explanatam, nempe ecclesiasticum unum et fiscalem alterum, illum defuncti ordinarius, hunc camera constituent, qui mutua potestate administrabunt omnia, et eo maxime reflectent, ne bona desolentur, aut eorum proventus minuantur, aut quæ ad bonam oeconomiam exercendam spectant, negligantur, ob quam diligentiam competentem remunerationem in fine administrationis accipient.

Sexto. Proventus et fructus omnes durante hac beneficii vacantis administratione collecti, aut pro hoc tempore colligendi usque ad Installationem successoris (si beneficium ultra quadrantem anni vacare contingat) biffarie dividantur, una parte fisco, altera ecclesiæ remanente.

Septimo. Quod si vero aliquis cuiuscunque conditionis ille fuerit, a præspecificatis bonis ex hæreditate defunctorum ecclesiasticorum, aut etiam fructibus medio tempore vacantiæ perceptis, quidquam auferre aut celare vel quacunque ratione ecclesiam, et fiscum eatenus damnificare auderet, condigna legum poena rigorose puniatur; quæ omnia et singula suæ Maiestatis cæsareæ regiæque per delegatam in Hungaricis commissionem ministerialem demississime relata ab eademque in omnibus, et per omnia clementissime sunt approbata et ratificata, ac obinde eminentiæ Vestræ eum in finem insinu-

antur, ut sancitam desuper hanc benignissimam suæ Maiestatis declarationem ac resolutionem finalem sæpefato venerabili regni Hungariæ clero debite notificare, ac pro regula et norma in futurum in hisce casibus inalterabiliter observandam intimare non gravetur, cui de cætero. Viennæ die 15-ta Junii 1703. (L. S.)

A Kollonicsféle egyezmény törvénybe iktatására vonatkozó 1715 : 16. t. cz.

De libera testandi facultate Dominorum Praelatorum.

De venerabilis status Prælatorum, generaliter sub sacra regni Ungariæ Corona existentium et conprehensorum (quo nomine ii dumtaxat, qui ex regia collatione actualia et provisa beneficia obtinent, intelliguntur) respectu bonorum et rerum mobilium, per eosdem acquisitorum, hactenus ex parte Fisci Regii in controversiam sumpta testandi facultate, ut tandem certa et immutabilis modalitas statui possit: sacra cæsareo Regia majestas benigne annuit.

§. 1. Quatenus super Ferdinandæi Diplomatis per venerabilem Clerum eatenus obtenti, et per divum Leopoldum Romanorum Imperatorem et Ungariæ Regem confirmati, ac utrobique tenore insertæ clausulæ Dominos Prælatos testaturos ad confiniorum subsidium obligantis intellectu; alias per subsecutam cum eminentissimo ac reverendissimo quondam Leopoldo sanctæ romanæ ecclesiæ Cardinale a Kollonicz qua Archiepiscopo Strigoniensi et Primate Regni Ungariæ nomine totius Cleri conventionem, sufficienter explanato, sed per venerabilem Clerum expost in dubium vocato, cæpta continuetur et determinetur Commissio.

§. 2. Interea vero vel eidem Cardinalitiæ Conventioni ad instantiam mentionati Cleri per suam Majestatem sacratissimam benigne confirmandæ standum, vel pro Consensu Regio super libera disponendi facultate recurrendum.

§. 3. Quo casu Diploma etiam Ferdinandæum et præattactam obligatoriam clausulam, si quid ambiguitatis eidem subesset, ipsamet Regia Majestas (cui videlicet ejusdem interpretatio unice competit) benigne explanabit.

§. 4. Respectu vero Bonorum sæcularium, quæ titulo inscriptitio vel pignoris ecclesiasticæ vel Religiosæ personæ aut communitates, præsertim cum evictione Fisci Regii ac etiam privatorum penes literas inpignorationales justas nihilominus et legitimas conditiones hactenus possederunt, conclusum est: ut eaedem ecclesiasticæ vel Religiosæ personæ aut Communitates, siquidem in continuo ejusmodi emptionis usu præfuissent, in possessione hujusmodi bonorum usque ad eorundem per sæculares fiendam relutionem pro hac vice conserventur.

§. 5. Amodo vero deinceps artic. 17 : 1647 tamquam hic loci renovatus observetur exactius, nisi Sacra regia Majestas in specialibus casibus (salvis tamen juribus alienis) eatenus dispensaret.

$\frac{40}{\text{E. 9.}}$ 1788.

A püspökségi javadalom átadása és a jövedelmek mikénti felosztására vonatkozó 1788-ik évi jun. 8-i rendelet.

Auf den Bericht, welchen die kön. hung. Statthalterei in Betreff der Übergabe der Renten und Güterverwaltung an die letzthin neu ernannte Bischöfe, dann wegen künftiger Bestimmung des Fundi instructi unterm 11. des letzt abgewichenen Wintermonates Nro. $\frac{5788}{38311}$ hieher erstattet hat, wird Ihr nebst Rücksendung der Akten erwiedert; Seine Majestät hätten allergnädigst entschlossen, dass:

1. In Ansehung des mit den bischöflichen Renten bei ihrer Übergabe, oder Übernahme zu machenden Abschnitts der Allodial-Neuntel und Zehnd-Fechsungen ein gleiches, wie mit den übrigen Einkünften beobachtet werde, und solche nach dem Verhältnisse des zeitlichen Besitzes zwischen den Bischöfen und den Religionsfond zu theilen sein;

wesswegen die Bischöfe nebst jenem, was ihnen pro Fundo instructo bestimmt ist, auch von den Körnern, Heu, Stroh und Weinfechsung den auf die Zeit ihres Besitzes ausfallenden Theil zu überkommen haben, welche Berechnungs- und Vertheilungs-Art der Renten bereits auch bei dem Cardinal-Erzbischofen Migazzy vorgeschrieben wurde.

2. Den Fundum instructum betreffend: wenn der für die Rechnung der ernannten Bischöfe ausfallende Antheil der Körner, Heu, Stroh und Weinfechsung noch in Natura vorhanden ist, hätten die Bischöfe selben in Natura zu empfangen, widrigenfalls aber wäre Ihnen Bischöfen jenes, was von Antheil in Natura nicht mehr vorhanden ist, nach dem Mittel des in der Gegend der bischöflichen Güter bestehenden Kaufpreises in Baarem zu vergüten; bei dem Getreide, Heu und Stroh komme jedoch immer die Ausnahme zu machen, dass, wenn solches zu anderen Staatserfordernissen (wie dermalen) nothwendig sein sollte, den Bischöfen davon in Natura nicht mehr, als was zur Bedeckung ihrer häuslichen, Anbau- und Deputat-Bedürfniss, bis zur künftigen Ernte erforderlich ist, erfolgt, das übrige hingegen für die Staatserforderniss zurückbehalten, und in Baarem nach dem kurrenten verpflegsämtlichen Ankaufspreis von dem Religionsfond gut gemacht werde.

3. Wäre der Fundus Major, oder Nobilior gemäss ihrem Einrathen nach der Kollonicsi'schen convention de successore in successorem zu übergeben, bei allen in Hinkunft erledigt werdenden geistlichen Pfründen die Pferde nebst den Wägen der Massa zu überlassen, und nach Verlauf zweier Monate, wenn binnen dieser Zeitfrist kein Nachfolger des abgelebten Bischofs ernennet, oder die erledigte Pfründe nicht vergeben würde, öffentlich zu versteigern, dagegen dafür aus dem Massalfond der Normalpreis pro fundo instructo zurückbehalten; welches eben auch bei dem übrigen Vieh beobachtet werden solle; nur müssen die in dem Fundo instructo angewiesenen Naturalien sammt dem Silbergeschmeide immer in Natura, in so weit solche vorhanden sind, oder deren Preis übernommen würde, dem nachfolgenden Bischof ausgefolgt werden.

4. Die innere Einrichtung der Residenz belangend : So könne einem jedweden Bischof allerdings gestattet werden, die alte und etwa schon abgenützte, ihm nicht anständige Einrichtung mit einer neuen zu vertauschen, jedoch muss die neu angeschafte der vorhinigen in der Zahl, Gattung, hauptsächlich aber in dem Werthe ganz gleich kommen, wo nicht übersteigen.

Über die bei der Übergabe der Güter der letzthin verliehenen Bisthümern insbesondere vorgefallene Umstände aber geruheten Seine Majestät allerhöchst zu verordnen, und zwar:

In Ansehung des Waitzner Bisthums, dass dem Cardinalen Migazzy erlaubt werde, die sub ://// in der 2-ten Collone angesetzte Meublen nach dem von Ihr Landesstelle beschehenen Einrathen mitzunehmen, und derselbe bloss zur Übergabe einer solchen Anzahl Fässer in der nämlichen Qualität zu verhalten sein, die Er bei dem Antritt des Bisthums Waitzen übernommen hat, und die vermög der königlichen Consensualen pro fundo instructo bestimmt worden sind.

Dem neu ernannten Kalocsaer Erzbischof Grafen Kollonics sei die Befugniss einzugestehen, von den auf seine eigene Kosten in der bischöflichen Wohnung zu Grosswardein eingeschafften, nicht nagelfesten kostbaren Einrichtungsstücken, wie Uhren, Spiegel, Lustern und dergleichen, so nicht zur inneren nothwendigen Einrichtung gehören, mit sich nach Kalocsa zu übertragen. Übrigens haben nach ihrem Antrage der Fundus instructus der nämliche in all anderen zu verbleiben, wie solcher im Jahre 1778 Ihm Grafen v. Kollonics, als derselbe das Grosswardeiner Bisthum antrat, übergeben worden ist.

Der nunmehrige Fürst und Erzbischof zu Görz, als ernannt gewester Zipser Bischof Freiherr v. Brigido habe bis zu dem Tage, als Er zum Genuss der erzbischöflichen Laibacher Einkünfte gelangt (welches man ihr Statthalterei nächstens bekannt machen wird), die bischöflichen Zipser Einkünfte zu geniessen, und hat sich auch bis dahin der jüngsthin ernannte Bischof in der Zips Graf v. Révay noch mit seinen Neutraer Propstei-Einkünften zu begnügen; im

übrigen werde das Einrathen, welches Sie königl. hungar. Statthalterei wegen der Anschaffung des Fundi instructi für das Zipser Bisthum auf Kosten des Religionsfondes erstattet hat, mit dem Beisatze genehmiget, dass bei dem in der Frage begriffenen Zipser Bisthum all jenes eben beobachtet werde, was im allgemeinen in Anbetracht des Fundi instructi mittelst dieser Verordnung festgesetzt, und auch dem Zipser Bischof der zu seinem häuslichen Bedarf, Anbau und Deputaten, erforderliche Körner-Antheil gleichfalls in Natura abgereicht werde.

Endlich dem letzt ernannten Agramer Bischof wäre bei Gelegenheit der Übergabe des dermaligen Fundi instructi zu erklären, dass, um auch bei diesem Bisthum den Fundum Instructum auf einen bestimmten Fuss zu setzen, und all die Anständ zu beheben, welche sich diessfalls sowohl bei Erledigung, als Vergebung des Bisthums, besonders in Bezug auf die ohnedem (wie sie königl. ung. Statthalterei bemerkt) meistens nur willkürlich durch den conscribirenden Beamten zu beschehenen übliche Schätzung der Fahrnisse ergeben; Ihm der ganze sub Nro. 11mo enthaltene, nach dem abgelebten Bischof Gályuf vorgefundene Fundus Instructus, so wie solcher ist, überlassen, dabei aber ausdrücklich bedungen werde, dass nach dem dabei manche Sachen und Geräthschaften überflüssig, andere nothwendige hingegen abgängig sind, Er Bischof mit seinem Ableben dafür den von Ihr Landesstelle sub Nro. 10 vorgeschlagenen Fundum Instructum seinem Nachfolger in dem Werthe hinterlassen, was Ihm anjetzo übergeben wird.

In allen übrigen wird ihr Einrathen, und die bereits getroffenen Verfügungen genehmiget.

Wien, den 8-ten Jänner 1788.

Karl Graf Pálffy m. p. Franz Graf Eszterházy m. p. Franz Horváth m. p.

Kivül 12503. $\frac{40}{K. 9.}$ Wien, aus der allerh. k. h. siebenb. Hofkanzlei. An die königl. hung. Statthalterei Ofen. Ex offo.

$\frac{1464}{191}$ sz.

A jövedelmek felosztására vonatkozó magyarázó rendelet 1788. máj. 29-ről.

Die königl. hung. Statthalterei macht die Anzeige zu Folge des unterm 8-ten Jänner l. J. Nro. $\frac{40}{9}$ an Sie erlassenen Hofdekretes in Betreff der Übergabe der Renten und Güterverwaltung an die neu ernannten Bischöfe, dann wegen künftiger Bestimmung des Fundi Instructi die betreffenden Administratorate nach den vorgeschriebenen Directiv-Regeln belehret, und hiernach die Übergaben eingeleitet zu haben.

Im gegenwärtigen Falle habe zwar der Rentenabschnitt ohne Anstand nach dem 1-ten Absatz des oberwähnten Hofdekretes veranlasset werden können, weil die Übergabe gerade auf das Ende des Jahres, wo alle Gefälle bereits eingegangen sind und derer Erträgniss ganz leicht zu erörtern war, eingefallen ist. Allein in künftigen Fällen, wenn dergleichen Pfründen in solchen Zeitpunkten vergeben würden, wo die Allodialneuntl und Zehndfechsungen noch nicht eingebracht worden, dürften mehrere Schwierigkeiten dabei eintreten. Da, wenn z. B. ein Bischof zu Ende May installirt, und in den Besitz der Güter eingesetzt wird, wo weder die Heufechsung, noch die Früherrnte und Weinlöse vorbei, folglich noch unbekannt ist, was die sämtlichen bischöfl. Renten für die Intercalarzeit desselben Jahres betragen, der Bischof, da ihm die Einhebung der meisten Gefällen treffen würde, mit Ende des Jahres alle eingehobenen Renten verlässlich ausweisen müsste, und den dem Religionsfond gebührenden Antheil bestimmen zu können, und auch in diesem Falle die Rechnungszensur noch immer nothwendig zu sein scheint, die nämlichen Umstände auch im entgegengesetzten Falle, wenn ein Bisthum zu einer solchen Zeit erledigt wird, und der Religionsfond in dem Besitz der Güter eintritt, vorkommen, also, dass die Masse des Verstorbenen so lang nicht berichtiget werden kann, bis mit Ende des Jahres der ihr von den bischöflichen Renten gebührende Antheil bekannt wird.

Diesen Umständen, und den damit verbundenen weitläufigen Geschäften Umtriebe vorzubeugen, schlägt die k. h. Statthalterei vor, dass hauptsächlich bei Vergebung der Bisthümer die Gütererträgnisse bei den zu machenden Renten-Abschnitte nach den Fassionen in Anschlag zu bringen, und hienach die Abtheilung der Gebühren zwischen den Bischöfen und dem Religionsfond vorzunehmen wäre.

Dieser im Anschlusse wieder zurückfolgende Bericht wurde unterm 5. Empfang 12. Hornung d. J. Nro. $\frac{1464}{191}$ dieser k. k. Stift- und städtisch. Hofbuchhaltung mit dem Auftrage zugestellt, sich zu äussern, ob die Abrechnung zwischen dem Religionsfond und den künftig zu benennenden Bischöfen oder mit den Erben der in Hinkunft ablebenden Bischöfen leichter auf die von der Landesstelle vorgeschlagene Art oder aber dergestalt geschehen könnte, dass, wenn ein Bischof stirbt, die auf den bischöflichen Gütern bestellte Wirthschafts-Beamte die Verwaltung derselben bis Ende des Militärjahres fortführen sollen; die Rechnungen des letzten Jahres Kameral. aufgenommen, und dann der Divident für die bischöfliche Verlassenschaftsmasse, und den Religionsfond erhoben und vertheilt, im Falle aber ein Bischof unter dem Jahre benannt wird, die Güter bis Ende des Jahres unter der Kameralverwaltung belassen, sonach das dem Bischof zufallende Quantum der Einkünfte erhoben, und hindangezahlt, oder in Natura verabfolgt, die Verwaltung der Güter hingegen mit 1. November des drauffolgenden Militärjahres demselben überantwortet werde.

Wenn ein Bischof stirbt, und der Religionsfond in den Genuss der Intercalareinkünften eintritt, so wie wann ein neuer Bischof ernannt und installirt wird, kommt es hauptsächlich darauf an, den Antheil genau zu erheben, und zu bestimmen, welcher den Erben des abgelebten Bischofs, dem Religionsfonde, oder dem neu zu ernennenden Bischofe von den Einkünften desjenigen Jahres, in welchem das Bisthum erlediget, oder wieder besetzt worden ist, rechtmässig gebühret.

Dieses kann auf die von der k. h. Statthalterei vorgeschlagenen Art nicht bewirkt werden, weil die Erträgniss der Einkünfte nicht alle Jahre gleich ist, und die reelen Einkünfte

das in den Fassionen ausgewiesene Quantum öfters um ein namhaftes übersteigen, öfters auch dasselbe, besonders in Missjahren, nicht erreichen, also dass, wenn bei der Abrechnung die Fassionen zum Masstabe genommen werden würden, der eine oder der andere Theil allezeit nothwendig verkürzt werden müsste, und der Umstand, dass die Massa des Verstorbenen so lange nicht berichtigt werden könne, bis nicht mit Ende des Jahres der ihr an den bischöfl. Renten auf die Zeit des Besitzes gebührende Antheil bekannt ist, ist viel zu unwichtig, als dass man bei Vertheilung der Einkünfte entweder den Religionsfond oder die Masse des Bischofes an den rechtmässigen Antheil dieser Renten unvermeidlich sollte beeinträchtigen lassen.

Der Vorschlag der k. h. Statthalterei kann daher nicht wohl angenommen werden, und derselbe wäre vielmehr zu bedeuten, dass es auch in künftigen Fällen in Ansehung der Übernahme und Übergabe der Renten und Güterverwaltung für den Religionsfond und die neu zu ernennenden Bischöfe bei der durch das Hofdekret vom 8-ten Jänner d. J. Nro. $\frac{40}{9}$ ergangenen Verordnung sein Verbleiben haben, und dabei nach der oben angeführten, an diese k. k. Stiftungen- und städtischen Hofbuchhaltung sub Nro. $\frac{1464}{191}$ dieses Jahres erlassenen Dekretationen enthaltenen ausführlichen Vorschrift, da nur allein auf diese Art eine verlässliche und in der Billigkeit gegründete Abrechnung zu Stand gebracht werden kann, fürgegangen werden soll.

Wien, den 25. May 1788.

Vidi von (olvashatlan név). Franz Edler v. Heufeld m. p., k. Rath. Alexander v. Peritzhof m. p., k. Rath.

A jövedelemnek felosztására vonatkozó számvevőségi vélemény 1788. évből.

Die Stiftungen- und städtische Hof-Buchhaltung äussert sich erga Nro. $\frac{1494}{191}$ d. J. über die Anzeige der Statthalterei, dass sie in Betreff der Übergabe der Renten und Güter-Verwaltung an die neu ernannten Bischöfe, dann wegen künfti-

ger Bestimmung des Fundi instructi die betreffende Administratorate nach den vorgeschriebenen Directiv-Regeln belehret, und hiernach die Übergaben eingeleitet habe, und um Anständen, dann dem damit verbundenen weitläufigen Geschäftenumtrieb vorzubeugen, hauptsächlich bei Vergebung der Bisthümer die Güter-Erträgniss bei dem zu machenden Renten-Abschnitt nach den Fassionen in Anschlag zu bringen, und hiernach die Abtheilung der Gebühren zwischen dem Bischof und dem Religionsfond vorzunehmen wäre, dahin: dass, weil die Erträgniss der Einkünfte nicht alle Jahr gleich ist, und die reelen Einkünfte das in den Fassionen ausgewiesene Quantum öfters um ein namhaftes übersteigen, öfters auch dasselbe besonders in Missjahren nicht erreichen, also dass, wenn bei der Abrechnung die Fassionen zum Massstabe genommen werden würden, der eine oder der andere Theil allzeit nothwendig verkürzt werden müsste und der Anstand, dass die Massa Verstorbener so lang nicht berichtigt werden könne, bis nicht Ende des Jahres der ihr an den bischöflichen Renten auf die Zeit des Besitzes gebührende Antheil bekannt ist, viel zu unrichtig ist, als dass bei Vertheilung der Einkünfte entweder den Religionsfond oder die Massa des Bischofs an den rechtmässigen Antheil dieser Renten unvermeidlich sollte beeinträchtigt werden, der Vorschlag der Statthalterey nicht angenommen werden könne, und derselben zu bedeuten wäre, dass es auch in künftigen Fällen in Ansehung der Übernahme und Übergabe der Renten und Güter-Verwaltung für den Religionsfond und die neu zu ernennenden Bischöfe bei der durch das Hofdekret vom 8-ten Jänner d. J. Nro. $\frac{40}{9}$ ergangenen Verordnung sein Verbleiben haben, und dabei nach der in der Dekretazion sub Nro. $\frac{1464}{191}$ d. J. enthaltenen ausführlichen Vorschrift, dass, wenn ein Bischof stirbt, die auf den bischöflichen Gütern bestellten Wirthschaftsbeamte die Verwaltung derselben bis Ende des Militärjahres fortführen sollten, die Rechnungen des letzten Jahres kameral. aufgenommen, und dann der Divident für die bischöfliche Verlassenschaftsmasse und den Religionsfond erhoben und vertheilt, im Falle aber ein Bischof unter den Jahr benannt würde, die Güter bis zu Ende des Jahres unter der

Kameral-Verwaltung belassen, sonach das dem Bischof zufallende Quantum der Einkünfte erhoben, und hindangezahlt, oder in Natura verabfolgt; die Verwaltung der Güter hingegen mit 1-ten November des darauffolgenden Militärjahres demselben überwaltet werde; da nur allein auf diese Art eine verlässliche und in der Billigkeit gegründete Abrechnung zu Stand gebracht werden kann, fürgegangen werden soll.

Relat. V. Nachdem die Stiftungs-Hofbuchhalterey mit der diesortigen ihr eröffneten Einleitungs-Vorschrift vollkommen einverstanden ist, so wird das gleichförmige an die königl. hung. Statthalterei in Beantwortung ihres Berichtes vom 15-ten Jänner d. J. Nro. $\frac{1464}{161}$ erlassen, und die nämliche Verordnung auch den Sieb. Gubernio zur Nachachtung mitgegeben. — Ins Exp. 9. Juni ab. $\frac{7609}{E.\ 908}$ — Hr. Hofrath v. Redl. 1788.

1788. junius 3. udv. rendelet a jövedelmek felosztásánál megtartandó időszámitás tekintetében.

$\frac{7609}{E.908}$ 1788. A.

Der königlich hungarischen Statthalterey.

Auf den Bericht vom 15-ten Jänner l. J. Nro. 2503. mittelst welchem die Anstände angezeigt wurden, die sich in Ansehung des Abschnittes und der Abtheilung der bischöflichen Renten zwischen dem Religionsfond und den Bischöfen ergeben, wird Ihr königlich hungarischen Statthalterei zur künftigen Richtschnur erwiedert, dass es auch in künftigen Fällen in Anbetracht der Übernahme und Übergabe der Renten und Güter-Verwaltung für den Religionsfond und die neu zu ernennende Bischöfe bei der durch das Hofdekret vom 8-ten Jänner l. J. Nro. $\frac{40}{9}$ ergangenen allerhöchsten Verordnung sein Verbleiben habe, und dabei nach der nachstehenden Vorschrift fürzugehen sei; dass, im Falle ein Bischof stirbt, die auf dessen bischöflichen Gütern bestellte Wirthschaftsbeamten die Verwaltung der Güter bis Ende des Militärjahres fortzuführen haben, die Rechnungen hingegen des

letzten Jahres Cameraliter aufgenommen, und dann der Dividend für die bischöfliche Verlassenschafts-Masse und den Religionsfond, oder für den neu zu benennenden Bischof erhoben, und hirnach die Einkünfte vertheilt, falls aber der Religionsfond binnen des Jahres zu benennenden Bischof einen Theil der jährlichen Einkünfte abzutreten hätte, die Güter bis Ende des Jahres unter der Kameral-Verwaltung belassen, das sonach dem Bischof zuzufallende Quantum der Einkünfte erhoben, und hindangezahlt, oder in Natura verabfolgt, die Verwaltung der Güter aber erst mit dem 1-ten November des folgenden Militärjahres demselben überantwortet werde.

Wien, den 3-ten Juny 1788.

B.

Dem königlich Siebenbürg. Gubernio.

In Ansehung der Übernahme und Übergabe der Renten und Güter-Verwaltung für den Religionsfond und die neu zu ernennenden Bischöfe hat es in all künftigen Fällen bei den an die königlich-hungarische Statthalterey bereits erlassenen hiebeikommenden allerhöchsten Verordnung sein Verbleiben, und ist dabei nach der nachstehenden Vorschrift pünktlich nachzugehen; dass nämlich, im Falle ein Bischof stirbt etc. (bis zu Ende des Decrets an die Statth. überantwortet werde.) — Wien, den 3-ten Juny 1788. Polcsay m. p. Exped. Pálffy m. p. Vid. Redly m. p. Normale in oecon. ecless. Illat. libro Normat. N9. Ex Nr. $\frac{40}{9}$ 1788. fiat copia decreti ad Cons. C. exmissis et acclavat.

Kivül : $\frac{7609}{E.\ 908}$ A et B 1788. Der Statthl., dem Sieb. Gubernio wird die Vorschrift mitgegeben, wie bei erledigten, und wieder neu besetzten Bisthümern der Abschnitt und die Abtheilung der bischöflichen Renten zwischen dem Religionsfond und den Bischöfen zu machen sei.

Videat k. k. Stiftungen Hofbuchhl. : ante expeditionem. — Vidit Stift. Hofbuchhl. 10. Juny 1788. — ddo. 3. Juny 1788. Ins Exp. 9. ddo. zurück, 11. Juny Eing. ins R. B. Den 10. Juny 1788. Salzmann m. p.

1788-ik évi szabályrendelet az egyházi javadalmak átvétele és átadása tárgyában.

Ex consilio 27. September 1788.

Sämmtlichen Administrationen und Administratoraten (mit Ausnahme des Fünfkirchner), dann der Buchhalterei.

Die Analge enthält die nach den neuesten von Hof herabgelangten Directiv-Regeln verfasste Instruction, nach welcher sich auf jeden Fall, wenn eine geistliche Pfründe vergeben oder erledigt wird, in Hinsicht auf die Übergabe oder Übernahme der sämmtlichen zu einer solchen Pfründe gehörigen Güter zu benehmen sei, ohne in jedem einzelnen Falle besondere Belehrungen geben zu müssen.

Instruction. Für sämmtliche Kameral-Administrationen und Administratoraten. Nach welcher selbe den künftig neu ernannten Bischöfen sämmtliche bewegliche und unbewegliche zu dem Bisthum gehörige Güter zu übergeben, und vice versa bei sich ergebenden Erledigungs-Fällen derlei geistlicher Pfründen die Übernahme derlei Güter zu vollziehen haben.

Nachdem die neu ernannt werdende Bischöfe in Folge allerhöchsten Collationalien bei dieser königl. Statthalterei gewöhnlichermassen installirt, und Kraft der höchsten Verordnung von dem nämlichen Tag in den wirklichen Besitz sämmtlicher zum Bisthum gehöriger Güter sammt dem Genuss der Gefällen gesetzt werden müssen, so wird der Administratorat, sobald ihm der Tag der Installation eines neu ernannten Bischofs von hieraus bekannt gemacht wird, obliegen, denselben an Ort und Stelle im Beisein des sämmtlichen Offlats und des Kapitels in die bischöfliche Residenz einzuführen, und die Übergabe der Güter auf folgende Art vorzunehmen:

1. Da die Beschreibung sämmtlicher unbeweglicher Güter mit den dazu gehörigen Nutzniessungen, und ihrem Fundo Instructo durch ein Kameral-Individuum in Gegenwart eines Capitular-Deputirten und des erforderlichen gerichtli-

chen Zeugnisses bei Gelegenheit der nach Erledigung des Bisthums für den Religionsfond bestehenden Übernahme bewirket worden ist, so sind solche nach eben dieser Beschreibung sammt den unter der Kameral-Verwaltung errichteten neuen Gebäuden in ihrer vollen Integrität an den neuen Bischof zu übergeben. In Ansehen jener Gebäude, welche zu eben der Zeit im Bau stehen, und nicht in Accord gegeben sind, kömmt jedoch zu beobachten, dass den Handwerksleuten der schon in das Verdienen gebrachte Lohn aus den für den Religionsfond gezogenen Einkünften bezahlet, die weitere Fortsetzung eines solchen Gebäudes aber dem neu ernannten Bischof überlassen werden soll. — Bei jenen Gebäuden, welche überhaupt accordirt worden, und etwa schon in einen Theil hergestellt sind, — wird im Verhältniss von dem, was schon steht und was noch zu machen ist, die accordirte Summe zwischen dem Religionsfond und dem Bischof zu theilen, und der Betrag, in so weit er den Religionsfond betrifft, nach Abschlag der etwa geleisteten Vorschüssen dem Bischof mit der Verbindlichkeit, den Bau fortzusetzen, zu behändigen sein, so wie im Gegentheil der Bischof dasjenige, was der Religionsfond zu viel anticipirt hat, diesem zu ersetzen haben wird.

2. Zum Abschnitt aller sowohl fixen, als auch Industrial-Gefällen wird der Installationstag bestimmt und es haben Seine Majestät in Ansehung dieses mit den bischöflichen Renten bei ihrer Übergabe und Übernahme zu machenden Abschnittes für die Zukunft folgende Massregeln allergnädigst festzusetzen geruht, dass bei den Allodial-Neuntl und Zehend-Fechsungen ein Gleiches, wie bei den übrigen Einkünften beobachtet, folglich erstere wie letztere nach dem Verhältniss des zeitlichen Besitzes zwischen dem Bischof und dem Religionsfond getheilt werden sollen, dahero der Bischof nebst jenem, was ihm pro fundo instructo bestimmt ist, auch von den Körnern, Heu, Stroh und Wein-Fechsung den auf die Zeit seines zeitlichen Besitzes ausfallenden Theil zu überkommen hat. Diesem zu Folge muss von allen sowohl baaren, als Natural-Erträgnissen der bischöflichen Güter die von dem Tag der Installation bis zum letzten Oktober des nämlichen

Jahres zu berechnende Gebühr (da ohnedem in Folge einer anderweiten dem Administratorat unterm 21-ten Juni 1788 Nro. 24379 bekannt gemachten allerhöchsten Entschliessung diese Güter unter der Kameral-Verwaltung bis Ende des Militärjahres zu verbleiben haben) dem Bischof im Baarem und resp. Naturalien verabfolgt, hiebei jedoch auf die Vergütung des Samens und des pretii laboris für den Anbau der Bedacht genommen werde.

3. Die vorhandenen Effekten und Naturalien, als: Vieh, Früchten, Heu, Stroh, Weine, Baumaterialien und Brennholz sammt übrigen Producten, welche bei den Maiereien, Gebäuden und Zigel-Öfen, in den Waldungen oder anderwärtig in der Herrschaft vorfindig und unter der Kameral-Verwaltung erzeugt worden und zugewachsen sind, in so weit selbe nach Abschlag des dem Bischof pro rata temporalis possessorii gebührenden Antheils und über den dem Bischof zukommenden Fundus instructus erübrigen, bleiben ganz dem Religionsfond eigen, und sind, wenn selbe der Bischof um den Schätzungspreis nicht an sich bringen wollte, auf das nützlichste zu veräussern. Doch ist sich von dem Bischof vorzubehalten, dass derselbe bis zur Veräusserung dieser Naturalien schuldig sein soll, für selbe die nöthigen Aufbewahrungs-Örter einzuräumen.

4. Da nach der obangezogenen, dem Administratorat unterm 21-ten Juni 1788 Nro. 24279 zugekommenen Weisung die bischöflichen Güter, ungeachtet der an den Bischof beschehenden Übergabe, dennoch bis Ende des Militärjahres (um den richtigen Dividenten zum Renten-Abschnitt zu finden) unter der Kameral-Verwaltung zu verbleiben haben, und die Rechnungen dieses letzten Jahres caaliter aufgenommen werden sollen, so ist die Einleitung zu treffen, dass bei der mit 1-ten November an den Bischof überlassenden eigenen Verwaltung der Güter, alle bei den bischöflichen Unterthanen aushaftenden sowohl Geld-, als Natural- und Material-Rückstände auf Ort und Stelle inventirt und ob selbe einbringlich sind, erhoben, und für derselben Habhaftwerdung solchergestalten gesorgt würde, dass, wenn der Bischof selbe nicht auf sich nehmen wollte, die Beamten, unter welchen

selbe angewachsen sind, unter ihrer Dafürhaftung mit der von Seiten der Herrschaft auszubedingenden Assistenz dieselben einzutreiben schuldig sein sollen, wannhero sich über die Beamten, im Falle der Bischof einige in seinem Dienste zu übernehmen, oder selbe zu entlassen, für gut fände, die Kameraljurisdiction vorzubehalten, und nach Gestalt der Sachen auch auf ihre sowohl beweglich, als unbewegliche Habschaft der Beschlag zu legen, nicht minder darauf zu halten ist, dass sie bis zur endlichen Berichtigung ihrer Rechnungen an Ort und Stelle verbleiben sollen.

5. Zumalen die Robothen und übrigen Urbarial-Giebigkeiten nach dem Sonnenjahr eingetheilt sind, und geleistet werden, so ist in Ansehung der mit 1. November verbliebenen diessfälligen Rückständen zu erheben, in wie weit sie ein oder dem anderen Theil gebühren, und gleich wie jenes, was hieran für den Religionsfond über die Gebühr benutzet worden ist, dem neu ernannten Bischof zu vergüten kömmt, eben so hat der Bischof dem Religionsfond jenes zu ersetzen, was dieser pro rata temporis zu wenig benutzet hat; auch sind bei Gelegenheit die Beschwerden der Unterthanen, welche sich unter der Kameral-Verwaltung ergeben haben, nach der Urbarialvorschrift vorzunehmen und gänzlich beizulegen.

6. Das Archiv, welches unter dem Siegel des Kapitels und des legalis Testimonii aufbewahret wird, ist dem Bischof zu übergeben, und wenn einige Actenstücke mittlerweile gegen Revers ausgehoben worden wären, so sind selbe zurück zu fordern, gleicher gestallten sind, die herrschaftlichen Archiven nebst den über solche verfassten, und bei den Fiscalen aufbewahrten Elenchis zu übergeben, dahingegen die unter der Kameral-Verwaltung ergangenen Statthalterei-Verordnungen abzusondern und in das Administratorats-Archiv zu übertragen sind, jedoch kann hievon dem Bischof auf Verlangen von jenen, welche bloss die Verwaltung der Güter betreffen, ein Auszug erfolgt werden.

7. Wenn sich unter der Kameral-Verwaltung einige Fiscalitäten bei bischöflichen Unterthanen ergeben hätten, so sind selbe, so wie übrige herrschaftliche Renten jedoch unter der besonderen Rubriquen zu behandeln, und ist also auch

in Ansehung dieser der Abschnitt nach gleichen Grundsätzen zu machen.

8. Die Besoldungen und Deputaten der Wirthschafts-Beamten, Fiscalen und Subalternen sind bis Ende Oktober aus den herrschaftlichen Gefällen zu bezahlen und ganz zu berichtigen.

9. In Hinsicht auf den Fundum Instructum haben Seine Majestät folgende Directiv-Regeln allergnädigst fest zu setzen geruhet:

a) dass, wenn das den neuernannten Bischöfen titulo fundi instructi gebührende Quantum an Körner, Heu, Stroh und Wein nebst der bestimmten Zahl des Viehes in Natura vorhanden ist, die Bischöfe selbes auch in Natura zu empfangen haben sollen, widrigen Falls Ihnen Bischöfen jenes, so hievon in Natura nicht vorhanden ist, nach dem Mittel des in der Gegend der bischöflichen Güter bestehenden Kaufpreises im Baaren zu vergüten wäre, nur wird bei dem Getraide, Heu und Stroh die Ausnahme gemacht, dass, wenn diese Natural-Producten zu anderen Staatserfordernissen, als zur Verpflegung der Armee oder zur Steuerung des etwa eingerissenen Brodmangels und dergleichen nothwendig wären, den Bischöfen hievon in Natura nicht mehr, als was zur Bedeckung ihrer häuslichen Anbau- und Deputats-Bedürfniss bis zur künftigen Ernte erforderlich ist, verabfolgt, das übrige hingegen für eben diese Staatsbedürfnisse zurückbehalten, und im Baaren nach dem currenten verpflegs-ämtlichen Ankaufspreis von dem Religionsfond vergütet werden soll;

b) der Fundus Major oder Nobilior, welcher bei den meisten Bisthümern schon in Quanto et quali bestimmt ist, kömmt nach der Kolonicsischen Convention de Successore in Successorem dergestalten zu übergeben, dass zwar die zum Fundo instructo ausgemessenen Naturalien sammt dem Silbergeschmeide, in so weit solche vorhanden sind, immer in Natura, oder deren Preis dem Bischof ausgefolgt werden sollen, dahingegen in Bezug auf die innere Einrichtung der Residenz, nachdem jedem Bischof von höchsten Orten gestattet worden ist, die alten, etwa schon abgenutzten, ihm nicht anständigen Meublen und Geräthschaften mit neuen zu vertauschen, der

Grundsatz zu beobachten ist, dass die neu angeschaffte Einrichtung der vorhinigen in der Zahl, Gattung, hauptsächlich aber in dem Werthe ganz gleich kommen müsse, wo nicht selbe übersteigen.

10. Alles, was in den vorhergelassenen Absätzen von der Übergabe der Güter und des Fundi instructi an die neu ernannten Bischöfe gesagt worden ist, kann vice versa in gleichem Masse auf die Übernahme derselben bei vorfallender Erledigung eines Bisthums angewendet werden, nur sind hiebei folgende besondere Grundsätze zu beobachten:

a) dass bei jedesmaliger Erledigung einer solchen geistlichen Pfründen durch einen Kameral-Beamten im Beisein eines Capitular-Deputirten, und des testimonii legalis eine neue Conscription und Schätzung der Güter und Gebäuden, der vorräthigen Naturalien und Materialien und des Viehes, dann sämmtlicher Geräthschaften und Effekten vorzunehmen, und die diessfälligen Inventarien unter allseitiger Fertigung hieher einzusenden seien;

b) die zum Fundo instructo gehörigen Pferde sammt Wägen sind ganz der Massa des Bischofen zu überlassen, und nach Verlauf zweier Monate, wenn binnen dieser Zeitfrist kein Nachfolger des abgelebten Bischofs ernannt, oder die erledigte Pfründe nicht vergeben wird, öffentlich zu versteigern, dagegen aber der vorgeschriebene Normalpreis pro fundo instructo aus dem Massal-Fundo zurück zu behalten kommt;

c) das übrige Vieh, in so weit es nicht zum Betrieb der Wirthschaft nothwendig ist, muss ebenfalls pro massa veräussert und der Preis für die in dem Fundo instructo bestimmte Zahl aus dem Massal-Fond rückbehalten werden;

d) da vermöge Kolonicsischer Convention alle von einen verstorbenen Bischof hinterlassenen Meubles, dann zur Kredenz, Kuchel, Keller, Stall, Garten gehörigen Geräthschaften und Effecten ohne Bestimmung der Zahl und Gattung pro Fundo instructo für den Nachfolger bei dem Bisthum zu verbleiben haben, so sind alle diese Fahrnisse, besonders die nagelfesten, mit Ausnahme jedoch der kostbareren, nicht nagelfesten Einrichtungsstücken, als: Uhren, Spiegeln, Lu-

stern, Gemälden und dergleichen, welche der Massa zu guten kommen, für das Bisthum pro fundo instructo zu übernehmen, ausser der Bischof hätte Consensum Regium super libera testandi facultate erhalten, wo er sodann all jenes, was er über den Fundum instructum beigeschafft hat, durch letztwillige Disposition nach seiner Willkühr an seine Erben vermachen kann;

e) die von dem Bischof bestellten, und sogleich in Eidespflicht zu nehmenden Wirthschafts-Beamten müssen die Verwaltung der Güter bis Ende Oktober des Militärjahres fortführen, und ihre Rechnungen für dieses letzte Jahr an die Kameral-Districts-Buchhaltung einsenden, welch letztere derlei Rechnungen sogleich zu berichtigen hat, damit solche mit den auf Ort und Stelle befundenen Bedenken in den Censural-Stuhl aufgenommen, und sodann sammt den gefassten Schlüssen des Censural-Stuhles zur endlichen Revision an die hierortige Landes-Buchhaltung ohne allen Aufschub übermacht werden können;

f) belangend die übrigen zur Hofstaat des Bischofs gehörigen und sogleich zu entlassenden Dienstleute, so ist derselben Befriedigung in Hinsicht auf ihren verdienten Lohn, wofern der Bischof cum consensu Regio ein Testament errichtet hätte, ganz der Massa und den Testamenti Executoribus zu überlassen, widrigen Falls, wenn kein giltiges Testament vorhanden wäre, selbe bis zum Tag der abhaltenden Exequien beizubehalten, sodann aus der Communi Massa auszuzahlen und ohne weitern zu entlassen sind, eben so sind auch die auf die Leiche und Exequien zu machenden Kosten zu behandeln;

g) die bei Übernahme der Güter auf die Conscriptores und Aestimatores, dann das Legale Testimonium zu verwendenden Auslagen sind in dem Falle, wo der Bischof ein Testament cum Consensu Regio hinterlassen hat, ganz aus dem Religionsfond, in jenem Falle, wo kein Testament ist, folglich die Kollonicsische Convention eintritt, aus der Communi Massa zu bestreiten;

h) in jenen Fällen, wo ein Bischof nicht mit Tod abgeht, sondern auf ein anderes Bisthum übersetzt wird, ist

ganz nach den Grundsätzen fürzugehen, welche in oben angeführten Directiv-Regeln bei Erledigungen, wo der Bischof cum consensu Regio ein Testament errichtet hat, vorgeschrieben worden sind;

i) in jenen Fällen, wo bei Übersetzung eines Bischofs auf ein anderes Bisthum dessen Nachfolger sogleich ernannt wird, folglich die Güter, ohne dass sie unter die Kameral-Verwaltung kommen, unmittelbar von dem ersteren an den letzteren übergeben werden, hat der Administratorat bei einer solchen Übergabe lediglich zu interveniren und darauf zu sehen, dass der Nachfolger sowohl die Güter mit allen ihren Nutzniessungen, als auch den Fundum instructum in ihrer vollen Integrität überkommen, dahingegen hat sich derselbe in die übrigen, zwischen den beiden Bischöfen vorgehenden Ausgleichungen und Berichtigungen keiner Dingen einzulassen; es wäre dann, dass selbe der einen oder anderen Pfründe zu ihrem Nachtheile gereichten;

k) sollten ganz besondere, hier nicht entschiedene Umstände eintreten, so sind selbe hieher anzuzeigen, und hierüber die diesseitige Weisungen anzusuchen.

Helytartótanácsi előterjesztés 1788. sept. 27-ről a jövedelmek mikénti felosztása tárgyában.

14398 1788.

Eure Majestät! Um sämmtliche Cameral-Administrationen und Administratoraten gehörig zu belehren: wie selbe den künftig neu ernannten Bischöfen sämmtliche bewegliche, und unbewegliche zu dem Bisthum gehörige Güter zu übergeben, und vice versa bei sich ergebenden Erledigungsfällen derlei geistlichen Pfründen die Übernahme derlei Güter zu vollziehen haben? Hat man nach den, mittelst der untern 8-ten Jänner Nro. $\frac{49}{39}$ dann 3-ten Juni Nro. $\frac{7609}{908}$ herabgelangten Hofdekreten vorgeschriebenen Directiv-Regeln eine zergliederte Instruction entworfen, und selbe obgedachten Administrationen und Administratoraten hinausgegeben.

Bei dem Umstande, wo in dieser Instruction nach Weisung des untern 3-ten Juni Nro. $\frac{7609}{908}$ erflossenen Hofdekrezum Abschnitt der bischöflichen Gefällen der 1-te November bestimmet und festgesetzt werden müsste, nimmt sich diese treu ergebenste Landesstelle die ehrfurchtsvolle Freiheit folgende Bedenklichkeiten zu äussern, und zwar:

a.) Da es bekannt ist, dass die Weinlese in manchen Ortschaften erst nach dem 1-ten Nov. vorgenommen werden, so ergiebt es sich, dass dem etwa kurz vor dem 1-ten Nov. instalirten Bischof die ganze Weinfechsung nebst dem Weinzehnd zu Güten kommen, und dagegen der Religionsfond um den diessfälligen Gefäll-Antheil verkürzet wurde, wo doch im Gegentheil auf den Fall, wenn der Bischof nach der auf den 1-ten Nov. bestimmten Abschnittszeit installirt werden sollte, dieser an sothaner Erträgniss theilnehmen würde, mithin in beiden Fällen der Religionsfond eine Einbuss leiden musste.

b) Die Abnahme der herrschaftlichen Urbarial-Giebigkeiten wird überall nach dem Jahr berechnet, deren Berichtigung mehreren Schwierigkeiten und Irrungen unterliegen dürfte, wenn selbe mit 1. Nov. vorzunehmen wäre. Endlich:

c) Da die Wirtschaftsrechnungen von den bischöflichen Beamten eben nach dem Solar-Jahr geführet und gelegt zu werden pflegen, so würde auch andurch der mit 1-ten Nov. zu beschehenden Abschnitt mehrere Schwierigkeiten leiden.

Man soll demnach all diese Bedenklichkeiten Euer Majestät unterthänigst vorlegen, und in Anbetracht derselben die Sache der höchsten Entschliessung anheim stellen, ob nicht der Abschnitt der bischöflichen Renten mit letzten Dec., folglich nach dem Solar-Jahr um so mehr vorgenommen werden dürfte, als andurch der bei der Übergabe und Übernahme besagter Renten vorgeschriebene Fürgang in der Wesenheit der nämliche bleibt, übrigens wird man nicht unterlassen, bei erfolgender höchster Entschliessung den Administrationen und Administratoraten die weitere Belehrung nachträglich zu ertheilen.

Ofen den 27-ten Sept. 1788. allerunterthänigst gehorsamste Carl Graf Zichy m. p., Franz Freiherr v. Schönstein

m. p. Cottscher m. p. Kivül: 14398. 1788. $\frac{\text{ref.}}{\text{den 21.}}$ 8-ber 1692. Allerunterthänigst gehorsamste Vortrag der k. hun. Statthalterey. Wegen der in Bezug auf die Übergabe und Übernahme der geistlichen Pfründen entworfenen Instruction. Præs. den 15-ten 8-ber 1788. J. Exp. 2782. — 526. Præs. 2J. Oct. 1788. der k. k. Stiftungsbuchhalterey um ihre Ausserung zu zu stellen, ob in Anbetracht des buchhalterischen dabei keine Bedenken obwalten. Wien den 21-ten 8-ber 1788. Konst m. p. v. Patrubany Nr. 526. A. 1788.

Az udvari számvevőség véleménye 1788. deczember 20-ról a jövedelmek felosztásának időpontja tekintetében.

$\frac{14398}{\text{E } 1692}$ 1788.

Die königl. hung. Statthalterey berichtet, sie habe in Folge des erhaltenen Auftrages Sub Nro $\frac{7609}{\text{E } 908}$ d. J. eine umständliche Instruction entworfen, wie sich bey in Erledigung kommenden Bissthümern künftighin, wegen Übergab der beweglich und unbeweglichen Güter, zu benehmen, und wie die Abtheilung der bischöflichen Renten zwischen den Religionsfond, und den Bischöfen zu geschehen habe? entworfen und bereits den betreffenden Staat-Administrationen mitgetheilet; nur erbitte Sie sich noch die nachträgliche Weisung, über nachfolgende, wegen des am 1-en November zu geschehen habenden Abschnitt der Bischöflichen Gefällen, sich äusserenden Bedenklichkeiten; und zwar

1. da die Weinlese in manchen Ortschaften erst nach den 1. November vorgenommen zu werden pflege, so würde dem vielleicht kurz vor den 1. November installirten Bischof die ganze Weinfechsung, nebst den Weinzehend zu Guten kommen, der Religionsfond hingegen um den diesfälligen Gefälls-Antheil verkürzet werden, wo doch im Gegentheil auf den Fall, wenn der Bischof nach der, auf den 1. November bestimmten Abschnittszeit installiret werden sollte, dieser, an sothaner Erträgniss theilnehmen würde, mithin in beyden Fällen der Religionsfond einen Nachtheil leiden würde.

2. Die Abnahme der herrschaftlichen Urbarial-Giebigkeiten werde durchgehends nach dem Solar-Jahr berechnet, deren Berichtigung mehreren Schwierigkeiten und Irrungen unterliegen dürfte, falls selbe mit 1. November vorzunehmen wäre. Endlich

3. Weil auch die Wirtschaftsrechnungen von den bischöflichen Beamten ebenfalls nach dem Solar-Jahr geführet, und gelegt zu werden pflegen, so würden sich hierimfall die nämlichen Schwierigkeiten ergeben.

Die königl. Statthalterey erachte daher, dass der Abschnitt der bischöflichen Renten mit letzten Dezember, folglich nach den Solar-Jahr um so mehr vorgenommen werden dürfte, als andurch der bei Übergab und Übernahme besagter Beamten vorgeschriebene Fürgang, in der Wesenheit nicht abgeändert werde. Relat. V. Diedorts findet man den Antrag der Landesstelle zweckmässig, jedoch ist vor als dieselbe begnehmiget werde, noch die Stiftungshofbuchhalterey zu vernehmen, ob in Anbetracht des buchhalterischen dagegen kein Bedenken obwalte?

$\frac{14398}{1692}$ 18,302. 1788. (ph.) 2062.

Die königl. hungarische Statthalterey macht mittelst des dieser Stiftungen Hofbuchhalterei unterm 21. Empfang den 29. Oktober dieses Jahres um Aeusserung zugestellten, im Anschlusse wieder zurückfolgenden Berichts die Anzeige, nach den durch die Hofdekrete vom 8. Jänner und 3. Juni 1788. Nro $\frac{40}{9}$ und $\frac{7609}{908}$ vorgeschriebenen Direktivregeln eine zergliederte Instruktion, wie künftighin den neuernannten Bischöfen die Güter zu übergeben, und im Gegentheile bei sich ergebenden Erledigungsfällen der geistlichen Pfründen die Übernahme dieser Güter zu vollziehen sei, entworfen, und sämmtlichen Kameraladministrationen zur Befolgung hinausgegeben zu haben.

Bei dem Umstande jedoch, dass nach Weisung des unterm 3. Juni dieses Jahres Nro $\frac{7609}{908}$ ergangenen Hofdekrets zum Abschnitt der bischöflichen Gefälle den 1. Novem-

ber bestimmt worden ist, äussert gedachte königl. Statthalterei nachfolgende Bedenklichkeiten ; und zwar :

a) Da die Weinlese in manchen Ortschaften erst nach dem ersten November vorgenommen wird, so würde dem etwa kurz vor dem 1-en November installirten Bischofe die ganze Weinlese sammt den Weinzehend, und auf den Fall, wenn der Bischof nach der auf den 1. November bestimmten Abschnittzeit installirt werden sollte, demselben ein Theil von dieser Erträgniss zu Guten kommen, in beiden Fällen aber der Religionsfond verkürzt werden.

b) Die Abnahme der herrschaftlichen Urbarialgiebigkeiten werde überall nach dem Sommerjahr berechnet; derer Berichtigung mehreren Schwierigkeiten und Irrungen unterliegen dürfte, wenn selbe mit 1-en November vorzunehmen wäre. Endlich

c) Da die Wirthschaftsrechnungen von den bischöflichen Beamten eben nach den Solarjahr geführt und gelegt zu werden pflegen, so würde auch andurch der mit 1-en November zu bestehende Abschnitt mehreren Schwierigkeiten unterworfen sein.

Die hungarische Landesstelle überlässt es daher der höheren Entschliessung, ob nicht bei diesen Umständen der Abschnitt der bischöflichen Renten jederzeit nach dem Sommerjahr mit letzten Dezember vorgenommen, und hiernach sämmtliche Kameraladministrationen nachträglich belehret werden sollen.

Diese gründliche Vorstellung ist allerdings rücksichtswürdig, und wir sind der Meinung, dass, nachdem der zur Übernahme und Übergabe der bischöflichen Renten vorgeschriebene Fürgang in der Wesenheit immer der nämliche bleibt, und die bischöflichen Wirthschaftsrechnungen ohnehin durchaus nach dem Solarjahr geführt werden, folglich dagegen auch in Bezug auf die Buchalterei-Manipulation kein Bedenken obwaltet, zu dem Abschnitt der gedachten Renten der letzte Dezember ohne Anstand bestimmt werden könne. Welches demnach der königl. hungar. Statthalterei in Erledigung ihres obigen Berichts zur Darnachachtung, und weitern Belehrung der Kameraladministrationen bekannt zu

machen wäre. Übrigens geruhe eine Hochlöbliche königl. hungar. und siebenbürg. Hofkanzlei unter einem von der gedachten Landesstelle eine Abschrift von der oben erwähnten, sämmtlichen Kameraladministrationen herausgegebenen Instruktion gnädig abzufordern, und selbe seiner Zeit dieser k. k. Stiftungenhofbuchhalterei zum erforderlichen Amtsgebrauche mitzutheilen. Wien, den 20-ten Dezember 1788. Franz Edler v. Heufeld, m. p., k. Rath. Alexander v. Peritzhof m. p., kais. Rath. Vidi von Zorndshon s. k. — Kivül: 526. Ref. 5. Jänner 1789. $\frac{14398}{1692.}$ An eine Hochlöbl. königl. hungarisch und siebenbürg. Hofkanzlei. Decret an die Statthalt. Bericht der k. k. Stiftungen-Hofbuchhalterei. Die zur Übergabe und Übernahme der geistlichen Pfründen entworfenen Instruktion, dann den jederzeit mit letztem Dezember zu machenden Gefällenabschnitt betreffend.

$\frac{18302}{\text{E. }2062}$ 1788. (ph.) ddo 30. Xber. 1788. pr. 30. ddo ref. 5. Jänner 1788. Exp. 16. Jan. 1789.

Die Stiftungen und städtische Hof-Buchhalterei äussert sich erga Nr. $\frac{14398}{1693}$ Cf. dass, nachdem der zur Übernahme und Übergabe der bischöflichen Renten vorgeschriebene Fürgang in der Wesenheit immer der nähmliche bleibt, und die bischöflichen Wirthschafts-Rechnungen ohnehin durchaus nach dem Solar-Jahr geführt werden, folglich dagegen auch in Bezug auf die Buchhalterei-Manipulazion kein Bedenken obwaltet, zu dem Abschnitt der gedachten Renten der letzte Dezember ohne Anstand bestimmt werden könne, welches der Statthalterei mit dem Auftrag bekannt zu machen wäre, dass sie von der diesfälligen, sämmtlichen Cameral-Administrationen hinausgegebenen Instrukzion eine Abschrift einsenden soll, welche sie sich mitzutheilen bittet. Ref. Nunmehr ist der Statthalterei in Beantwortung ihres Berichts vom 27-ten Sept. 1788. Nr. $\frac{14398}{1692}$ zu erwiedern, dass zwar der Abschnitt der bischöflichen Renten gemäss ihrem Einrathen nach dem Sonnenjahr mit letzten Dezember vorzunehmen, und hienach sämmtliche Cameral-Administrationen zu be-

lehren seien; jedoch hätte dieselbe von der gedachten Administrationen hinausgegebenen Instrukzion eine Abschrift hieher zur Einsicht einzusenden. Kivül: $\frac{18302}{E.\ 2062}$ H. Hofrath v. Redl m. p. 1788.

Udvari rendelet a jövedelmeknek a közönséges naptári év szerinti felosztása tárgyában.

$\frac{18302}{E.\ 2062.}$ 1788.

An die k. hung. Statthalterey. Auf den Bericht, welchen sie k. hung. Statthalterey in Betreff der zur Übergabe und Übernahme der geistlichen Pfründen entworfenen und sämmtlichen Kameral-Administrationen hinausgegebenen Instruction unterm 27-ten September 1788 Nro. 36675 erstattet hat, wird derselben erwiedert, dass zwar der Abschnitt der bischöflichen Renten gemäss ihrem Einrathen jederzeit nach dem Sonnenjahre mit letztem Dezember vorzunehmen und hienach die Kameral-Administrationen nachträglich zu belehren seien; jedoch hat dieselbe eine Abschrift von der dieställigen Instruction auch hierher zur Einsicht einzusenden.

Wien, am 5-ten Jänner 1789. — Konst., m. p. Raszlavicz m. p. Exped. Pálffy m. p. Vid. Redly m. p.

Instructio,

secundum quam in Apprehensione et Conscriptione Universae Substantiæ, seu Massæ ab Obitu denati cuiuspiam Beneficiati remansæ exmissum Camerale Individuum procedendum habebit.

1. Cum primo statim sui Adventu Cameralis Deputatus tam V. Capitulum, quam et respective Comitatus V. Comitatem pro exmittendo Capitulari Deputato, et respective Testimonio legali requirendum habebit.

2. In horum concursu obsigillata Cubilia et universa ad denatum Præsulem spectantes Appertinentiæ reserandæ et post modum illico inventandæ erunt.

3. Præviæ tamen totus Officiolatus in præsentia Convocatorum usque subsecuturam altiorem Confirmationem Consveto Juramento adstringendus et ad obsequium in futurum Excelso Camerali Consilio tamquam futuro Terrestri Domino inviandus erit, quo terminato illico Status personalis, et Salarialis utriusque Dominii pro obtinenda altiori Ratificatione per exmissum Cameralem Hominem submitti debet.

4. Præmissa Residentiæ, eaque appertinentium Inventatione, eadem etiam ad Cassam dominalem; dominalia item Granaria, Cellaria, Horrea, Hortos, verbo ad universa etiam œconomica Provisoratus, Ratiocinatus, Frumentariatus, Clavigeratus etc. denato Episcopo appertinentia Obiecta ea ratione extendetur, ut cuncta hæc Obiecta pro ratione diversitatis, distinctis etiam Inventariis inserantur.

5. Prævia hac inventatione terminata, cuncta, quæ ad Fundum Instructum nobiliorem referuntur, separari, residua vero Aestimationi subiicienda erunt.

6. Separata vero ad fundum Instructium pertinentia Obiecta pro diligenti Custodia resignentur Officiolatui dominali.

7. Mobilia, et requisita ad Instructionem Residentiæ, Culinæ, Credentiæ, Dispensæ, Cellarii et Horti pertinentia, quæ successive in sensu Conventionis Kollonitsianæ Successori absque Numerica designatione Qualitatis et Quantitatis gratis reliquentur, inventanda erunt, atque cuncta huc referrenda Vigilantiæ Officiolatus dominalis concredentur.

8. Ad Instructionem autem Residentiæ, Culinæ etc. non refertur domestica Instructio nobilior, uti Specula, Lustrale, pensile, Imagines rariores, Argenteria, Apparatus de Porcellana, et his similia, hæc videlicet ad Massam denati Præsulis referuntur, ac proinde Aestimationi subiecta in publica Licitatione distrahenda erunt, perceptaque Summa dominali Cassæ usque subsecuturam Massæ Dispartitionem inferatur.

9. Siquidem iuxta Conventionem Kollonitsianam Massa in trifariam partiri debeat, ex qua rata una Ecclesiae, altera Congenerationalibus denati præsulis, tertia demum Fisco R. competeret, a V. Capitulo prout et a Legatario, et respective ab eorum Plenipotentario scripta Declaratio deposcenda erit,

num iidem ratam suam e Naturalibus, Materialibus, Liquoribus etc. obvenientem in Natura vel in Aequivalenti obtinere velint.

Ad casum, quo Obtingentiam suam in Aere parato proeligerent, tunc in Concursu partium interessatarum iustum aliquod mediocre pretium pro Obiectis his Fisco R. in Nostrum cedendis defigendum, et illud per Cameralem hominem una cum Informatione ab offlatu dominali super realitate huius pretii privative expetita, Excelsa Camera pro elargiendis uberioribus Dispositionibus incunctanter submittendum erit.

10. Usque superventuram hanc Cameralem Decisionem universa Naturalia, Materialia etc., in quantum ad Ratam Ecclesiæ et Congenerationalium pertinerent, sub Cura, et Inspectione Officiolatus dominalis intacta asservabuntur.

11. Decisa hac circa Naturalium, Lignorum, et reliquorum ex Massa pro Parte Fisci R. receptorum obiectorum Reluitione, posteaquam exmissum Camerale Individuum summarium Status activi, et passivi ex aliis partialibus Inventariis et Consignationibus confecerit, per gremialem Rationarium combinato statu activo cum passivo resultans, Summa in trifariam subdividetur. Summarium autem istud, prout et Accessoria semper per Capitulare Individuum subscribendum, atque per Comitatense Testimonium coramisandum erit.

12. Omnia hæc præmissa Operata cum universis Inventariis, Deductionibus, et quibusvis Accessoriis pro instituenda Operationis revisione, Ratificatione atque effectuanda Repartitione et exassignatione Excelsæ Cameræ submittenda erunt.

13. Non absimiliter cuncta privata denati præsulis Acta, et Scripta Prætensiones aliquas activas vel passivas involventia erga Elenchum advolvendum in Convocatorum præsentia obsigillata, præattacta officiosa Relatione adnectenda et Exc. Camerali Consilio submittenda erunt.

14. Pro uberiori operantis Cameralis Individui Inviatione subiungitur : proventus Bonorum denatum Præsulem usque obitus diem inclusive respicere; hinc universos proventus vel Erogationes, quæ hunc Terminum præcedunt, ad ipsam Massam referri oportere. Nihilominus ejus Famulitium Conventionem suam, cæteraque Emolumenta usque diem ce-

lebratorum Exequiorum ex Massa obtinet, unde etiam expensæ Funeris, et Exequiarum supportantur.

15. Bibliotheca, et sacra supplex penes Ecclesiam manent.

16. Officiales Ratiocinantes ex Incidenti obitus sui Præsulis filum Rationum ne abrumpant, sed eadem, ac prius observata Modalitate, Ratiocinium usque finem Decembris continuabunt: terminato hoc solari anno uberiorem abhinc accepturi Inviationem, num eadem, aut qua demum Modalitate porro Ratiocinium pro Parte Fisci Regii ducturi sint.

17. Interea Restantiæ cum die obitus denati Episcopi apud respectivas Partes tenore Ratiocinii exhærentes, et massam respicientes, præmissa coram legali Testimonio Confrontatione liquidari debent.

18. Rationes ad Possessorium Episcopi adhuc pertinentes propterea, quod cum ipsa Massa arctum Nexum habeant, si non revisæ forent, habita cum Bonorum præfecto, aut eo, qui primarius fuerit officialis, et Exactore necessaria Cointelligentia illico censurandæ erunt, superrevisione Exc. Camerali consilio manente; quin propterea Camarale individuum finem censuræ præstolari debeat.

19. Ne autem in futurum inter ordinarios et Massales proventus in Cassa dominali ulla interveniat Commixtio, omnis Ratiocinans duplicis generis Ratiocinium ducendum habebit; ad quorum unum ordinarios et iam Currentes, Fiscum Regium respicientes proventus: ad alterum vero Positiones Possessorium denati adhuc Episcopi et respective eius Massam concernentes inferre debebit; super quo respectivus Officiolatus per Camerale exmissum Individuum edocendus erit.

20. Quibus terminatis, omnes Operationis hujus expensæ tamquam in sensu Normalium per ipsam Massam, relatæ vero ad Conscriptionem Bonorum episcopalium ex Ærario supportandæ pro uberiori Liquidatione, et effectuanda Exassignatione horsum remonstranda, et legitimis Documentis comprobandæ erunt. Pr. Rev. Caalem Offnariam. Budæ, 14. Januarii 1799.

Legfelsőbb rendelet a főpapi javadalmak terhelése tárgyában.

364. 4723. 1820.

Sacratissima Cæsareo Regia et Apostolica Majestas!
Domine Domine Clementissime!
Exmiss. 15-ta Apr. 1820.

Projectum benigni Rescripti Regii, quoad præpediendam Inonerationem Bonorum Ecclesiasticorum, in Sequelam altme Resolutionis, erga isthic adnexum Protocollum Commissionis mixtæ clementer editæ, elaboratum, Majestatis Vestræ Sacratissimæ Approbationi altissimæ, hisce demisse substernitur.

Majestatis Vestræ Sacratissimæ
humillima et obsequentissima Cancellaria Regia hungarico Aulica.

Princeps Franciscus Koháry m. k.
Ignatius Márkus m. k.

4723. 1820.

A) Projectum Rescripti ad Curiam Regiam Tabulas Districtuales, Banalem, et judriam Croaticam, nec non Consilium Lttle Regium dimittendi. Exp. Koháry m. p. 17. Apr. 1820. Franciscus Primus etc. Cum in Ordine ad Pertractationem Substantiae, post decessum Individuorum ecclesiasticorum, Beneficia e Collatione Regia tenentium, remansæ, successive variæ semet evolvissent Quæstiones, jam per speciales etiam altmas Resolutiones Regias superatæ; Compertum attamen fuisset, seu ideo, quod per præcedentes altmas Resolutiones Regias cuncti Casus, emergere queuntes, sufficienter exhausti, seu quod similes altmæ Ordinationes ad omnium Notitiam suo Canale perlatæ non fuerint, hoc in Puncto neque per Jurisdictiones concernentes, nec per respectiva fora judria eandem ubique Normam observatam esse; parte vicissim ex altera, non obstante, eo, quod Inoneratio Bonorum ecclesiasticorum jam per Conventionem Kollonitsianam per expressum interdicta exstiterit, et medio subsequarum etiam altmarum Resolutionum Regiarum cautum fuerit

Prælatis, Onera talia, quæ post fata Prælati, ad Casum Defectus Substantiæ posthumæ, e Proventibus Beneficiorum ecclesiasticorum depuranda venerint, citra specialem altmum Indultum Regium contrahere, adhuc tamen Casus adfuerit, Onera per Prælatum absque impetrata eatenus altma Venia contracta fuisse, proinde circa Depurationem horum postmodum Quæstiones diversas enatas esse. Hinc visum est Majestati Nostræ Sacrmæ, tanquam Regi Apostolico, et Summo Ecclesiarum Patrono, fundamento etiam Activitatis, per Articulum 16. 1715. Nobis delatæ, relatæ ad pertractationem Substantiæ similis, post fata Prælatorum, Beneficia ecclesiastica e Collatione Regia tenentium remansæ, nec non quoad Depurationem Onerum per Individua ecclesiastica cum benigno Indultu Regio contractorum, pro universali tam fisci Nostri Regii, quam et Jurisdictionum, quorum interest, Notitia, et Directione, sequentia, in nexu editarum altmarum Ordinationum clementer resolvere : Ut

1-mo. Dum Prælato altmus Indultus Regius pro contrahendo Debito in emolumentum Beneficii sui benigne conceditur, Ratæ quoque pro expunctione ejusdem Debiti præfigantur, et in quantum contracta talia Onera in emolumentum et Utilitatem ipsius Beneficii, aut in Structuras, vel Restaurationes magis sumptuosas convenientium Residentiarum, aliorumque Aedificiorum necessariorum, aut utilium conversa sunt, vel in alias legitimatæ Necessitatis Casus, quibus etiam fatalitates majoris momenti accensentur, impendi debuerunt; præmentionatæ Ratæ, pro expunctione defigendæ, in quantum vivente Prælato defluunt, ex ejusdem Substantia, in quantum ad tempus intercalare recidunt, per Fiscum Nostrum Regium, et in quantum Beneficio ulterius collato, necdum exhaustæ essent, respective per Successorem quoque exolvantur.

2-do. Cum Conscriptio, Inventatio, et reliqua Pertractatio posthumæ Prælatorum Substantiæ, ad mentem Conventionis Kollonitsianæ, in Concursu cum Capitularibus Exmissis fiat; si præterea (quod imposterum semper observari benigne volumus) Testimonium quoque legale pro simili Casu adhibitum fuerit; ejusmodi Liquidationes, et Pertractationes pro Documento plene probante habeantur; proinde, quantum ad

fidedignitatem, et Calculum stabilitum, hic per Jurisdictiones, et Judicia vellicari, aut censurari amplius nequeant.

Provisio tamen hæc ad Substantiæ Conversionem, et Distributionem nequaquam extendatur, cum intuitu Prætensionum, ergo Substantiam talem formandarum, tum quoad Realitatem earundem, tum quoad Jus Prælationis, quæstiones subversari possint, quarum Prosecutio, sua via, et foro legali instituenda, respectivis Partibus præludi nequeat, sed iisdem in Salvo manere debeat. Siquidem autem

3-io. Eo usque, donec præscissionalis Calculus ad plenam evidentiam deductus, et mutuæ Prætensiones plene superatæ fuerint, constare nequeat, quantum seu Ecclesiæ, seu Hæredibus ex pertractata Massa depurari debeat. Hinc fisco Nostro Regio Obligatio pendendi ab ejusmodi sub pertractatione constituta Massa Interusurii, ab eo solum tempore incumbat, quo, cuilibet Parti obveniente Rata debite elucubrata, illico Notitiæ concernentibus Partibus danda, exolutio ejusdem erga requisitionem Partis concernentis illico non præstaretur. Consilio Lttli addendum erit: In quorum proinde Conformitate, Dilectio, et fidelitates Vestræ congruas Dispositiones facturæ sunt. Viennæ, 15. Aprilis 1820.

Tabula Banali
Tabulæ et judriæ Croaticæ } exped. John m. p.

Kivülről: 4723. A) 1820 Projectum Rescripti ad Curiam Regiam, Tabulas item Districtuales, Banalem, et judriam Croaticam, nec non consilium Lttle Regium dimittendi. Quoad præcavendam Bonorum ecclesiasticorum Inonerationem adexped. 18. April 1820. Ad Num. 451. 1820 E. N. 108 usq. 115 1820 inclus. Külső boritékon: 4723. 1820 Rel. 15. April. A) Rescriptum ad Curiam Regiam, Tabulas item Distles, Banalem, et Judriam Croaticam, nec non Consilium Lttle B) Insinuatum ad Cameram Ursalem aul. Ad Sacratissimam Cæsaream et Regio Apostolicam Majestatem Dominum Dominum Clementissimum Humillima Propositio, qua mediante Projectum benigni Rescripti Regii, quoad præpediendam Bonorum Ecclesiasticorum Inonerationem dimittendi, demisse substernitur. Introscriptæ Cancellariæ Regiæ hungco Aulicæ. P. 102. 1820. EN. 25. 1820. Consil. Aul. a Márkus.

Substratum in quæstionato merito ad Cons. reg. Locumtle, et omnes Jurisdictiones dimittendi Rescripti Regii Projectum Cancellariæ pro adornandis requisitis Expeditionibus remitto.

Vienne, 14. Aprilis 1820.

Franciscus m. k.

Legfelsőbb rendelet a főpapok végrendelkezhetése és a püspökségi vagyon kiegészitése tárgyában.

3131.

Maria Theresia etc.

Serenissime Dux etc. Ut Benignæ Propensionis et regiae benevolentiæ nostrae studium, quo Regni Hungariae et partium eidem adnexarum statum ecclesiasticum omni hactenus tempore complectabamur, luculentius reddamus, universis et singulis regni ejusdem nostri et partium eidem adnexarum episcopatibus de convenienti et sufficienti fundo instructo tam relate ad residentiam, quam et bona eorundem benigne providendum esse duximus, quem proinde in finem siquidem ipsi episcopi desuper auditi quantitatem et qualitatem plerumque ipsi designassent, et proposuissent, imo nonnulli etiam eo semet declarassent, quod si ipsis libera testandi facultas per nos benigne concessa fuerit, parte ex sua de fundo instructo libenter prospecturi et pro successoribus suis eundem relicturi sint. Hinc universis et singulis actu viventibus Diœcesanis episcopis declarandum clementer resolvimus, quod præattactam liberam testandi facultatem ipsis ea cum conditione benigne omnino attribuamus, ut juxta hic adnexam consignationem singulus eorundem, in quantum videlicet consignatio haec semet ad cujuslibet episcopatum referret, fundum instructum pro successore suo in specifico determinare ac relinquere teneatur, quod si autem praeter et ultra quantitatem et qualitatem in eadem consignatione denotatam aliquid amplius seu in pretiosis seu vero alterius generis speciebus relinquere vellet, hoc perinde liberum atque integrum ipsi futurum sit; eo cæteroquin hic addito: ut quantum ad intrinsecam residentiarum instructionem solitis

cultris in 24 paribus, cochlearibus majoribus in 6 et salinariis argenteis in totidem frustis designandis, reliqua rubricarum eo pertinentium genere uti essent, utensilia item et credentiam culinam, dispensam, stabulum, hortum, cellarium deservientia requisita intacta successoribus in perpetuum sine ulla numerica seu quantitatis, seu qualitatis designatione relinquantur.

Quantum vero ad vacantis actu archi- et respective episcopatus ad ipsum occasione denominandorum ejusmodi archi et episcoporum observandum, adeoque in praeattacta consignatione deductarum specierum quantitatem iisdem non absimiliter proponendam atque facultatem testandi pari ratione illis quoque concedendam benigne constituimus.

Ne autem sua in futurum etiam fundo hüic instructo securitas desit, pro firma regula determinavimus, ut quotiescunque Episcopum aliquem fatis cedere contingerit, semper inventarium medio cameralis, et capitularis individua cum interventu duarum magistratualium Comitatus personarum, mox post mortem fatis functi episcopi conficiatur, et antequam adhuc ultima denati episcopi voluntas executioni mancipetur, concernentibus instantiis exhibeatur ea quippe cum declaratione, utrum in sæpius repetita consignatione expositarum specierum quantitatis et qualitatis complete adsit nec ne? concernentes autem instantiæ invigilare teneantur, ut id, quod fortassis ex praescripta consignationetenus quantitate et qualitate deesset, e massa defuncti episcopi inomisse redintegretur, inventaria porro tam eorum, quæ juxta repetitæ consignationis normam indispensabiliter adesse debent, quam et aliorum ex attributa libera testandi facultate seu in aliis quibuscunque speciebus pro successorum fundo instructo relinquendorum in singulo conpetentium instantiarum archivo fideliter, atque attente conserventur, ut sic ubi pro hoc aut illo episcopatu ipsius episcopi denominatio facta fuerit, eidem omnes in inventario episcopatum suum respiciente, expositi effectus rite consignari possint.

Ex quo porro benignam hanc curam et provisionem nostram etiam ad tempus sedis vacantis extensam habere velimus, ideo benigne constituimus, ut hoc quoque tempore

ex effectibus in inventario ejusmodi designatis nihil absolute pereat, nisi occasione denominandi episcopi, plena iterum ejus, quod deesse compertum fuerit, redintegratio fiat, et sic etiam ædificia sub tempus vacantis sedis in statu illo, quo recepta fuerunt, conserventur, per consequens necessariis ædificiorum ejusmodi reparationibus de tempore in tempus cameraliter provideatur, conservatione a prædecessoribus relictorum ædificiorum tam necessariorum, quam et ad honestam voluptatem deservientium ductu Articuli 21. 1723. ipsis episcopis alioquin incumbente.

Ad quorum proinde effectum Dilectioni et fidelitatibus vestris benigne injungimus, ut clementissimam hancce resolutionem nostram tam Diœcesanis episcopis modernis, quam et capitulis, atque comitatibus concernentibus notam reddere, ac ipsos quidem episcopos ad excipiendam super benigne concessa libera testandi facultate expeditionem pro demonstranda uberiori clementia nostra gratis exarandam ad cancellariam nostram Regiam Hungarico Aulicam inviare, Capitula autem, et Comitatus ad debitam observandorum observationem instruere, utve eisdem Dilectioni et fidelitatibus vestris de effectu horum prævio modo ordinatorum, atque pro firma omnium Regula per Nos clementer constitutorum, qualiter procurato, successivis temporibus accuratas relationes faciant suasque addant observationes necessaria, eatanus apud eadem Capitula et respective comitatus disponere. Quia vero præmissam benignam intuitu episcopatuum factam provisionem ad minora quoque a collatione nostra Regia dependentia beneficia ecclesiastica extensam habere velimus. Ideo apud memoratos episcopos ordinare noverint, ut beneficiatorum ejusmodi quoad fundum instructum projecta solerter excipiant, et medio consilii hujus nostri pro ulteriori desuper impertienda benigna resolutione nostra horsum demisse repræsentent; quibus in reliquo gratia etc. Datum in Archi Ducali Civitate nostra Viena Austriae, die 28. mensis Junii Anno 1773. Maria Theresia m. p. Comes Franciscus Eszterházy m. p. Ferdinandus Scultety m. p.

Kivül: 3145/28 Juny 1773. Nro. 29. Ideal. 773. Ideal. Cassae Paroch. Nro. 3.

Helytartótanácsi intézvény a főpapok végrendelkezése, a püspökségi vagyon kiegészitése és az erre hivatott hatóságok mikinti eljárása tárgyában.

3145

Venerabile Archi-Capitulum Strigoniense.
Nobis observandi, et Domini Nobis observandissimi.

Sacra sua Cæsarea, et Regio-Apostolica Majestas, ut Benignæ propensionis, et Regiæ Benevolentiæ Studium, quo Regni Hungariæ, et Partium eidem adnexarum Statum Ecclesiasticum omni hactenus Tempore complectebatur, luculentius reddat, universis, et singulis Regni istius, et Partium eidem adnexarum Episcopatibus, de convenienti, et sufficienti Fundo instructo, tam relate ad Residentiam, quam et Bona eorundem Benigne providendum esse duxit, quem proinde in finem, siquidem ipsi Episcopi desuper auditi quantitatem, et qualitatem plerumque ipsi designassent et proposuissent, imo nonnulli etiam eo semet declarassent, quod si ipsis libera testandi facultas per altefatam Suam Majestatem benigne concessa fuerit, parte ex Sua de Fundo Instructo libenter prospecturi, et pro Successoribus Suis eundem relicturi sunt.

Hinc Universis, et singulis actu viventibus Diæcesanis Episcopis declarandum clementer resolvit suprafata Sua Majestas: quod præattactam liberam testandi facultatem Ipsis quoque ea cum Conditione Benigne omnino atribuat, ut juxta hic adnexam Consignationem, in quantum videlicet Consignatio hæc semet ad Archi-Episcopatum hunc Strigoniensem referret, Fundum instructum pro Successore suo in Specifico determinare, ac relinquere teneatur; quod si autem præter et ultra quantitatem, et qualitatem in eadem Consignatione denotatam aliquid amplius seu in pretiosis, seu vero alterius generis Speciebus relinquere vellet, hoc perinde liberum, atque integrum ipsis futurum sit, eo cæteroquin hic addito, ut quantum ad intrinsecam Residentiarum Instructionem solis Cultris in 24 Paribus, Cochlearibus Majoribus in

6 et Salinariis argenteis in totidem frustis designandis, reliqua Rubricarum eo pertinentium genera, uti essent utensilia, item ad Credentiam, Culinam, Dispensam, Stabulum, Hortum, Cellarium deservientia requisita intacta successoribus in perpetuum, sine ulla numerica, seu quantitatis, seu qualitatis designatione relinquantur.

Quantum vero ad Vacantes actu Archi- et respective Episcopatus, id ipsum occasione denominandorum ejusmodi Archi- et Episcoporum observandum, adeoque in præattacta Consignatione deductarum Specierum quantitatem, et qualitetem Iisdem non absimiliter proponendam, atque Facultatem testandi pari ratione Illis quoque concedendam Benigne constituit Apostolica Sua Majestas.

Ne autem sua in futurum etiam Fundo huic instructo Securitas desit, pro firma Regula determinavit Sacratiss. Sua Majestas, ut quotiesquunque Episcopum aliquem fatis cedere contigerit, semper Inventarium medio Cameralis, et Capitularis Individui, cum Interventu duarum Magistratualium Cottus Personarum, mox post mortem fatis functi Episcopi conficiatur, et antequam adhuc ultima denati Episcopi Voluntas executioni mancipetur, concernentibus Instantiis exhibeatur, ea quippe cum declaratione, utrum in sæpius repetita Consignatione expositarum Specierum quantitas, et qualitas complete adsit, nec ne? concernentes autem Instantiæ invigilare teneantur, ut id, quod fortassis ex præscripta Consignationetenus quantitate, et qualitate deesset, e Massa Defuncti Episcopi inomisse redintegretur, Inventaria porro tam eorum, quæ juxta repetitæ Consignationis Normam indispensabiliter adesse debent, quam et aliorum ex attributa libera testandi Facultate seu in pretiosis, seu in aliis quibuscunque Speciebus pro Successorum Fundo instructo relinquendorum in singulo Competentium Instantiarum Archivo fideliter, atque attente conserventur, ut sic ubi pro hoc, aut illo Episcopatu Ipsius Episcopi denominatio facta fuerit, eidem omnes in Inventario Episcopatum suum respiciente expositi effectus rite consignari possint.

Ex quo porro benignam hanc Curam, et provisionem Cæsareo Regiam etiam ad Tempus Sedis vacantis extensam

habere velit Summe nuncupata Sua Majestas, ideo benigne constituit, ut hoc quoque Tempore ex effectibus in Inventario ejusmodi designatis nihil absolute pereat, nisi occasione denominandi Episcopi plena iterum ejus, quod deesse compertum fuerit, redintegratio fiat, et sic etiam ædificia sub Tempus Vacantis Sedis in statu illo, quo recepta fuerunt, conserventur, per consequens necessariis ædificiorum ejusmodi reparationibus de Tempore in Tempus cameraliter provideatur, Conservatione a Prædecessoribus Relictorum ædificiorum, tam necessariorum, quam et ad honestam Voluptatem deservientium ductu Articuli 21-i 1723. ipsis Episcopis alioquin incumbente.

Clementissimam proinde hanc Resolutionem Cæsareo Regiam Prættlis DD. Vestris pro debita observandorum observatione, utve de effectu horum prævio modo ordinatorum, atque pro firma omnium Regula clementer constitutorum qualiter procurato Successivis Temporibus accuratas relationes horsum facere suasque Observationes addere noverint; hisce de benigno jussu Regio intimandam esse duxit Consilium hoc Regium Locumtenentiale. Datum ex Consilio Regio Locumttli Hungco. Posonii die 8-a Mensis July Anno Dne 1773-o celebrato. Prættlarum DD. Vestrarum Benevolus ad Officia paratissimi C. Joannes Csaky m. p. Franciscus Skerlicz m. p. Emericus Bőthy m. p.

Kivülről: No. 3. 1773. 8-a July. Circa Fundum Instructum et Testandi Facultatem omnibus Archi- et Episcopis clementer concessam 1773. Ideal: Cassæ Paroch: N: 3.

Legfelsőbb elhatározás az időközi jövedelmeknek a vallásalap részére leendő elszállitása és a rongálmányoknak a hagyatéki tömegből kiegészitése tárgyában.

19391
5620

Nachdem Seine Majestæt auf die Erträgnisse der erledigten Erzbisthümer und Bisthümer in Ungarn, der Woiwodschaft Serbien und dem TemescherBanate, Kroatien und Slavonien und Siebenbürgen zu Gunsten des Religions-

fondes zu verzichten geruht haben, so werden die Finanzbehörden in die Verwaltung der Temporalien dieser Benefizien keine Ingerenz ausüben, wovon die gedachten Behörden mit dem über hierortige Anregung erflossenen Finanzministerial-Erlasse vom 3. December 1856. Z. 18948/F. M. bereits verständiget worden sind.

An die Stelle der bisherigen finanzbehördlichen Ingerenz tritt nunmehr in Erledigungsfällen die Einflussnahme der kirchlichen und der politischen Behörden, der ersteren, weil auf Grundlage des XXX. Artikels des Concordates die Verwaltung der Kirchengüter von denjenigen zu führen ist, welchen sie nach den Kirchengesetzen obliegt: den politischen Behörden aber mit Rücksicht auf die dem Intercalare der fraglichen Pfründen im Artikel XXXII. zugewiesene Bestimmung, denn auf den Schlusssatz des bezogenen Artikels XXX. und auf den Artikel XXXI. des Concordates. Hiernach wird das betreffende Domkapitel nach dem Tode eines Erzbischofes oder Bischofes die Verwaltung auch der Temporalien des Bisthums vorerst in solido übernehmen, hat jedoch innerhalb von längstens 8 Tagen aus seiner Mitte einen oder mehrere Öconomen zu wählen, welchen dann die gedachte Temporalienverwaltung obliegen wird. Die getroffene Wahl ist im Wege der k. k. Statthalterei-Abtheilung stets anher anzuzeigen. Zu gleicher Zeit wird die k. k. Statthalterei-Abtheilung einen Commisær ernennen, welcher mit dem von dem Domkapitel aufgestellten Ökonomen bei der Aufnahme des bisthümlichen Inventars zu erscheinen, und dabei über den genauen Vollzug der bestehenden Vorschriften zu wachen wird. Insbesondere wird derselbe dafür sorgen:

a.) dass der von dem transferirten oder verstorbenen Prælaten übernommene Fundus instructus ganz und im gehörigen Zustande übergeben werde;

b.) dass die etwaigen Deteriorationen an den Gebäuden u. s. w. auf Kosten der Verlassenschaft hergestellt werden.

Er wird c.) untersuchen, ob wenn von dem Prælaten gegen besondere Begünstigungen besondere Verpflichtungen, z. B. Aufführung von neuen Wirthschaftsgebäuden, oder

Anschaffung von kostspieligeren Geräthschaften eingegangen worden sind, denselben auch wirklich entsprochen worden sei, endlich

d.) wird er darauf sehen, dass die im Schlusssatze des Artikels XXI. des Concordates dem bischöflichen Tafelgut, beziehungsweise dem Nachfolger reserwirten Kirchengewänder, und die bischöflichen Abzeichen, dann die sämmtlichen Bücher des verstorbenen Bischofes aus dem Nachlasse desselben ausgeschieden werden.

Die k. k. Statthalterei Abtheilung wird ferner dem von dem Domkapitel erwählten Ökonomen oder Verwalter der Bisthumsgüter einen Mitverwalter an die Seite geben, und es ist angezeigt, dass hiezu stets ein in der Wirthschaftsführung erfahrener Mann, etwa ein durchaus vertrauungswürdiger Wirthschaftsbeamte des verstorbenen Bischofes bestimmt werde.

Von der Bestellung des Mitverwalters ist das Domkapitel, beziehungsweise der General-Kapitular-Vikar zu verständigen, das in Gegenwart des politischen Commissers aufgenommene Inventar ist den Verwaltern der Temporalien zu übergeben. Mit der Übergabe hören die Funktionen des gedachten Commissærs auf. Dem Mitverwalter liegt ob, für das Beste der erledigten Pfründe zu sorgen, er wird im Einvernehmen mit dem von dem Domkapitel aufgestellten Verwalter sein Amt führen, und darauf sehen, dass das Intercalar-Einkommen, nachdem daraus vorerst die für die Verwaltung der Diözese erforderlichen Auslagen bestritten wurden, richtig und pünktlich in den Religionsfond abgeführt werde. Sollten sich über die zu bestreitenden Diözesan-Auslagen Zweifel ergeben, so wären sie von dem Generalwikar im Wege der Landesstelle gutächtlich anher zur Entscheidung vorzulegen. Er ist mit dem von dem Domkapitel aufgestellten Verwalter zur Rechnungslegung verpflichtet. Die Bestellung sowohl des Commissærs, als auch des Mittverwalters ist hieher anzuzeigen. Die k. k. Statthalterei-Abtheilung wird die von dem General-Kapitular-Vikar diessfalls zu erstattenden Anträge zur hierortigen Genehmigung vorlegen. Wenn das erledigte Bisthum in mehreren Verwaltungs-

gebieten Güter besitzt, so wird der Commissær zur Aufnahme des Inventares, und der Mitverwalter von der Landesstelle des Verwaltungsgebietes bestellt, in welchem der Bischofsitz befindet. In Erledigungsfällen wird die k. k. Statthalterei-Abtheilung in der hiermit vorgezeichneten Weise vorzugehen haben.

Unter einem ergehen an die betreffenden Erzbischöfe und Bischöfe die hiermit übereinstimmenden, aus dem Anschlusse ersichtlichen Weisungen. Wien am 13. Jänner 1857. Thun m. p. D. N-ro 297. C. M. 1757. Gesehen Ofen am 30/1 857. Im Namen Sr. Kais. Hoheit: Gr. Haller m. p. Fmlt. An die k. k. Statthalterei Abtheilung zu Ofen.

Kivül: 2800/93 p. s. 31/1 1857. Vom k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht. An die k. k. Statthalterei-Abtheilung zu Ofen. 19391/5620 jb.

Helytartótanácsi intézmény a fundus instructus tekintetében.

Magyar kir. helytartótanács 1863. évi február hó 16-án 11,417. sz. a. kelt intézvénye I. A váczi püspök urnak; és II. A pécsi püspök urnak

I. II.

Ő cs. és apost. kir. felsége f. é. január hó 22-én kelt, és f. é. január hó 29-ről 1490. sz. a. kegyelmes királyi udvari rendelettel közlött legfelsőbb határozványnyal legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a

I. II.

püspökség javainál szükségessé vált gazdasági felszerelés azon esetre, ha ezen legf. kegyelemmel Méltóságod élni akarna — az e részben tett javallat értelmében azon feltétel alatt beszereztessék, miszerint a beszerzett gazdasági felszerelés a püspökség tulajdonába menjen át, az annak beszerzésére forditott tőke pedig husz évi részletekben Méltóságod vagy utódjai által a püspökség jövedelmeiből visszatérittessék.

I. Gazdasági.

A váczi püspökségi javak felszerelése álland: 1000 pozs. mérő buzából, 1000 pozs. mérő árpából, 2040 pozs. mérő zabból, 500 akó ó és 1000 akó új borból, 6000 darab birkából, 200 darab jármos ökörből, 40 darab igás lóból, 20 pár lószerszámból, 50 darab kellőleg felszerelt ökrös, 10 darab létrás szekérből, 100 darab vasekéből, 1200 mázsa szénából, 11424 mázsa őszi és 2400 mázsa tavaszi szalmából.

Ennek eszközlésére a jelenlegi fundus instructusból

megtartandó:

1000 pozs. mérő buza, 1000 pozs. mérő árpa, 1000 pozs. mérő zab, 500 akó ó és 1000 akó új bor.

Szaporitandó pedig:

a meglevő 12 darab ökör 200 darabra, 12 darab ló 40 darabra, 4 pár lószerszám 20 párra, 10 ökrös szekér ötvenre, 2 lovas szekér tizre;

és bevásárlandó:

6000 darab birka, 100 vaseke. A lovak és juhok tartására 4, illetőleg 6 téli hónapra szükségelt takarmány, ugyanis: a lovak számára a 1040 pozs. mérő zab, és a lovak és juhok számára a fennemlitett meglevő 1560 m. széna levonása után még szükséges. 10440 m. széna, 11424 mázsa őszi és 244. m. tavaszi szalma. Mindezek beszerzésére szükségeltetik 90045 frt 60 kr., és p. a következő számitás szerint:

		frt	kr.	frt	kr.
188	drb jármas ökör darabja . .	120	—	22560	—
28	„ igás ló darabja	157	50	4410	—
16	pár lószerszám, párja . . .	40	—	640	—
40	drb ökrös szekér darabja . .	80	—	3200	—
8	lovas szekér darabja . . .	50	—	400	—
6000	birka darabja	7	—	42000	—
100	darab felszerelt eke . . .	20	—	2020	—
1040	pozs. mérő zab, méreje . .	1	50	1560	—
10440	mázsa széna, mázsája . . .	1	50	10962	—
11424	mázsa őszi szalma, mázsája .	—	15	1713	—
2400	mázsa tavaszi szalma, mázsája	—	25	600	—
			összesen	90046	60

Ezen szükséglet fedezésére forditthatik:

1-őr. A püspökségi régi fundus instructus azon tárgyai, melyek természetben soha sem léteztek, hanem a püspöki szék üresedése esetében készpénzben adattak át; ugyanis:

6 darab nemesebb ló	. . . .	756	frt	—	kr.
lószerszám	. . . .	126	„	—	„
1 díszhintó	. . . .	336	„	—	„
4 más kocsi	. . . . . .	210	„	—	„
ezüstnemüek	. . . . . .	131	„	4	„
	összesen	1569	„	4	„

2-or. Azon jelenleg kamatra kiadott tőkék, melyek a püspökséget illető némely vagyonságnak eladásából jöttek be, ilyenek:

a) a herczeg Eszterházynál levő tőke		5439	frt	—	kr.
b) a pesti takarékpénztárban fekvő	.	73	„	73	„
b) az eladott grománi és gombári szőlőkből bejött	. . . .	2108	„	88	„
	összesen	7621	„	61	„

3-or. Egy 2770 frtról szóló nemzeti kölcsönkötelezvény, melynek a jelenlegi árfolyam szerinti értéke 2299 frt 10 kr. Ezen felül a fenemlitett szükséglet fedezésére forditandó a váczi püspökségnek A. betüs 738. sorsz. a. 101810 frtról szóló földtehermentesitési kötvénye, melynek jelenlegi árfolyama 71% lévén, az 72,2:5 frt 10 krnyi összeget tesz. Hozzáadván ezen összeghez a fentebbi 1. 2. 3. pontok alatt elsorolt összegeket 11.479 frt 75 kr., a felszerelésre forditható összeg tészen 83764 frt 85 krt., mely összeg levonatván a számvevőségileg megállapittatott 90045 frt 60 kr. szükségletből, fedezetlen marad még 6.280 frt 75 kr. Ez utóbbi 6280 frtt 75 kr. fedezetlen összegnek viselését Méltóságod sajátjából ajánlván meg, ezennel felhatalmazza ezen m. k. helytartótanács Méltóságodat, miszerint fentebbi 1. 2. és 3. sz. alatt elősorolt tőkéket a fenemlitett módon beruházhassa. A 3. pontban emlitett 2770 frt nemzeti kölcsönkötvénynek Méltóságod kezeihez leendő átszolgáltatása végett egyidejüleg a budai cs. k. pénzügyi igazgatósági osztály megkerestetett, és egyuttal a földtehermentesitési alap igazgatóságánál is a kellő intézkedések megtétettek, hogy a váczi püspökség nevére

szóló 101.810 frt földtehermentesitési kötelezvénynek szelvényesekre leendő átirása, illetőleg ez utóbbiak kiadatása haladéktalanul eszközöltessék.

Ennélfogva megkeresi Méltóságodat ezen m. kir. helytartótanács, miszerint a váczi püspöki javak nevére A. betü és 738. sz. a. 101.810 frtról kiállitott földtehermentesitési kötvények Méltóságod nevére szóló szelvényes kötelezvényekre leendő átiratása végett magát közvetlenül a budai földtehermentesitési alap igazgatóságával érintkezésbe tenni sziveskedjék. A szóban forgó felszerelés beszerzésére forditandó emez összegekből egyébiránt az 1. 2. 3. pont alatt elősorolt 11,479 frt 75 kr. Méltóságod megtériteni köteles nem lévén, a mi Méltóságodnak fentebbi czélra átengedendő 101,810 frtról szóló földtehermentesitési kötvényt illeti, azt Méltóságod és utódai a püspökségben szintén földtehermentesitési kötelezvényekben tartozni fognak pótolni, és pedig a husz évi részletekben.

Az itt elősorolt részfizetések évről évre pontosan teljesitendők, s az a részben egyúttal értesitett káptalan számadása és megőrzése alá adandók.

II.

Méltóságod a pécsi püspökség javainak felszerelésére szükséges összege 57486 frt 87 $^{7}/_{25}$ krt. tesz. A budai államszámvevőségnek a kamarai főszámvevőség részéről is helyesnek talált számitása szerint azonban a szükséglet csak 46,666 frt 37 krra rug, mely összegből levonatván a jelenlegi fundus instructusnak 31, 230 frt $4^{1}/_{2}$ krt tett értéke„ fedezetlen marad 14436 frt $33^{1}/_{2}$ kr.

Állana pedig a pécsi püspökség gazdasági felszerelése a következőkből :

				frt	kr.	frt	kr.
500	pozs.	mérő	buzából, méreje ..	2	90	1470	—
800	„	„	kétszeresből, mér. .	2	$41^{1}/_{2}$	1932	—
1300	„	„	rozsból „ .	2	$41^{1}/_{2}$	3139	50
1300	„	„	zabból „ .	1	89	2457	—
300	„	„	kukoriczából „ .	—	84	252	—

		frt	kr.	frt	kr.
800	akó, és pedig $^{2}/_{3}$-ad részben fehér és $^{1}/_{3}$ részben veres borból, akóját	7	$3^{1}/_{2}$	5628	—
800	akó új, $^{2}/_{3}$ részben fehér és $^{1}/_{3}$ részben veres borból, akóját	3	78	3024	—
600	öl tüzifából, ölét	7	56	4536	—
4200	mázsa szénából	1	5	4410	—
36	öl őszi szalmából	—	—	151	20
24	„ tavaszi „	—	—	120	96
9	drb parasztszekér felszerelve à	42	—	378	—
9	pár lószerszám, párja . . .	40	—	360	—
22	drb ökrös szekér felszerelve drb	63	—	1386	—
44	„ felszerelt ekéből	12	—	528	—
88	„ jármas ökörből	92	40	8131	20
22	„ igás lóból	105	—	2310	—
120	„ sertésből, és pedig 40 drb 2 éves 50 drb egy éves és 30 drb 3 hónaposnál idősebből, darabját	6	$^{68}/_{23}$	727	$51^{5}/_{23}$
1500	birkából, és pedig 1000 drb. anyabirka, s 500 drb. tokjuból, darabját	3	15	4725	—
			összesen	45,666	$37^{1}/_{2}$

Ezen összegből levonatván a fenebb emlitett 31,230, frt $4^{1}/_{2}$ kr., szükségeltetik még 14436 frt 33 kr. Méltóságod a felszerelésre szükséges összeget a püspökség földtehermentesitési tőkéiből kivánná fedeztetni, de a visszafizetés kötelezettsége nélkül. Azonban a fent kitett 14436 frt 33 kr. összegnek a püspökség földtehermentesitési kötvényeiből leendő fedezése csak azon feltétel alatt engedtetik meg, hogy azt Méltóságod s utódai a püspökségnek visszatéritendik, és pedig husz évi részletekben.

Az itt elősorolt visszafizetések évről évre pontosan teljesitendők, s az e részben egyuttal értesitett káptalan számadása és megőrzése alá adandók.

Ennek alapján a földtehermentesitési alap igazgatóságnál Budán egyidejüleg a kellő intézkedések megtétettek,

hogy a pécsi püspökség nevére szóló 14436 frt 23 kr. földtehermentesitési kötelezvények szelvényesekre leendő átirata, illetőleg ezeknek kiadása, mennyiben Méltóságod által kivántatnék, haladéktalanul eszközöltessék.

Megkeresi tehát Méltóságodat ezen m. kir. helytartótanács, miszerint a pécsi püspöki javadalmak nevére A. betü alatt 14436 frt 33 krról kiállitott földtehermentesitési kötvénynek Méltóságod nevére szóló szelvényes kötelezvényekre leendő átiratása végett magát közvetlenül a budai földtehermentesitési alap igazgatóságával érintkezésbe tenni sziveskedjék.

I. II.

Ezek előrebocsátása után szükségesnek tartja ezen m. kir. helytartótanács Méltóságodat következő irányul szolgáló szabályokra figyelmeztetni. A beszerzett gazdasági felszerelés a püspökség tulajdona, s a püspöki szék csere, vagy üresedés alkalmával csak természetben adható át; mire nézve felszólitani kivánta ezen m. kir. helytartótanács Méltóságodat, miszerint a beszerzett gazdasági felszerelést egy, annak idejében saját kivánata következtében kinevezendő helytartótanácsi, és egy káptalani küldött közbenjöttével részletesen leltároztassa, s a leltári jóváhagyás végett ezen m. kir. főkormányszéknek bemutassa.

A fundus Instructus mindig jó karban és épségben tartandó, s erre Méltóságod, ugy utódjai is köteleztetnek, ha mind a mellett azonban más birtokos általi átvételekor a határozott tárgyak valamelyike hiányoznék, vagy a kellőnél roszszabb találtatnék, az a napi árfolyam szerint a kötelezett fél részéről készpénzzel pótlandó.

Szabályul állittatik fel továbbá, hogy miután a felszerelési tárgyak különféle veszedelemnek vannak kitéve, a kárt pedig az köteles viselni, kinek birtoklása alatt az történt, a felszerelési tárgyak értéke kellőleg biztositandó, valamint a megtörtént biztositásról ezen kir. helytartótanács időről időre értesitendő lesz.

A fundus Instructusképen átadandó gabona, bor, ölfa, széna, szalma és egyéb termények, vagy épitészeti anyagok jó, minden romlástól ment és oly minőségüek legyenek, hogy

azoknak értéke a folyó hiteles piaczi közép árt meghaladja; ugy nemkülönben e gazdasági készületek is használható jó karban adassanak át.

A fundus Instructusképen átadandó juhok tenyésztésre, a szarvasmarhák és lovak pedig igába alkalmatosak és használhatók legyenek, betegségben sínlődő, elöregedett, vagy egyébkép teljesen hibás marhák a Fundus Instructusba nem számithatók.

A szaporodás az időközi birtoklóé. Azon értékesebb gazdasági gépek és eszközök, melyek az utóbbi korszakban különösen elterjednek, már majdnem minden kisebb gazdaságban nevezetes költséggel beszereztettek, mihelyest azoknak beszerzési ára a 21 o. é. forintot meghaladja, jövőre nem mint egyszerü leltári tárgyak minden beszámitás nélkül fognak átadatni, hanem ha az utód azokat megtartani nem akarná, a beszerző vagy örököseinek szabadságában áll, azokat legjobb belátásuk szerint egyebütt is pénzértékké változtatni, vagy egyéb használatra forditani.

I.

Midőn ezen m. kir. helytartótanács erről Méltóságodat f. évi február 12-én 280. sz. a. kelt becses előterjesztésére értesiti, egyszersmind megkeresi, miszerint a Fundus Instructusnak a fenebbi megállapitás szerint történt kiegészitéséről ezen kir. főkormányszéket a helytartótanácsi és káptalani küldött kinevezése végett tudósitani sziveskedjék.

II.

Midőn ezen m. kir. helytartótanács erről Méltóságodat 1861. september 9-én 1517. sz. a. kelt becses előterjesztésére értesiti, egyszersmind megkeresi Méltóságodat, miszerint a Fundus Instructusnak a fennebbi megállapitás szerint történt kiegészitéséről ezen kir. főkormányszéket a helytartótanácsi és káptalani küldött kinevezése végett tudósitani sziveskedjék.

Az esztergomi érsekségi javak átvételére kiküldött helyt. tanácsosnak kiadott utasitás kivonatos másolata.

1. Arra kellend ügyelni, hogy az érsekséget jogosan illető ingyenes felszerelési alap egészen és haszonvehető állapotban, az átadási leltárhoz képest, átvétessék.

2. A felett őrködni, hogy az érsekségben eddig létezett, és az elhunyt bibornok herczeg-primás által netalán felállitott uradalmi és kegyuri épületek jelen állapota és mily karban léte törvényes bizonyság jelenlétében gondosan megvizsgáltassék, és az épületeken talált hiányok és romlások szinte törvényes bizonyság jelenlétében eleve felesketendő szakértő mester emberek által részrehajlatlanul felvétessenek, hogy továbbá az illető költségvetések, melyek kulcsául és alapjául a szükségelt épületi anyagok és munkák árának eleve elkészitendő hiteles jegyzéke (Preis-Analyse-Certificat) szolgáland, pontosan elkészittetvén, oly végből mutattassanak be, hogy azok nyomán az érintett épületeknek az átadási állapot szerinti helyreállitása végett kivetett költségek, egyezkedés utján megállapitandó összegben, a tömeg által megtérittethessenek.

3. Megvizsgálni, vajjon megfelelt-e az érsek azon kötelezettségeinek, melyek kedvező feltételek mellett reá háromlottak, ugy mint épitkezések, gazdasági czikkek megszerzése, javitások, urbéri szabályozások? s. a. t.

4. Az iránt intézkedni, hogy az elhunyt érseknek átadott udvari és templomi ékszerek, misemondó ruhák, érseki jelvények és könyvek a tömegből kihasittatván, tökéletes számban átvétessenek, és az üresedési idő alatt egy alkalmas egyén őrködése alá helyeztessenek.

5. Miután a fenálló szabályok szerint a szóban forgó érsekség időközi jövedelmei, a megürülés napjától kezdve, a vallás-alap javára esnek, ezek időről időre, az ezek iránt egyidejüleg az orsz. főpénztár utján felszólitott esztergomi cs. kir. adóhivatal pénztárába a vallásalap számára beszállitandók, minélfogva szükséges leend, hogy az uradalmi javak az

érsekség üresedési ideje alatt, czélszerüen és hasznosan kezeltessenek, magától értetvén, hogy a helynökségi költségek az időközi jövedelemből fedezendők.

A főkáptalan részéről, mint már emlitve volt, érsekségi javak időközi kormányzatával egy vagy két kanonok fog megbizatni, ki az alája rendelt gazdasági tiszteket számtételre szoritandja, ha azonban még egy ellenőrködő világi gondnoknak kinevezése szükségeltetnék, oda utasittatik Czimed, hogy e czélra egy alkalmas egyént kijelölvén, azt saját javallata kiséretében, helybenhagyás, illetőleg kinevezés végett ide terjessze fel.

Vonatkozólag a gazdaság folytathatására és az időközi jövedelemnek annak idejében eszközlendő feloszthatására, megjegyeztetik, miszerint:

6. Az uradalmi pénztárban találtatandó, és a gazdaság folytathatására szükséges készpénzbeli összeg az illető számadónál továbbá is hagyassék meg, a tömeg gondnokságának ezen összegből csak azon rész adathatván át, mely a tömeg tulajdona, és mely a gazdaság folytatására szükségelt mennyiséget tulhaladja.

7. A számadásokkal foglalkozó uradalmi tisztek oda utasitandók, hogy számadásaikat oly módon és alakban, mint eddig vitték, ezentúl is szakadatlanul vigyék; ezen számadások a f. év végével bezáratván, tüstént terjesztessenek fel; egyébiránt a fentebb emlitett számvevőségi hivatalnok teendőihez tartozandik, az illető egyéneket oktatni és utasitani, hogy a készpénzbeli naplók hóról hóra az időközi jövedelmek felett őrködő m. kir. államszámvevőségnek, a gondnokság utján, közvetlenül küldessenek be, és hogy a napidijak, utazási és egyéb előforduló költségek kifejtése helyesen, pontosan és a fenálló szabályok szerint, s mennyiben azok a helybeli körülmények és viszonyokhoz alkalmazhatók, czélszerüleg eszközöltessék.

8. Az elhunyt bibornok herczeg-primás által legutóbb megállapitott uradalmi tiszti és szolgai személyzet és az ezek fizetését tartalmazó lajstrom, valamint a nyugdijasok és azok illetékeire nézve szerkesztett kimutatás, az ezen fizetések

jövőre mikép leendő rendszeresitése iránt indokolt, javaslattal együtt, e m. kir. helytartótanácshoz felterjesztendő.

9. A helynökség személyzetét s ennek fizetési járandóságait megállapitani is szükséges lévén, az erről készitendő tervnek közlésére a főkáptalani helyettes azonnal felszólitandó, mely terv az elhunyt bibornok herczeg-primás alatt létezett irodai személyzet lajstroma mellett, Czimed saját észrevételei kiséretében, külön jelentéssel és azon javaslattal leszen beküldendő, hogy a nevezett helynöki hivatal számára szükségelt irodai szerek fejében évenként mily összeg volna átalánosan fizetendő, vagy pedig számadási kötelezettség mellett előlegkép utalványozandó?

10. Ha az előbbi évekre járt uradalmi illetményekre nézve valamely hátralékok mutatkoznának, ezek a törvényes bizonyság közbenjöttével eleve kifejtendők, s mint behajthatók vagy kétséges behajtásuak feljegyzendők, s táblás kimutatás mellett ide felterjesztendők lévén, czélszerüen intézkedni kell, hogy azok mielébb beszedethessenek, komolyan meghagyatván a tisztségnek, hogy a hátralékok halmozását kitelhető módon elkerülve, minden néven nevezendő uradalmi illetményeket annak idejében és rendesen beszedni iparkodjanak, miután különben a felelősség és pótlás terhe magukra a hanyag vagy kötelességüket vétkesen elmulasztó tiszti egyénekre fog háromolni.

11. Az érsekségi javakban haszonbérben létező különféle tárgyak s ezek jövedelmeiről a kötött szerződések alapján, egy táblás jegyzék szerkesztendő, melyből kiderüljön, mikor, mily időtartamra s bérösszegért köttetett, s mikor szünendik meg a szerződés, vagy mikor adatott a tárgy haszonbérbe?

Ezen kimutatás külön jelentés, és az egyes tételekre nézve saját észrevételei elősorolása mellett felterjesztendő, és egyszersmind oda leszen utasitandó az uradalmi tisztség, miszerint az üresedési idő alatt bérbeadni szándékolt haszonvételek felett tartandó árverelések és az ezekkel egybekapcsolt hivatalos eljárások, a gondnokságtól nyert utasitásokhoz alkalmazva, kellőleg eszközöltessenek.

12. Az erdők épségben tartása országos gazdasági szempontból is különös figyelmet igényelvén, Czimednek főgondjai közé fog tartozni, kellőleg kipuhatolni, hogy az érsekséghez tartozó erdők mily karban léteznek, és azon esetre, ha azokban valami elhanyagolás vagy idő előtti vágások által sérelmek tapasztaltatnának, szükséges leend a károkat avatott becslők által megállapittatni.

13. Az egyházi vagyis érseki megye igazgatását illető levéltár a helynök rendelkezésére hagyandó; az uradalmi levéltár pedig, a mi a gazdaság vitelét, s egyéb hivatalos folyó vagy lefolyt munkák tárgyalási iratait illeti, a tisztség hivatalos használatára nyiltan tartandó; ellenben az uradalmi levéltár azon osztálya, mely az érsekségi gyökös jogokra vonatkozó okmányokat foglalja magában, az uradalmi gondnok ellenőrködése alatt zárva tartandó oly módon, miszerint szükség esetében csak ezen gondnok téritvénye mellett vétethessenek ki a kivánt iratok, melyek, ha reájuk többé szükség nincsen, a gondnok felelőssége alatt ismét visszateendők.

14. Mivel az 1866. évi őszszel 1867. évre tett vetési költségeket az időközi jövedelem tartozik viselni, kimutatandó lészen, mennyit tettek ezen költségek az 1866-iki uradalmi számadások szerint, mely kimutatások nyomán azok az időközi jövedelemből a tömeg javára fognak iratni.

Ha végre Czimed biztosi működésében netalán oly kérdések merülnének fel, melyek eldöntése felsőbb elhatározást igényelne, ezek iránt, ha feljelentetnek, e m. kir. helytartótanács utasitást nyujtand.

